

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA KROATISTIKU

TEA KROLO

**GENERACIJSKE RAZLIKE U SPLITSKOM
GOVORU 21. STOLJEĆA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2017.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA KROATISTIKU

TEA KROLO

**GENERACIJSKE RAZLIKE U SPLITSKOM
GOVORU 21. STOLJEĆA**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: dr. sc. Marija Malnar Jurišić

Zagreb, 2017.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Splitski govor	3
3. Metodologija rada	6
4. Govor: Željko Petrić (S₁), rođen 1952. godine	7
5. Govor: Duje Kuzmić (M₁), rođen 1985. godine	14
6. Govornici – predstavnici dviju generacija splitskoga govora	20
6. 1. Željko Petrić	20
6. 2. Duje Kuzmić	21
7. Fonetika i fonologija	22
7. 1. Samoglasnički (vokalski) sustav	22
7. 1. 1. Inventar	22
7. 1. 2. Realizacija i distribucija	23
7. 1. 3. Govorna realizacija S ₁ i M ₁	24
7. 1. 3. 1. Nazalizacija	24
7. 1. 3. 2. Otvorenost / zatvorenost	25
7. 1. 3. 3. Diftongizacija	26
7. 1. 3. 4. Glas y	26
7. 1. 4. Podrijetlo samoglasnika	27
7. 1. 4. 1. Refleks jata (ě): „štakavska“ ikavica	27
7. 1. 4. 2. Refleks praslavenskoga šva (ə)	29
7. 2. Suglasnički (konsonantski) sustav	30
7. 2. 1. Inventar	30
7. 2. 2. Realizacija i distribucija	32

7. 2. 2. 1. Afrikate <i>č</i> i <i>ć</i>	32
7. 2. 2. 2. Frikativ <i>š</i>	33
7. 2. 2. 3. Frikativ <i>ž</i>	34
7. 2. 2. 3. 1. Rotacizam	35
7. 2. 2. 4. Afrikate <i>dž</i> i <i>đ</i>	35
7. 2. 2. 5. Frikativ <i>h</i>	36
7. 2. 2. 6. Sonant <i>v</i>	38
7. 2. 2. 7. Sonant <i>j</i>	40
7. 2. 2. 7. 1. Protetski <i>j</i>	41
7. 2. 2. 8. Sonant <i>l</i>	41
7. 2. 2. 8. 1. Dočetni (finalni) <i>-l</i>	42
7. 2. 2. 9. Sonant <i>ĺ</i> ≠ sonant <i>lj</i>	43
7. 2. 2. 10. Sonanti – nazali <i>m</i> i <i>n</i>	45
7. 2. 2. 10. 1. Adrijatizam (<i>-m > -n</i>)	46
7. 2. 2. 10. 2. Navezak <i>-n</i>	47
7. 2. 2. 11. Okluziv <i>b</i>	47
7. 2. 2. 12. Okluzivi <i>d</i> i <i>t</i>	47
7. 2. 2. 13. Frikativ <i>z</i>	49
7. 2. 2. 14. Okluziv <i>g</i>	50
7. 2. 2. 15. Suglasnička skupina <i>šč</i>	51
7. 3. Naglasci (akcentologija)	51
7. 3. 1. Stariji splitski govornici: akut i faze akcenatskih promjena splitskoga govora	52
7. 3. 1. 1. Dvostruko naglašavanje kod starijih splitskih govornika ..	54
7. 3. 2. Današnje stanje splitskoga naglasnog sustava	56
7. 3. 2. 1. Inventar	56
7. 3. 2. 2. Realizacija	57
8. Morfologija	66
8. 1. Prefiksacija dvovidnih glagola	66
8. 2. Mater / <i>ćer</i>	66
8. 3. Tematski morfem <i>-ni-</i> (glagoli II. vrste)	66
8. 4. Stariji splitski govornici: morfološki oblici	67

8. 4. 1. <i>Jèmat</i>	67
8. 4. 2. Glagolski prilog prošli	67
8. 4. 3. Treće lice prezenta	68
8. 4. 4. Genitiv množine; instrumental množine	69
8. 5. Kratka množina	70
8. 6. Palatalna i nepalatalna deklinacija	70
8. 7. Kondicional prvi	71
9. Sintaksa (i sintagmatika)	72
9. 1. Padežni oblici	72
9. 2. Posvojnost; poimeničenje pridjevā	73
10. Leksikologija i frazeologija	75
10. 1. Leksikologija	75
10. 1. 1. Poštapalice	79
10. 2. Frazeologija	81
11. Tablica s prikazom generacijskih razlika splitskoga govora 21. stoljeća	83
12. Zaključak	86
13. Popis literature	87
14. Sažetak	90

1. Uvod

Splitski govor, odnosno govor grada Splita, najvećega i najnaseljenijega grada središnje Dalmacije i od njegovih stanovnika prozvana *najlipšin gradon na svitu*, gubi se i mijenja do neprepoznatljivosti: najezdom novih doseljenika, emigracijom živućeg puka i stalnim raseljavanjima koja dovode do jezičnih promjena i do zaborava materinje riječi. Prema riječima novinara Radio Splita Mladena Vukovića¹, splitska je čakavština *protjerana iz javnih medija, malo se uči i u školama, a povukla se i gotovo getoizirala u malim „librima“ zavičajne književnosti* (Dumanić 2015: 9). Splitsko društvo *odumiranje baštinjene čakavske riči splitskih začinjavaca*² (Dumanić 2015: 9) nastoji zaustaviti (ili barem usporiti) jedinim polugodišnjim dijalektalnim časopisom *Čakavska rič* koji izlazi u Splitu već više od četiri desetljeća. 2011. godine Jadranka Mardešić Komac osnovala je Udrugu za očuvanje baštine splitske čakavštine *Marko Uvodić Splićanin*, koju je i Ministarstvo kulture u siječnju 2013. godine³ zaštitilo kao nematerijalnu baštinu, a na društvenoj mreži Facebook aktivno djeluje udruga *Čakavski jezik* koja okuplja čakavske pjesnike sa svih dalmatinskih otoka i krajeva (Dumanić 2015: 9). U rujnu 2015. godine splitska je čakavština zadobila svoje mjesto i u splitskim školama: da se ne *zaudobi* materinska *rič*, učenje staroga govora splitskih baka i djedova odnosno splitske čakavštine postalo je izbornim predmetom u nekim splitskim osnovnim školama, a aktivno se radi na tome da se predmet uvede u sve splitske škole kao mogućnost i kao priliku koju se mora što prije iskoristiti ne bi li splitska *rič* ipak preživjela mješovita vremena i nezaustavljive migracije ljudi i njihovih jezika.

Nađan Dumanić, splitski pjesnik, *pisnik oli poeta*, u svojoj knjizi pjesama ili *libru o' pisam* naslova *Splitu na dar: Moja dica o' besid*, čakavskim stihovima nastoji oživjeti staru splitsku *rič* koja se danas sve manje čuje na prostorima povijesnoga grada. Mnogo je takvih koji svojom riječju i djelom nastoje očuvati dušu staroga čakavskog grada čiji se govor uvelike izmijenio; danas se o splitskom govoru u gradu Splitu zapravo i ne može govoriti, a „pravih“

¹ Mladen Vuković (rod. 1958., Split) radijski je urednik, pisac pjesama, crtica, komedija, aforizama i satire te književni kritičar koji objavljuje u više književnih časopisa (*Marulić, Motrišta, Obzor, Književna Rijeka, Zadarska smotra, Hrvatsko slovo* itd.). Citirani su dijelovi njegova predgovora u knjizi pjesama splitskog pjesnika Nađana Dumanića *Splitu na dar: Moja dica o' besid* (Split: DES Split, 2015).

² Ibid.

³ Rješenje je izdano 9. veljače 2013. godine (Jutrović u Mardešić Komac 2016: 7).

je, *fetivih* (rodom) Splitsana, sve manje, pa je razmjerno s tim sve teže rekonstruirati već skoro izumrli govor. Ljudske su migracije, a s time u skladu i jezični dodiri te jezične mijene, neizbježne, uvijek prisutne, pa se nikako nije moglo dogoditi da spomenute zaobiđu i monumentalni grad središnje Dalmacije, srce Mediterana. Dumanić u spomenutom libru *svojim stihovima traga za izvorištima duše prapostojbine starih Splitsana, starosjedilaca koji su savili ovo naše toplo mediteransko gnijezdo u kojemu ima mjesta i za stare i za nove „tiće“* (Dumanić 2015: 5). S tom mišlju slijede stihovi, *versi*: *Tuja krv se izmišala / Novi vitri vrtidu koltrinu / U grandecu mladost infišala / Rascipalo staru je veltrinu.*⁴ Uslijed globalizacije i tehnoloških inovacija koje neumoljivo pristizu i sa sobom donose dominaciju engleskog jezika, činjenica jest da se od anglizacije teško brane i veće nacije. I u gradu Splitu sve je manje *fetivih* (pravih, rođenih) Splitsana, a osim u malim *tinelima* (sobama za primanje; blagovaonicama, trpezarijama, špajscimerima) starih kuća oko carske palače gotovo se i ne čuje čakavština. Jezik Nađana Dumanića čakavština je kakvom govore ovodobni potomci negdašnjih splitskih težaka i *batelanata* (lučkih, fizičkih radnika: škverana). Nije to čakavština kakvom su govorili splitski (pra)djedovi, kojom su pisali Ivan Ivko Kovačić, Ante Parčina, Ante Vlahović i drugi *spli'ski judi o' pera*. *Mišanca* (mješavina) je to riječi koje su do Dioklecijanovih zidina dohodile i doplovile morskim i zračnim putevima tijekom triju ratova i unutar pet država; ipak, i takvu i bilo kakvu čakavštinu grada podno Marjana potrebno je zapisati te tako spasiti od prašine nebrige i tame zaborava⁵ (Dumanić 2015: 9-10).

⁴ Prijevod na standardni hrvatski jezik: *Tuda krv se izmiješala / Novi vjetрови vrte zavjesu / U veličinu se zaniјela mladost / Rascijepalo staru je vitrinu*. Jasno je da se prijevodom na standardni hrvatski jezik gubi prvotni smisao stihova te da je potrebno razumijevati denotativna i konotativna značenja pojedinačnih leksičkih jedinica, a onda i sintagmā i stihova u cjelini.

⁵ Posljednje dvije rečenice dio su svojevrsnoga dodatnog predgovora spomenutog novinara i književnog kritičara Mladena Vukovića u knjizi Nađana Dumanića naslovljena *Rišpet Nađanovu dišpetu*.

2. Splitski govor

Prema Josipu Liscu idiomima čakavskog narječja govori se uglavnom u cjelini na hrvatskim otocima od Lastova i Korčule do Krka (uz neke štokavske govore unutar tog područja kao izuzetke), u hrvatskom dijelu Istre (s izuzetkom štokavskog mjesta Peroja) te duž dalmatinskoga obalnog područja od Privlake i Novigrada kod Zadra do Cetine, iako su na tom području mnogi govori štokavski [Nin, Zaton, Sveti Petar (nekad Krmčina), Pirovac, Šibenik i okolica, Seget i još neki], a u Splitu danas dominiraju štokavci ikavci, dok su nekad prevladavali čakavci (Lisac 2009: 15). Splitska bi čakavština tako pripadala južnočakavskoj ikavskoj dijalektnoj skupini. U znanosti postoji i podjela čakavštine na sjeverozapadnu, središnju i jugoistočnu: primjerice u knjizi *Čakavian Prosody: The Accentual Patterns of the Čakavian Dialects of Croatian* američkog slavista Keitha Langstona, prema kojoj bi govor grada Splita spadao u jugoistočnu čakavštinu, zajedno s govorima smještenima na otocima od Pašmana do Lastova, na glavnini obale oko Zadra i Šibenika, na zapadnom Pelješcu, u južnom Gradišću, na jugozapadu i zapadu Istre, oko Vodica u sjevernoj Istri te u mjestima Klana i Studena sjeverno od Rijeke (Lisac 2009: 30).

U tekstu Jasne Gačić *Romanski elementi u splitskom čakavskom govoru* objavljenom 1979. godine u časopisu *Čakavska rič*, splitski se govor opisuje u okviru teorije jezičnog posuđivanja, proučavanjem splitske čakavštine u usporedbi s trima romanskim jezičnim stratusima čiju su neospornu nadbrojnost pri utvrđivanju romanskih elemenata u splitskome čakavskom govoru pokazale već sondažne ankete, a to su: venecijanski i tršćanski jezični stratus te talijanski književni standard. Venecijanski je jezik jezik prestiža, trgovine, civilizacije, tehnike, pomorstva, ribarstva i obrta, a talijanski književni standard jezik je civilizacije, administracije, škole i književnosti (Gačić 1979: 4). Stoga ne čudi što je najviše od venecijanskoga „uplivalo“ među *beside* (riječi) splitskog stanovništva, ali i talijanskoga u cjelini. Odvajkada su Talijani (Talijanci, kako bi se u Splitu reklo) na dalmatinskom tlu ostavljali za sobom običaje, kulturu i ono najvažnije čime se gradi i utvrđuje ljudski identitet i pripadnost, mjesto u svijetu: svoj jezik. Taj se jezik stotinama godina miješao s jezikom slavenskog naroda koji je živio na priobalnome hrvatskom tlu te je nastao svojevrsni koine: ne u pravom smislu riječi, ali u smislu stvaranja novog jezika na hrvatskom tlu koji je prisvojio talijanštinu kao dio svojega jezičnog identiteta, a izmijenio ne samo leksički makrosustav

(koji je najprimjetljiviji), već i one mikrosustave jednoga govora: fonetski, fonološki, morfološki. Splitska se sintaksa promijenila, izrazi i čitava frazeologija mahom su počeli nalikovati istovjetnim prekomorskim, a najviše je i najupečatljivije od svega tim višestoljetnim talijanskim utjecajima podlegnuo splitski naglasni (akcenatski) sustav, sustav koji je uporabom i upornošću takvim ostao najvjerojatnije do šezdesetih godina 20. stoljeća, kada se govor grada Splita dolaskom novih naroda, naroda „s brdā“ i iz okolice, naglo i drastično promijenio. Prikupljajući građu za spomenuti rad, Jasna Gačić i ostali ispitivači ograničili su se na jednu od najstarijih splitskih gradskih četvrti – Veli Varoš, naselje osnovano u 14. i početkom 15. stoljeća, koje je u gradu što je sedamdesetih godina 20. stoljeća doživio naglu ekspanziju prilikom dolaska stanovništva iz Dalmatinske zagore te s obližnjih otoka, ipak zadržalo svoju kompaktnost i relativnu netaknutost stanovništva, jezika i običaja (Gačić 1979: 6). Stanovnici te četvrti (*kvarta*) odvajali su se od okoline i teško su primali aloglotske elemente. U već tada jezičnom šarenilu aree čiji su jezik Gačić i suradnici proučavali, njihov su čakavski dijalekt smatrali najreprezentativnijim upravo zbog njegova konzervativna karaktera. Tako se u tekstu navodi da najstarija generacija (od 65. godine nadalje) vjerno čuva čakavski akut⁶ te relativno velik broj romanskih elemenata u leksiku, a da ih srednja generacija, iako poznaje spomenute pojave, upotrebljava samo u kontaktu sa starijima. Kod najmlađih se romanizmi gube, čakavski je akut nestao i ustupio mjesto dugosilaznom akcentu, pa se tako riječi kao što su *matûn*, *bidûn* i *salbûn* u ustima najmlađih čuju kao *matûn*, *bidûn* i *salbûn*. Zaključuje se da je utjecaj škole, radija i televizije očito odigrao veliku ulogu u štokavizaciji mlađih generacija i doveo do takve jezične situacije (Gačić 1979: 6-7).

Ako se promjena čakavskog akuta u dugosilazni naglasak može uzeti kao početna faza štokavizacije splitskoga govora o kojemu je u radu riječ, sedamdesete godine 20. stoljeća mogle bi se smatrati vremenskim okvirom druge faze akcenatskih promjena govora grada Splita⁷. Danas se, prema tome, odvija treća faza mijene splitskog dijalekta; naime, dugosilazni

⁶ Neka novija literatura preporuča naziv *neoakut* za naglasak koji se pretpostavlja terminom *čakavski akut*. Mate Kapović *čakavski akut* smatra lošim terminom jer je naš dijalektalni ~ praslavenskog porijekla, a javlja se i u štokavskom i kajkavskom, a ne samo u čakavskom (2015: 76). U radu se ipak služim i nazivom *čakavski akut* kako bih naglasila akcenatsku pripadnost starijemu govornom sustavu istraživanog područja (nap. a.).

⁷ Faze akcenatskih promjena o kojima je u radu riječ temeljene su na znanju o naglasnim jezičnim promjenama (prema različitim akcentološkim radovima Dalibora Brozovića, Mate Kapovića, Josipa Lisca i dr. te prema predavanjima s kolegija *Hrvatska standardna prozodija* kod prof. Helene Delaš s Odsjeka za kroatistiku

će naglasak generacije mladih s kraja 70-ih godina prošlog stoljeća metatonijom prijeći u novoštokavski kratkouzlazni, a promijenit će i mjesto u riječi: nalazit će se na prethodnom slogu, dok će od dugosilaznog naglasaka ostati zanaglasna dužina koja će označavati mjesto izgubljenog akcenta. Dugosilazni se naglasak u riječi *balûn*, a nastao od starijeg akuta, danas među mladima čuje kao *bâlûn* (lopta; nogomet), dok se dugosilazni naglasak ili akut mogu čuti tek kod starijih govornika, posljednjih baštinka splitske čakavštine. Isto tako, trećoj bi fazi pripadale i promjene tona i mjesta naglasaka u kosim padežima: genitiv jednine imenice ženskog roda *vòda* među mladim splitskim govornicima glasi *vòdê*, dok se među starijim govornicima još može čuti *vodê* (druga faza) odnosno *vodě* (prva faza promatranoga splitskog govora). Takozvana treća faza akcenatskih promjena govora grada Splita mogla bi se nazvati i fazom uplitanja novoštokavske akcentuacije u nekoć čakavsko govorno područje. Kapović smatra da su urbani (gradski) govori na području zapadne (Slavonija) i južne (Dalmacija) Hrvatske svi tonski (novoštokavski). Navodi tako da je i govor Splita novoštokavski, s tim da najstariji i najkonzervativniji govornici u Splitu još imaju nepotpuno povučen čakavski naglasak, a tragovi se starijeg naglasaka u Splitu vide i kod najmlađih govornika u vidu *dvostrukog naglasaka* (Kapović 2015: 49).

Filozofskog fakulteta u Zagrebu), a radi pojednostavljenja prikaza današnje situacije u govornome splitskom dijalektu te radi usustavljivanja pojava koje se u istraživanju primjećuju, imenovane su drugom i trećom fazom akcenatskih promjena splitskoga govora. To je, dakako, vrlo pojednostavljeno i, kao što će se radom i zaključiti, ne provodi se beziznimno i dosljedno u svim jezičnim situacijama u kojima bi se moglo očekivati (nap. a.).

3. Metodologija rada

U radu su temeljito transkribirana i analizirana dva govora sa splitskog područja: govor Željka Petrića (rođ. 1952. g.⁸), predstavnika starije generacije splitskih govornika, i govor Duje Kuzmića (rođ. 1985. g.), predstavnika mlađe generacije splitskih govornika. U rad su nizom primjera uvrštena još dva govora: govor Đonija Čulića (rođ. 1944. g.) i Tonija Marinovića (rođ. 1947. g.), predstavnika starije generacije splitskih govornika, i govor Diane Duplančić (rođ. 1990. g.), predstavnice mlađe generacije splitskih govornika. Zvučni zapis govora Đonija Čulića i Tonija Marinovića (snimani zajedno) vrlo je loš zbog vremenskih prilika uslijed kojih je nastajao, pa se u radu ne transkribira. Govor Diane Duplančić koristi se tek na nekim mjestima radi potvrda opisivanih karakteristika s terena, stoga ga nije potrebno u potpunosti iznositi (transkribirati) u radu.

Stariji govornik Željko Petrić u radu će biti označivan kao **S₁**, a mlađi govornik Duje Kuzmić kao **M₁**. Đoni Čulić u tekstu će biti **S₂**, Toni Marinović bit će **S₃**, a Diana Duplančić **M₂**.

⁸ Govornik Željko Petrić nije htio reći točnu godinu rođenja, ali se o njoj dá zaključiti na temelju nekih činjenica (osnovnu školu završio 1966. godine) tijekom razgovora s njim (nap. a.).

4. Govor: Željko Petrić (S₁), rođen 1952. godine

Evo, stavite ga tu kraj sebe.

/0.02/ Dì da ga stàvin? Ovôd?

E, tu, da se čuje, jer neće se čut, malo mi je...

/0.06/ Batèrija °slàbila. (smijeh) /0.09/ Štā trība⁹ uprīt?

Ostavite, ostavite ga.

/0.11/ Znāči, ôn, ôn, ôⁿ je vèč uk^ljūčen? Ôⁿ je vèč uk^ljūčen?

Sad san ga uključila, kad san Van ga dala.

/0.16/ Ě, dóbro ĵe. Dòbro ĵe.

Tili ste reć nešto.

/0.21/ Ě.

Kad ste pali u nesvist, to me zanima.

/0.26/ Pā ù nesvīst, óde?

Tu, kad ste rekli da ste pali u nesvist tu gori.

/0.27/ Ovôd? Ovôde? Ě, na òvō^m mīstu.

E, na Špinutu.

/0.31/ Ě. Mī smo kâ mulàrija ìmali, nòrmālno, klāpu. Ī¹⁰, övāj... Nāš dīl, dī smo se...

⁹ Naglasak ove riječi kod starijih govornika obično je akut (*trība*) ili dugosilazni (*trība*). U transkripciji se navodi u obliku u kojemu ga govornik izgovara unutar izgovorne cjeline, pa će se kao takav navoditi i na drugim mjestima u radu (nap. a.).

¹⁰ Dvije točkice iznad samoglasnikā u transkripciji označavaju duljenje istoga unutar izgovorne cjeline. U istom obliku, radi dosljednosti, iste će se riječi navoditi i drugdje u radu. Ne koristi se oznaka za zanaglasnu dužinu kako ne bi došlo do izjednačavanja duljenja vokalā unutar izgovorne cjeline sa zanaglasnom dužinom koja se obično javlja u određenim riječima u splitskom govoru. Duljenje samoglasnikā unutar izgovorne cjeline često će

To je ka, znači, ekipa?

/0.40/ Ě, ê, è, ë. Kläpa, ^(razùmiš). Ī bylo nas je desétak u tój kläpi, razùmiš, svè múlci jèdan drùgome dō ūya. Razùmiš li. /0.49/ Ä, ä, ä pôdrūčje, òdnosno, òdnosno dīl dī smo, dī smō, dī smo se kúpali ti je bīla odotāmo pä, pa svřšiv dō, dō, do krāja nõve Lùč'cē. (do /1.07/)

A šta ovo nije neki najnoviji kafic? Ovo je tek dvi tisuće i neke napravljeno.

/1.11/ Nēman pójma. Jā san ti ovōd jā mis^īn trēcī, trēcī pūt, ali mi se pjāžā zāto šta je lipo kùltūran, tīh, ambijēnt jē...mi pašē, ī, ī, i okēj je, razùmiš. /1.27/ Nēma divjākā òkolo, nè skāčū dica ī nēma šušūra, nēma, nēma, ö-ònoga „büm, büm, büm, büm“ i táko dājē i táko dājē. /1.37/ Īnšoma, övāj, mī smo ti se óde s^ī nēkada bīle dāske. Razùmiš. I tū su se jūdi dōlazili kúpat. Nā dāske u Šórē – se zvālo mīsto. ^{Razùmiš li.}

Na daske u?

/1.53/ U Šórē jer su, jer s^u...övō, övō mīsto se zōve Šóre.

Šore?

/1.56/ Ě. Na dāske u Šórē su se lūdi dōlazili kúpat jerbo ti je óde salbùnāda. /2.03/ Óde, u övōj mālōj vāli je dnō o salbūna, kā, kā na Bāčvicama, sāmo šta je pūno mǎnī prōstor. ^{Razùmiš li.} /2.14/ I tū su dōlazila māla dica, dica ò dese gōdīn i stārījī svīt. ^{Raz...} /2.19/ Bīlo je tū dvā-tri tūsa, óde je bīla jēna mālā bàrakica ö, ö, ö...nāpravjena, òdnosno z^dignuta ö, ö nè bovāni, nego o^d blökētā, razùmiš li, ī čò^(v)ik iznūtra ^{je} prodāva o^yáko Cöckte [Kökte]...

Odi di je bīla kafic? Baš baraka?

/2.40/ Bar...ê, ê, ê, è. To je bila jē^dna, jē^dna mōžda dēse pūtā pē mètrī zⁿdi-zdīgnūta kùčica, razùmiš li, ī, i unūtra je bīja ne restōrān, nego mōgā si ùzēst narančātu, slādoled, mōgā si užēt Cöcktu [Köktu] – ònda si, ònda je bīla Cöckta [Kökta] u díru, razùmiš ^{li}, i táko. Ī, övaj... /3.04/ Međūtīm, mōji stāri nīka^d mēni nīsu dávali pīneze. „Dī češ tī trōšit na tōme“, „Īmāmo mī ràzrīdenū, ràzrīdeni sōk“, razùmiš, di se nòs^{ilo}. /3.16/ „Uòstālon, jēmāš i vodē óde, öyāj, pa se nāp^ī vodē ako si žēdan“, ^{razùmiš tī}. /3.21/ Alī, jā nīsaⁿ bacīlā za-zā tīn jerbo san, bīja saⁿ sa svōjōn klāpōn, razùmiš. Ä igrāli smo se s jē^dnīn balūncīnon veličīnē balūna òd picīgīna. /3.38/

se javljati kod riječi koje nemaju svoj akcent: kod veznika i kod riječi *ovaj* koja se u transkribiranim govorima obično javlja kao poštapalica i/ili zamjena za zastajkivanje u govoru (nap. a.).

Ìgra se, ìgra se sas-sa-sàstojala od tèga dā, övaj, jèdān trëčē za òstāliman, drùgi bižīdu, i sād, ako te jā, koji vātān òstālē, ìmān tī balūn, ako te jā ċipān tīm balúnom, razūmīš li, ònda tī ùzimjēš tī balūn i, i sā tī vātāš drùgē. /4.00/ Ali ako tē jā fālijēn s tīⁿ balúnōn, ònāj koga si tī gādā – òn mòže dòplivā^t tòg, do tòg balúna i zāⁱitnī^t ga (fícuk) nà drùgō mīsto, táko da tī mòraš plīvat pò nī, íc pò néga, a zā tō vrīme mi ùteknēmo dālē. /4.18/ I tākō. Tò pódručje ti se gre...rēka san ti o^d prīn dā se krétalo odotāmo pa dotāmo, razūmīš^{li}. /4.26/ I mī smo pòčeli ìgrat se, razūmīš li, ā mòji stārī su ìspod òvoga zidīča, di je pòntōn bī^la za, z...ū, òdnosno di su bīlē tē dāske, razūmīš, je bī^la zidīč pa^{je} bīlo mǎlo, mǎlo pobetūn-pobetūnīrano, òdnosno stārī Splīčanīⁿ bi rēklo – potārācāno. /4.50/ ^Znāči bīlo je betōnīran dīl, rāzumīš, òni bi mētlī šugāmāne, razūmīš li, oslōnīli se kōstīman ò zīd, strāga, bīla je ladōvīna jer su bīlī bōri, to je š...tū je šūmica jē^dna, vīdīla si... /5.04/ I tū bi se òni na-napūmpali bi ònāj štrāmac za púvāne bi napūmpali, sīdīli i kúpali se tū, raz^{ūmīš}. /5.13/ A jā bi lāndrā òkolo, razūmīš^{li}. /5.15/ Tākō ti je bīlo i tī dān. Ī ò-òdnosnō i òtī dān. /5.22/ Ī övāj, i uglāvnom, ìzmeđu Šóre, kúpališta tòga, i òvogā vēslačkog klūba *Gūsar*, je bīla rāmāda jēdna, ova, o...kōja se oyāko sastōjala o^d desétak špīc od gýōžda nāprav^ljena, gýōzda, o^d gvōzda. /5.44/ Ovāko je stāla – prīko mūla – ⁱ tī nīsi mòga prīč ìli mòra bi se pēna prīko ògradē gōri, prīko žīcē ìli nāč nāčina za pōmīnīvo sā, sa šīlka na šīlak za pribāc⁽ⁱ⁾ se prīko. /6.04/ Međūtīn, mūlci ka mūlci bīzo nāđu nāčina, i mī smo se tòliko naučīli na tō priskākāne prīko tī^h šīlakā – tē šīlke tī sād mòraš^{i(h)} vīdit, jā mīs^ln, i u svōje dōba su bīlī ìzmeđu Fīrulā i Bāčvicā, ako se sīča^š, a nēčeš se sīcat jer sⁱ tī mlāda.

Na Ovčicama, ìli?

/6.28/ Nē, n...Fīrul^e...bāš, rēkā saⁿ ti...ov...ìzmeđu Òvčīcā i Bāčvicā su bīlī tī šīlci, ìsto stāvjeni, da ne i...da ne priskāčeš. /6.39/ Ī uglāvnom, övaj... /6.43/ Jā san bī^la zā^dnī, tō jūt^ro saⁿ jā bī^la zā^dnī u klāpi – òni su vē bīlī otīkali kvrāgu, dvā^(e)s mētri ìspri mēne. Jā san bī^la zā^dnī, a òⁿ je bīja nā dese mētri ìza mēne, razūmīš. /6.54/ I sā je prītīja p-pèrikū^l da me, da me pògodi balúnōn, a mī smo vēc jēmali mōt da se ùvatīmo zā pīvū gōrīnū, š...pīvī gōrīnī špīc i trēčī špīc, ne drùgī, nego trēčī špīc i ònda kad ùvatīš zālet, ònda jēdnosta^vno prīletīš prīko, prīko tīh špīci. /7.18/ Jer tē centrifūgālⁿa sīla ìzbācī prīko, razūmīš^{li}. /7.25/ ^(H)i jā san mīlārd^u pūti tākō prīlazī^la, mīlārd^u pūti! Prīšīlo mi se ìli mi se nē prīšīlo. /7.34/ Ùvatī^la bi mōt – (fícuk) – i u trēnu bi se pribācī^la, razūmīš^{li}. /7.37/ Dok bi, ako bi stārī^līšlī, tō bi trājalo pò dese mīnūti pa ga čekāj, ájde pa nōgu stāvi ovōd pa nē tū, pa popūš^č če ti, pa nēče ti popūst, ^(ra), pa nābī^t češ se pa nēčeš se nābīt – pa bi se stvōrīla fīla. /7.52/ Īza dēse jūdī bi čekalo da prōdē jē^dan stārī^l, razūmīš^{li}. Āl dōbro. (kašalj) /8.02/ I òtī pūt, kā i ùvīk, əzan se ùvatī^la za pīvī i tre...i trēčī i –

(fícuk) – ĩšā se pribácit, i jâ san ĩvõn, dèsnõn nogõn vèč pribácija se na mûl, stâ san na, na mûl sa drüğē bândē, ali òvā ĩvā nõga mi je òstala u ârĭi i nâbila se na špic, i tō dĭ nego òvõd. /8.27/ I sâ san jâ òstâ u, u pòzĭciji, kâko č^uti jâ sâ^d tō, tĭ tō sâd nè moreš snimit jer nêmaš kâmeru. /8.33/ Alĭ, ovâko san òstâ, òvõ mi je bĭa, ovõd mi je bĭa zabivēn špic od gÿõzda, a òvā nõga mi je bĭla na mûlu. /8.41/ Ě. Ĭ rûkama saⁿ se tiščâ zâ òvē dvĭ gõri. I tâko saⁿ stâ. /8.46/ Nõrmâlnõ, svĭt je ò^dma skòčĭa òkolo, razûmiš^{li}, „štâ^{je}“, „štâ“, „štâ“, „štâ je tō bĭ“.

Jel bilo krvi?

/8.52/ Nĭje bilo kĭvi jer je bilo zabòdeno. A špic ti je bĭa... Òvo je tânko. Špic je bĭa ovâke deb⁽¹⁾jînē. Ě. /9.02/ Ovâke deb^ojînē, znâčĭ, jè^dnu trĭ cèntimetra u-u-u-u-u-u prèsjeku. Ě. /9.10/ Ĭ, i ònda su òvĭ stârĭĭ ĩûdi koji su vĭdĭli štâ se dogòdilo: jèdân me dĭžâ zâ rûke, nâprõ san, mòlâ sa rûk^e odozgâra i òⁿ me ùvatĭa zâ rûke, a sâ mi je trĭbalo izgûlit nõguⁱ sa tøg špica, razûmiš^{li}. /9.28/ I òⁿda su me^u nèkako zdĭgli, zdĭgli u ârĭu, ĭ onâko, s òvõn nogõn izgûlĭli òvõ iz tøg špica i pribacĭlĭ na drüğū bându. /9.39/ Ě tèk ka^d se, kad je tâj špic ĭzlizâ ĭza, iz nogē, ònda je pòčela kĭv.

Kolko kože je to bilo oderano?

/9.50/ Tÿ je bÿlõ, òn je ùlizâ ovòliko unûtra. Ě. /9.54/ Ĭ, òvaj, jâ i dân-dânas ĩmân tâj ó^vde. Ě. /9.59/ I sâd, š^tâ, štâ da ti dâlĕ prĭčan – uglâvnõm...

Jeste završili na Hitnoj?

/10.08/ Mudântĭne, kĭv se, kĭv se tû slĭva, nĭzdõl, razûmiš, nâ nogu, razûmiš^{li}. /10.15/ Òvâ mòja klâpa se vrâtĭla nâza^d, skûpĭla se èĭpa svĭta, razûmiš^{li}, i tâko. /10.20/ Glèdadu, štâ čedu, òmâ ne...,vòdĭte mâlõga na Hĭtnû“, razûmiš^{li}, „iskĭvâri če“, òvõ-ònõ, ĩvo-dèсно. /10.26/ Alĭ vlâsnik òvē bârakē, òvē štâ tiščâ õ-òvĭ âjmo rèč kâ nèkĭ kâfĭč, razûmiš^{li}, òn kâže: „Dâjte ga sĭmo, ĩmâ jâ škâtulu pĭvē pòmoči pâ čemo mü tō zamòtat“, razûmiš^{li}, i tâko. /10.42/ I u-u^v-u-ùvelo me unûtra, a^unûtra su po pòdu bile tav-tavēle. Jâ san ti jùčĕra govòrĭa da su tavēle plòčice. Ě. /10.52/ A bilo je lÿto, vrûče, a òne tavele su bile ládne. /10.58/ I mēni jē, od tøg kĭvaréna i od tøg šòka i ò^vo^d, pòčelo dòlazĭ slâbo, razûmiš^{li}. /11.04/ Jâ saⁿ pòče⁽ⁱ⁾a pòmalo pâdat u âfân. I lĕgâ saⁿ na tē tavele jer mi je prĭjalo da mi bûde ládno. Nâš ònõ – vâs saⁿ se okòtĭa, ònõ, ònõ mĭtačkõ blidilo, razûmiš^{li}, i tâko dâjē, i tâko dâjē. /11.19/ I, òvaj, i čòvik je iz škâtulē o pĭvē pòmoči izvûkâ ònĭ prášak, jâ, kâko se, jè^u se zòve Becûtân ili kâko se zòve sâd, tâj prášak za ràne, mĭs^{li}n da se zòve Becûtân, da se stâvja...

Ima ona dječja krema Becutan.

/11.34/ A bilo je tō u prášku, ě u prášku pa se tō pòsipjalo po rāni za dezinfekciju, razumiš li, i tako dājē, razumiš^{li}. /11.43/ Međutīn, kako čòvik nīti je zavjēšja za, za medicināra nīti^s znā štā o-o-o-o pīvōj pōmoči; čòvik znā ūlit Co-Còcktu, razumiš, ili, i-i-i òtrat stól, razumiš^{li}, sa štracōn, a kām...štā će ōn drūgō znāt, razumiš^{li}... /12.02/ I, õyaj, uglāvnoⁿ q̇ⁿ je, q̇ⁿ je sēbi tāj prášak ováko u-u^{d-ù} dlan ūsuja, razumiš li, i dōbro nābija mēni nā ranu, razumiš^{li}. Ė! Ōzbiľno. /12.15/ I ōnda, sa pāšicōn stīsniĵa ōkolo, razumiš li, dā šta mānē grē kŕvi vānka, razum^m... /12.22/ Znāš šta je pāšica?

Zavoj?

/12.26/ Závoj. Pāšica je závoj. I tō, i jā ūnáko u mudāntīne, razumiš, sa kŕvavon nogōn, razumiš li, u bijēloga Fíču me pòsiĵa. /12.36/ Īmā je bijēloga Fíču i mī na Hītnū. /12.40/ A Hītnā ti je ōnda bīla đī je, di je sādā... /12.50/ ^(H)jēbēnti stō. Štā je sādā kod, kod pārka, grāčkog pārka, pārka sjēverno o^d Dioklecijānovē pālačē? /13.00/ Mùzēj, òdnosno, nīje mùzēj, nego ĵe, nego je, nego jē... /13.07/ Áj pomògni mi káza^t. /13.11/ Īzložbe, i-izložbe s^u, je održāvāju... Někada ĵe bīla i vjeⁿčaónica... /13.18/ Dōbro, uglāvnōn, tāmō je bīla Pīvā pōmoč, sā se nē mogu sītīt, ūvo čēš... /13.22/ Nē, nē u Mùzēj grāda Splīta, nē, nē, nē, nē, nē, nē, nē, nē. /13.25/ Dākle, znāš di je pārk sjēverno o^d Dioklecijānoyē pālačē? Pārk sā vòdoskòkon i^{òno}, to znāš đī je?

Đardin je di: sjever, istok, zapad, jug od Dioklecijana?

/13.36/ Sjēverno o^d Dioklecijānoyē pālačē.

To je Đardin?

/13.38/ Đardīn, ě, ě. Tō je grāčkī Đardīn, ě. A līvo o^d grāčkog Đardīna ti dōlazī ōnāj mùzēj. /13.51/ Ė. Někada je bīla dēsno od, dēsno od tōg, tēga muzēja je bīla i...niskā, niskā grādevina je bīla Hītnā pōmōč. Ė, svāč^{aš}^{li}. Někada je tū tako^{bilo}. /14.06/ I tāmō me odvėdu, razumiš li, i, i nòrmālnō, òvi likār, ra^z...tō o-o-òdvijē, tū pāšicu s nogē, razumiš li, i tō mālō p³ròčistī, sīmo-tāmō, i, õyaj, i...

Jel trebalo šivat?

/14.22/ Ī...jē. I, õyaj, i stāvi mi trī, trī pūnta mi stāvi, tō sāšijē, i ōn tō mēni fāšā, razumiš li, sa stō mētri pāšycē. /14.32/ Tō višē, jā saⁿ ĩmā, a šta saⁿ bīja, mūlac ò dese gōđīn – ĩmā saⁿ ovākē

nòge, nà kraju me dòšla ^ovākā nòga, razùmìš ^{li}, kò^lkò ^{je} òn tèga, razùmìš ^{li}...ì, vòzi čā nàzād.
/14.45/ I čòvik me dòvea ^{uvòd}, ^{ovì}, sa Fíčon, vrátìja me nàzad na kúpāne, i sà^d ti je interesàⁿtno
tò da mòji stári koji su sidi ^{li}po zidíča némaju pójma štà se dògādā. Svāč^{as}.

Ka šta roditelji nikad ne znaju.

/15.00/ Némaju pójma štà se dògādā. A jâ, mène je bîla, bîja zvîť uòpće ñîma duôč takāv.
/15.08/ Jer ču – znâ⁽ⁿ⁾ da ču dòbit po čiverici, razùmìš ^{li}. /15.14/ I òndā, štà, kàko ču, razùmìš
^{li} – jâ san povírìja ^{ispo^d} zidíča, jê, tû su, to-tôt òni sîdê, razùmìš ^{li}, i ònda saⁿ lipo pòmalo,
pòmínivo sîja na zidíč i pribácija ^{unò}, òvu ìnfāšanû nògu, nâš, pribácija da mi ònô kâ vîsi níž
zidíč. /15.33/ I môj ti čāča sîdî, ^{nâš}, i glêdā ònô svît kako se kúpā òkolo, razùmìš ^{li}, i ^{vî-i} vî-i ^u
jèdnon mòmentu zdîgne glâv^u oyáko dēsno i vîdi di mu vîsî kraj glâvê jèdna ìnfāšāna nòga.
/15.47/ I ònda se osêrvā jòš mǎlo vîšê i vîdi da san tô jâ! „^Asti Guóspu“ govori „štà jê?“
/15.53/ ^Ha jâ govorin: „^Ha èto, nàboja saⁿ se“, razùmìš. Dòbro, nîsaⁿ jâ plátìja bùlete, da se
razùmìmo, jërbo je bîla òzbîlna stvâr, razùmìš. /16.02/ Kàko se dogòdilo jâ san mu ispríča, štà
jê. /16.05/ „Stò òjāda pûtì san ti rēkā – nàboš čete se, kǎ^d-tād, nèko od vās, i tî si se bāš nàboja.
^Sjesan ti govòrìja ^{i!}“ Dò^bro, òdržā mi je pîštulu, razùmìš ^{li}, tô je nājmañê ò-i nājbjòjê štà se
mòglo dogòdit, ^{razùmìš} ^{li}. /16.19/ Àli, sād príča grê dājê, razùmìš ^{li}. Òn, mî nîsmo òtišli dòma.
/16.27/ Ònⁱ su se nàstavili kúpat, jâ saⁿ òstā sîdit u ladòvini.

Jer more liči sve rane. Odma u more!

/16.30/ Jâ s-nè, nè, nè. Nè, nⁱ-nè smîn. Tò je frîškā rāna, razùmìš ^{li}. /16.35/ I mēni je likār, jâ s^e
sîčān kò sād – da mi je likār rēkā da saⁿ srîtan jer da jê, da je, da je špîc pròšā òzmeđu mišíča,
òzmeđu dvā mišíča, jër da je, kǎže, „Da jê pròbîja mišîč, òstali biste còtavi cîloga živòta.“
/16.50/ ^E. Nègo tòčno, tòčno òzmeđu, drîto, drîto òli čipo òzmeđu dvā mišíča ^{jê} òlîzā unûtra. Tò
me spásilo. /17.00/ Ali tāj, tāj na nòzi je òstā i dān-dānas, razùmìš ^{li}. ^Uèto èto, pòza pûstî gòdîn,
razùmìš, i dān-dānas se vîdî, i ⁽ⁱ⁾ùvîk kad se osêrvān nà nogu, sîtîn se tèga ò-i òklēn je tô.
/17.13/ Ì, òⁿšoma, mî dòjemo dòma, razùmìš ^{li}, sùtra s^o-òpēt sê ^(m) grémo kúpat, al jâ se nè
smîn kúpa^(t) s tòn nogôn jer ^{jê} likār rēka: „Néma kúpaña dok su pûnti.“ È. /17.27/ Mèdùtîn, štà
se dogòdilo: dogòdìlo se tô da tî likār, koliko kò je likār, razùmìš ^{li}, òn nîje òčistìja rānu kako
Bòg zapòvida, nego jê ò rani òs-òstā tāj prášak, tāj Becùtān, razùmìš ^{li}. /17.42/ A pûnti su
učinili svòje i rāna se zatvòrila. /17.47/ Pòvršîⁿski se rāna zatvòrila, a òd ^{ispo^d} tē, tē kòžice
koja se òvatila na, na vrîju je òstā, òspod je òsta taj prášak Becu-Becùtān. /17.59/ I òn se ^{(j)e} o-
ognò⁽ⁱ⁾ja. È. /18.04/ I mēni je pòčela òtica^t nòga. /18.07/ Nè s-nè sāmò štà mi je pòčela òtica

nòga, nego šta me pòčelo bòl^t za... Náš kàko. /18.15/ Dica su ù^vik pèkmezasta, da se razùmimo, razùmíš^s, ù^vik čedu plàkat višè nègo šta tri-šta^j je pòtriba, ali me stvárno pòčelo bòlit, razùmíš. /18.23/ I tò je pòčela òna vidljivo òticat i crvenit se, razùmíš^{li}. /18.28/ Jerbo kad je likâr, n-nárafski da me òtac òdvea pònovno u bólnicu, al me òvī pût òdvea u vòjnu bólnicu, razùmíš, jer^(vu)òⁿ je bŕa vòjno lice pa je i-ìmā právo u vòjnu bólnicu. /18.39/ I kad je òvī o-òdvidā, òdnosno, òtfašā pàšicu i ka je vīdŕa tō, kòlko s^e tō zašk^orpúnilo tâ ràna i kako je tō òteklo, ònda je mórā ràzrizat ònō ve^č šta je se, šta je zarèslo, razùmíš li, /18.59/ òčⁱstit dōbro ĩ jâ saⁿ ti, mò^ja čërce, prímŕa, jâ s^a se, kō sād s^e sìčan, svākī dān saⁿ – ònda nìje bìlo tablétā, peliciŕina, antibiòtika – /19.11/ nègo si prímā^u, da skùžāš, u gù^zicu si prímā inèkcŕu. /19.16/ Svāki dān me vòzŕa na inèkcŕu u gùzicu – dvádeset inèkcŕa saⁿ prímŕa da bi se tō vrátilo nàzad. /19.25/ Èt^o, tō ti je táko.

Bar niste cotavi.

/19.28/ Dì ču uprŕt?

5. Govor: Duje Kuzmić (M₁), rođen 1985. godine

Eo, vidiš sada, sad te sniman.

/0.01/ Ē, sîčāⁿ se ràt^a.

Dakle, ovaj...

/0.05/ Oš da gòvorīn direktno ováko?

Može.

/0.08/ Áj.

Prvo reci ime i prezime.

/0.11/ Jâ se zòven Dúje Kùzmič.

I koje godište?

/0.15/ Á? Ròden sãn híladu dèvesto tríesē^t pêtē. (smijeh) /0.20/ Zěān se, ròden sãn osans^opêt^ē.

E?

/0.23/ Ē.

U Splitu?

/0.24/ U Splitu. Ü^{po} ròdilištu.

I kako mi možemo bit sigurni da si ti fétivi Splíco?

/0.30/ A štā jâ znân, ^{po}òsin po prèzimenu...

Kakvi su korijeni?

/0.32/ Kàkvī su kòr⁽ⁱ⁾jēni? Ä od Kùzmič^{kā}.

E? A šta je dida, šta je baba? Jesu živili tu ili?

/0.37/ Mmm, dīda jē živija cīlī živo^t u Splitu; òn jē ròden ĩlā^du dèvesto tríesetē, ā, òn jē, zàpravo, ròden jē, òni su porⁱjékloⁿ iz Lúčca, ālⁱ jē glàvnō djètīnstvo pròvea u Vároš^u.

Aha.

/0.55/ E. Ili òbrnūt^o. Jebⁱ...

A baba?

/0.58/ A bāba ^je Kòmīšk^ā. /1.01/ E. /1.02/ Bāba ^je Kòmīšk^ā; òna ^jě živilā, òna ^jě trīesē^opētō gòdište, òna ^je jòš živa. /1.08/ Òna jě za vrīme rāta òtišla ù Ègipāt, ù ^(z)b^jjêg ù El Shätt [El Šät] i pòs^l rāta ^je dōšla ù Split živ^{it}.

Zašto?

/1.19/ P^a, bīle su nēke peripètije òko násłēdstva, čijē ^je š... Zāpravo, na òvu jē^dnu kùču ^je pāla bōmb^a, a na òvu drūgū kùču^u kòjōj su tréali ònda usèlit, štā ^jon je od òca... ^Nisu òni živilī u māterinōj kùčⁱ. /1.34/ Mōj p^arab-prābab...ôyāj, òni sū odsèlilit o^d... Trē^bali s^mo bit u tū kùču, ⁽ⁱ⁾a ònda ^je, tū je bīlo, ònō, trōje-čētvero brāčē, nīs^u^{se} ùspili dogovórit i ònda je dōšla ù Split i, štā, tū je mòžda imala deséta^k gòdīnā ka je dōšla, tàkō da je i òna *de facto* cīli život ó^{de}.

A tvoji mater i ćaća?

/1.52/ A mòji mātēr i òtac, òni sū... Òtac jě, a isto cīli život u Splitu, mātēr isto, mātēr je, iako nīje iz Splita, nōj su vlāⁱ, ònō – bāba i đida mòji tojes^t nēzini ròditeli – övāj... /2.06/ Óna ^je òpēt nēkāko pòvėzāna jer ^je òna ròđena u Vāroš^u, óde u Bòsanskū i pròvela ^je cīlō diti⁽ⁿ⁾st^vo u Vāroš^u. /2.14/ Û, bōže, ù gètu! ^{Da} u Vārošu, ^u gètu. Ī tū je živⁱla nēkīh desétak gòdīnā ka^d se tēk ròd...nāčī, ě, ⁱmā nēk^h šēs^usēdmē, ūsmē, ònd^a s^u se presèlili gòri u Dòmòvinskōg rāta, ^jél, di sà živīn i jā. /2.30/ Tò je bī^všā Žřtā^vā fašizma ^{tād}, ^ako bāš idemo u detále. (smijeh) /2.38/ Bāš se òsječān ko stārī čò^vik, jē^bāte, ònō, ^(nāš), pričā^uóde... (smijeh) Al bāⁱ...mālo i fòrsīrāⁿ, ònō kâ. Ôyāj...

Šta misliš o današnjoj situaciji u Splitu? Mladi i to? Ti si osandese^opeto godište, ti si stara škola.

/2.51/ Stārā škōla, ě. Al nē znāⁿ, jā se drūžīn sāmō s mlādīma pa nē ^{znān}... /2.56/ E.

A zašto se ne družiš sa svojima?

/2.58/ Ma zà^to šta su dōsādnⁱ.

Smatraš li da ste vi izgubljena generacija?

/3.02/ S^vaka generácija u Splitu je izgubljena generácija.

Ali smatraš li da si ti...?

/3.08/ Dòbro, ja san izgubljen sâm pò sebi, táko da je tó...

A s te sredine osandesetih, ti mi se pare najkompliciraniji.

/3.14/ Pa mògūče, štà ja znàn, òni s^u se sã^d...a dóbro, òpē^t s^u se našli. /3.18/ Naš^uštà, našli su se nèkī òvī mòji vršnácⁱ, požènili su se, òpē su našli nèkē pòslove, nēaⁿ pójma, ò^{nō}... /3.27/ Jàko mǎlo ih znàn štà je sã bãš krénⁱlo nèkīn, ònō, strànputicōn narkomànijē, ^ovo^oòno; /3.32/ tò je òva generácija jòš prījē mēne, òni su zàpra^vo òtišli ù^okurac. Ê, òni su. /3.37/ Ê, òni su zàpravō...generácije prījē j^er tò su òvī štà su zàpravō za vrīme ràt^a, ka saⁿ ja krétà u òsⁿō^vnū škòlu tèk, ònō, /3.44/ pà štà su ònda bìli tinéjderi – tò je zàpravo tòtāl^o izgubljena generácija. /3.49/ Já s^ešičān: nā-nās^usu...ěč tí kàko si me nāvūkla da pričāⁿ, öyāj... /3.55/ Ê, počétkoⁿ osandēsētⁱ, krāj seandēsētⁱ – òni su nāⁱebali nājvišē, ^onō. /3.59/ Òni su, šičān sē, okō òsⁿō^vne škòle nāšē – è, sã mōrān rēč u kòju sa òsnō^vnu škòlu iš^ā. /4.04/ Ê, išā saⁿ u òsnō^vnu škòlu Bòl, bìvšē^(g) Bràtstv^o jedinstva.

Ko i ja!

/4.08/ Jē^l?

I mi smo.

/4.09/ Ê, znàn da je òna, è, a^l tí si isto ònda iz kvārta, ^(jél)? Á, nisaⁿ znā. A đī si tí?

Pa ovo kraj nje, odma kraj osnovne te, minutu od osnovne škole.

/4.17/ Á. É, tū sm^o, ē. Öväⁱ...

Mažuranićevo šetalište, tamo.

/4.22/ Ê, ^{pa} tò je vāmo, na òvū bāndu, jē^l? Öväj, štà saⁿ tija rēč... /4.29/ Tò u vèzī škòl^e. Ê, kàko sū, a^{ba}, nè znāⁿ, dōr-tò, nè znāⁿ j^{e(1)} s^e tí mòš ònda t^o... Kà s⁽ⁱ⁾ tí krénⁱla? Tī si ònda krénⁱla...

Nije bilo više Bratstvo i jedinstvo, ako to pitaš.

/4.37/ Nī-pa nīje bìlo ni ka^d san ja krénⁱla. Věč je, â-hä, tò je věč pòst^l rāta. Ònda se...

Da, da, moja mater je išla kad se zvalo Bratstvo (i) jedinstvo baš.

/4.43/ ÊĚ. Öväj... Òni sü za vrîmë, é, pa täd, tê băş generáci^e št^a su bílj, nè znān säd, sedmáši, osmáši – mî smo se ⁿjîh, ònō, bòali; i òvī stārīi šta su bíli tû...

Bojali smo ih se i mi.

/4.54/ Āl mî smo se bō'ali jer su, ònō kâ, nās nq̄n-stōp t'ant'ali da su òvī kâ.../5.00/kā^(k)o bi rēkā, nārkomāni i da će nas pōnudit drōgon, da će n^as izdrogírat, razū^mš, da će nan dā^t svāšta, ònō kâ.

Uvik isto.

/5.07/ Ě. Sāmo šta je tū bílo stvá^rno, ^jā se síčān, băş líkōvā koji su, ònō, ováko baùlali oko škōle i tò. /5.13/ Ā¹ sūtō tê generáci^e koje su bíle sjēbāne za rāzliku od mò^jē. /5.16/ Nījē, nīje tòlik^o, ⁽ⁱ⁾æo jāko mālo znāⁿ lūdī mòjē generáci^e šta je băş, kâ; čak i òⁿī nājgōrī ūčeⁿīci nēki šta su bíli i nājgōrī prōbisfjeti – nà kraju su, ònō, zavřšili nājbōl^{ē(ima)}.

A ti od osanspete do devedesete mi se pare, ono, flegme teške.

/5.30/ A nè znān, nè znāⁿ kò^ga znāš.

Ma znan ih masu.

/5.33/ Ě.

Neću sad govorit tu.

/5.35/ A dōbro, mî s^mo mālo mōžda rezignīrani, ě. Za^vřšili smo nā pō púta.

Pa tako nešto.

/5.39/ A dōbro, säd je tō nāš nēkī, ònō...

Niste ni tu ni tamo.

/5.42/ Ā, tò ^jē, gōdine su tāk^vē, ^jēbiga. Sa tries gōdīnā nīti si mlād vřšē, nīti si stār, ònō.

Izgubili ste svoju državu sa pet godina.

/5.49/ Ě, jēbōte, tō mi je nājgōrē. (smijeh)

Jes ti stiga bit mali pionir?

/5.55/ Nísaⁿ, ^{nísan}. Tô su generáci^e... Tô ^je, ^jâ mîs^{li}n, jèdna ili dvî prî^e...

Nisi! To je moja sestra koja je rođena osans^odruge. Ona je bila mali pionir, još ima onu kapicu, onu maramu.

/5.58/ A^oę, tô je q^a... /6.01/ Mò^guće: drùgā, trèčā, četvrtā. Jâ ìst^o ìmāⁿ màramu pà...

A zašto te zovu Duje Marama?

/6.06/ Pa zbo^g màram^e. A ne zòvū me, zòv^e me sàmo Káte ĭ Dúje^e.

I ja.

/6.10/ A dò^hbro, tí ^zog Kátē.

E. A zašto nosiš maramu?

/6.15/ Pà z-nēan póⁱma, òno, bàza.

Ima nekih priča?

/6.18/ Štā, ne stòjī mi dóbro? Ê^oę.

Nije, nego, mislin, misla san da možda ćelaviš il tako nešto.

/6.22/ Nî^e. A^(b) mōžda òču ^jer mi je òtac t^(ü) čèla^v, pa^oò^{no}... /6.26/ Nâš ònō, tô ^je zajebánci^a ŭ^vik bíla, kâ, stā^vi^očemo màramu pà kâ^d pòčnēn čèlavit, òndā ču govórit: ^hā, nîsa jâ stā^vi^a màramu zbog čèlavosti, nègo zbog tòga šta san òz^b-nòsīn màramu, čò^vi^očē^(òno)...

Nego zato šta san ja Gibonni [Ďiboni] pa iman svoj đir.

/6.39/ Ê^oę. Gibōnni [Ďibōni] ìmā svôj đîr?

Ja volin Gibonnija [Ďibonija].

/6.42/ Òtka^d Gibōnni [Ďibōni] ìmā svôj đîr?

Oduvik.

/6.44/ Dò^hbro, nèčemo o Gibōnni^{ju} [Ďibōni^{ju}] príča^t.

Nećemo o Gibonniju [Ḑibôniju], već vidim.

/6.49/ Al dõḥro, ně...mĩsn, néču tⁱ ĩtnit ḑĩkafõn ù zĩd, al ònõ...

Ne!

/6.52/ Al nèmõj príča^t o Gibõm^{i(j)u} [Ḑibõn^{i(j)u}].

Moš ti njega zaustavit, sad već mi je dosta. Sad moš zaustavit slobodno.

/6.56/ Jé^l? Jèḥāte, věč san ĩspunĩ^ĩa svòju kvòtu.

6. Govornici – predstavnici dviju generacija splitskoga govora

6. 1. Željko Petrić

Željko Petrić rođen je u Splitu 30. listopada početkom 1950-ih godina, najvjerojatnije 1952. godine⁸. U trenutku snimanja (rujan 2015. godine) govornik je bio u ranim 60-im godinama svog života. Primjer je starijih govornika splitskoga govora i predstavnik onih koji nastoje očuvati splitsku čakavštinu svojim djelom i životom. Obitelj Željka Petrića rodom je iz grada Splita unatrag više generacija, a samo prezime Petrić iz čije se loze nastavlja i govornikova obitelj nalazi se na splitskim kamenim dokumentima još od početka 12. stoljeća. Željko Petrić autor je *Splitskog rječnika* i, iako po struci nije jezikoslovцем, bavi se splitskim govorom već više desetljeća i time pomaže različitim zajednicama i udruženjima grada Splita u svrhu očuvanja stare splitske čakavštine i splitske kulturne baštine. U skladu s tim, govornik će u svom govoru istovremeno upotrebljavati i starije i novije leksičke i gramatičke oblike, a njegova će akcentuacija, kao i upotreba sintaktičkih konstrukcija, ukazivati na starije stanje splitskoga govora. Tijekom govora, govornik je nerijetko koristio više oblika za iste gramatičke, leksičke i akcentološke oblike. Neki su primjeri dijelom starije splitske čakavštine i govora „starog“ Splita¹¹, što se najlakše dâ primijetiti u dijelu govora u kojem se govornik prisjeća govora svojih roditelja, svojih *starih*, te u kojem se govornik koristi akcentuacijom i starosplitskim prefiksanim morfološkim oblikom *je-*: „*Uòstālon, jēmāš i vodē óde, öxai, pa se nàpř vodē ako si žēdan*“, *razùmiš ti*. (3.16/); a neki su dijelom novije štokavštine koja sve više utječe na govor mladih u Splitu, a samim time i na govor grada. Ono što ostaje, zabilježeno je u govorima posljednje relativno čakavske generacije grada Splita kojoj pripada i Željko Petrić.

¹¹ To su, primjerice: *h > v*, *lj (ĭ) > j*, *d' > j*, protetski *j*; morfemski oblici palatalnih osnova u sklonidbi pridjeva i zamjenica u genitivu (*-ega*), morfemski oblik *-du* u 3. licu množine prezenta, karakteristični morfemski oblici za genitiv množine muškog i ženskog roda; upotreba akuzativa umjesto lokativa za oznaku mjesta; starosplitski leksik itd. (Jutronić u Mardešić Komac 2016: 9-11)

6. 2. Duje Kuzmić

Duje Kuzmić rođen je u Splitu 1. lipnja 1985. godine te je u trenutku snimanja (18. rujna 2015. godine) imao 30 godina. Primjer je mladih govornika splitskoga govora s područja grada Splita u kojemu su živjeli i njegovi roditelji, a većim dijelom svog života i roditelji njegovih roditelja. Prezime Kuzmić splitsko je prezime. Iz svih spomenutih razloga govornik je uzet kao reprezentativni primjer splitskoga govora mlađe generacije ljudi koji su cijeloga dosadašnjeg života živjeli u Splitu pa su mogućnosti utjecaja izvana (za razliku od mladih Splitskana koji se godinama nalaze na drugome govornom prostoru) minimalne. Ipak, velik je utjecaj medija i (nasilno-pasivne) standardizacije hrvatskog jezika.

Splitski težaci i velik dio gradskog puka imali su svoj jezik, prost, nerafiniran i jednostavan. On je kolorit težačkoga naturalnog života koji do dan-danas treperi do najosjećajnijih izraza i prelijeva se lirskim oblikom u umjetničku vrijednost.

Splitski govor ističe saznanje o vremenu kada se splitski težak zatvarao u svoj svijet, nepomirljiv sa stvarnim, zatočen u siromaštvo.¹² (...)

¹² Citati iz knjige *Enti past a ne udri se* Jadranke Mardešić Komac (2016: 6).

7. Fonetika i fonologija

7. 1. Samoglasnički (vokalski) sustav

7. 1. 1. Inventar

Samoglasnički (vokalski) sustav splitskoga govora u realizaciji je vrlo raznolik, no inventar samoglasnika splitskoga govora poznaje pet osnovnih vokala u dugim i kratkim slogovima: *a*, *e*, *i*, *o* i *u*, *ā*, *ē*, *ī*, *ō* i *ū*. U funkciji silabema pojavljuje se slogotvorni sonant *ɾ* (Menac-Mihalić, Menac 2011: 9).

i, *ī*

u, *ū*

e, *ē*

o, *ō*

a, *ā*

ɾ

7. 1. 2. Realizacija i distribucija

Završni *-i* uvijek se reducira u splitskom infinitivu, pa je tako i u futuru prvome. Finalni *-i* najčešće se gubi i u suprotnom vezniku *ali* (u govoru M₁ nema primjera s čuvanjem *-i* u *ali*, dok je kod S₁ od 10 upotreba njih čak 8 s nereduciranim *-i*), a često i u nenaglašenome *ili*.

Riječ *kao* gubi završni *-o*, a *a* se produljuje: *kâ*. Rjeđi su slučajevi u kojima *ao* kontrakcijom, tj. sažimanjem prelazi u dugi vokal *o*: *kô*.

Pokrata se događa i u primjerima drugog lica jednine prezenta određenih glagola; *možeš* tako postaje *moš* [møš (M₁ /4.29/)], *hoćeš* prelazi u *oš* [ʰš (M₁ /0.05/)], ali i *oćeš* (ovisi o uporabi i informativnoj vrijednosti samoga glagola)³⁴. Uz *e*, gube se i *ž* odnosno *ć* (kao i početni *h*¹³).

Uzvik *hajde* u splitskom će govoru biti ili *ajde* (početni se *h*- gubi) ili *aj*, gdje se *de* tretira kao navezak koji se može izbaciti. S obzirom na činjenicu da se u nekim nečakavskim govorima može čuti i oblik *ajd* (npr. u štokavskim govorima Slavonije) s redukcijom završnoga *-e*, u splitskom je govoru moglo doći prvo do ispadanja *-e*, a potom do redukcije zubnika *d*¹⁴.

U obama govorima silabem /ɾ/ ovjeren je bez popratnog vokala, što je danas i uobičajeno u govoru Splita (Galović 2014: 53): pɾvũ [S₁ /6.54/, točnije /7.03/; pɾvĩ (S₁ /6.54/, točnije /7.05/, /8.02/), kɾvi [S₁ /8.52/; kɾv (S₁ /9.39/, točnije /9.45/)], dɾžā (S₁ /9.10/, točnije /9.17/); òbrnũ^o (M₁ /0.55/), Žɾtā^vā (M₁ /2.30/), zavɾšili [M₁ /5.16/, točnije /5.25/; za^vɾšili (M₁ /5.35/)], četvɾtā [M₁ /6.01/; čet^vrtē (S₂ /2.32/)].

¹³ O redukciji glasa *h* detaljnije u poglavlju 7. 2. 2. 5. Frikativ *h*.

¹⁴ O redukciji glasa *d* detaljnije u poglavlju 7. 2. 2. 12. Okluzivi *d* i *t*.

7. 1. 3. Govorna realizacija S₁ i M₁

I stariji i mlađi govornici u realizaciji se služe proširenim vokalskim trokutom koji ne poznaje samo uobičajene, fonetski opisane otvornike: otvoreni *a*, poluotvorene/poluzatvorene *e* i *o* te zatvorene *i* i *u*. Tako je i s govornicima S₁ i M₁. Oni poznaju i otvorene samoglasnike kao što je *ɛ* i nazalne samoglasnike, primjerice *ɔ̃*. Razlikā, međutim, ipak ima; one su, dakako, rezultatom i govornih posebnosti S₁ i M₁ (čiji su govori temeljito analizirani), ali su i posljedicom generacijskih izgovornih promjena povezanih, između ostaloga, s akcentuacijom.

7. 1. 3. 1. Nazalizacija

S₁ izolirane otvornike izgovara brže i time je prostor za nazalizaciju istih smanjen (prekida se protok zračne struje):

a) Sad san ga uključila, kad san Van ga dala.

/0.16/ Ě, dóbro ^je. Dòbro ^je.

b) E, na Špinutu.

/0.31/ Ě. Mí smo kâ mulàrija ìmali, nòrmālno, klāpu. Ĭ, övāj... Nāš dīl, dī smo se...

To je ka, znači, ekipa?

/0.40/ Ě, ê, ě, ě. Klāpa, ^(razùmiš).

U govoru M₁ primjetan je nosni (nazalni) izgovor pojedinih samoglasnika, čak i kad isti ne ovisi o okruženju, odnosno kad se radi o izoliranom glasu (ne prekida se protok zračne struje):

a) /0.55/ Ě. Ili òbrnūt^o. Jèhⁱ...

b) /0.58/ A bàba ^je Kòmīšk^ā. /1.01/ Ě.

c) /2.14/ Û, bõže, ù gètu! ^{Da} ^u Vârošu, ^u gètu. Ĭ tû je žìvⁱla ⁿèkⁱh desétak gòdīnā ka^d se tèk ròd...nāčⁱ, ě, ⁱmā ⁿèkⁱh šès^usèdmē, ûsmē, ònd^a s^u se presèlili gòri u Dòmòvinskōg ràta, ^jél, di sà žìvīn i jà.

Nosni izgovor čuje se i kod S₂ i kod S₃.

Nosni otvornici ili vokali glasovi su oblikovani zračnom strujom koja osim ustima prolazi i kroz nos¹⁵, a kod M₁, S₂ i S₃ uočava se upravo spomenuta prolaznost zračne struje kroz nos kod sviju pet vokala. U govornom isječku M₁ zabilježeni su samo najčujniji primjeri nazaliziranosti samoglasnikā *a*, *e*, *i* i *o*, ali dā se pretpostaviti da bi i samoglasnik *u* dijelio istu sudbinu kada bi se našao u položaju koji u govornika izaziva nosni izgovor, a dokaz toga nalazi se u govoru S₁: (óde) s[̃] nēkada (/1.37/).

Ova se pojava može smatrati i govornom osobitošću trojice govornika (M₁, S₂ i S₃) te se zasigurno ne treba automatski pridavati karakteristikama splitskoga govora (nosni izgovor nije primijećen u govoru S₁ i M₂), ali se učestalost upravo ovakvoga govora ne treba ni zanemariti (na takav je način govorio i splitski kantautor Dino Dvornik). Nosni izgovor otvornikā (najčešće *e*) najuočljiviji je u izoliranim glasovima koji u govoru predstavljaju potvrdu odnosno suglasnost ili nesuglasnost sa sugovornikom¹⁶. Izolirani glas tako nosi određeno semantičko značenje u skladu s kontekstom; u 23. sekundi govora M₁, primjerice, upitna upotreba samoglasnika *e* zamjenjuje čitav niz mogućnosti kao što su „Da?“, „Izvoli?“, „Što si me htjela pitati?“ i slično.

7. 1. 3. 2. Otvorenost / zatvorenost

Ovdje se navode primjeri u kojima kod govornikā dolazi do otvorenosti ili zatvorenosti samoglasnika u govornoj realizaciji.

E se kod M₁ može čuti na dočetnom položaju fonološke riječi: narkomāniję (/3.27/), ê (/3.32/), mo[̃]ĕ (/5.13/), a[̃]ĕ (/5.58/), ê[̃] (/6.39/). Kod S₁ uočeni su primjeri izgovora *ę* u izoliranom okruženju, a označavaju suglasnost sa sugovornikom: ĕ (/0.21/, /0.40/, /1.56/, /17.59/).

Oznakom *u* bilježi se izgovor glasa *o* prema zatvorenom stražnjem samoglasniku *u*. Šest je puta realiziran u govoru S₁: pobet[̃]u[̃]n-pobet[̃]u[̃]nĭrano (/4.26/, točnije /4.41/), t[̃]u (/9.50/), ŭnāko (/12.26/), ŭvo (/13.18/), ŭvôd (/14.45/), ŭnô (/15.14/, točnije /15.27/), a samo jednom u govoru M₁: t[̃]u (/1.34/, točnije /1.46/). Radi se o govornoj realizaciji; glas *u* nije uvjetovan fonološkom okolinom, već se uglavnom radi o svojevrsnome regresivnom daljinskom

¹⁵ Definicija s internetske stranice: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=43158>.

¹⁶ Primjeri prethodno navedeni u tekstu.

jednačenju (asimilaciji) samoglasnikā¹⁷: glas *u* iz riječi koja u govoru treba uslijediti utječe na glas *o* iz prvotno željene riječi (npr. *pobetùnīrano* regresivno utječe na prvotno željenu riječ *pobetònīrano*, *tu* utječe na prvotno željenu riječ *to* itd.).

I kod S₁ i kod M₁ zabilježeno je nekoliko primjera zatvorenog samoglasnika *e* odnosno *ē*.

7. 1. 3. 3. Diftongizacija

U govoru S₁ uočava se upotreba diftonga *uo* na dvama mjestima: *duōč* (/15.00/, točnije /15.06/), *Guóspu* (/15.47/). Diftongizacija se u navedenim primjerima realizira na dugome naglašenom slogu *ō*, a ona je pak tipičnija u otočnim govorima¹⁸. Kod M₁ i M₂ ne dolazi do diftongizacije.

Ako u govornoj realizaciji može doći do diftongizacije, dolazi kod starijih govornika i to na dugome naglašenom slogu (u ovom slučaju *ō* > *uo*). U govoru mlađih splitskih govornika u govornoj realizaciji ne dolazi do diftongizacije¹⁹.

7. 1. 3. 4. Glas *y*

Zanimljiva je i upotreba glasa *y* kod S₁, uočena četiri puta: *bȳlo* [/0.40/; *bȳlō* (/9.50/)], *lȳto* (/10.52/), *pāšycē* (/14.22/, točnije /14.31/). Osim u zadnjem primjeru, *y* se javlja na brzim (kratkim) naglašenim slogovima. Ne realizira se u govorima M₁ i M₂.

Stariji će splitski govornici zatvoreni prednji samoglasnik *i* katkada u govornoj realizaciji na brzim (kratkim) slogovima izgovarati kao *y*, dok se kod mlađih govornika danas to ne može čuti. *Y* se može smatrati ostavštinom čakavštine na prostoru splitskoga govora, a danas je očuvan u govorima srednjodalmatinskih otoka (npr. na Braču), ali je tamo dijelom inventara, a ne govorne realizacije (što je slučaj sa splitskim govorom).

¹⁷ Termin preuzet iz: Milan Mihaljević, *Slavenska poredbena gramatika, I. dio: Uvod i fonologija* (Zagreb: Školska knjiga, 2002), 19.

¹⁸ Dalibor Brozović u tekstu *Čakavsko narječje* (1998.) diftongizaciju dugih vokala *ā*, *ē* i *ō* (> *oa*, *ie*, *uo*) smatra otočnom inovacijom (insularizmom) u odnosu na obalne govore.

¹⁹ M₁ na jednome mjestu upotrebljava diftong *æ* [⁽ⁱ⁾æo (/5.16/)], ali se on pojavljuje kao individualna govorna realizacija uvjetovana kontrakcijom dviju željenih riječi (*ja* i *evo*).

7. 1. 4. Podrijetlo samoglasnika

7. 1. 4. 1. Refleks jata (ě): „štakavska“²⁰ ikavica

Ako zanemarimo rječnik (leksik) mlađih splitskih govornika, ono po čemu je splitski govor karakterističan jesu splitska *ikavica* i upotreba upitno-odnosne zamjenice *šta*.

Upitno-odnosna zamjenica *šta* kod mlađe je generacije u potpunosti zamijenila upitno-odnosnu zamjenicu stare splitske čakavštine *ča*²¹, a *ča* se upotrebljava samo u ustaljenim izrazima i frazama.

Uz upotrebu zamjenice *šta*, Splitskane se danas prepoznaje po ikavizmu (uz, dakako, splitsku akcentuaciju); praslavenski jat (ě) u splitskom je govoru uglavnom rezultirao zatvorenim prednjim samoglasnikom *i*. U nekim se slučajevima ikavizacija ne provodi beziznimno i dosljedno: splitski će govornik reći da *se* nečega *sīcā* ili da *se* nečega *sītī'a*, ali da je nešto *osjēcā* ili još uvijek *òsjēcā*, da je nešto *òsjetī'a*, ili pak da ga nešto na nekoga *pòdsjēcā* ili ga je *pòdsjetilo*. Neće rabiti glagolske oblike poput *osīcā/òsīcā*, *òsitī'a*; *pòdsīcā*, *pòdsitī'a* (3. lice jednine prezenta), iako se radi o istom korijenu u riječima: prasl. **sěta*.²² Mlađi govornik M₁ tako će u svome govoru reći: *sīcāⁿ se rāt^a* (/0.01/), *s^e sīcān* (/3.49/), *sīcān sē* (/3.59/), ali *se òsječān* (/2.38/). Stariji govornik S₁ u istim će primjerima također provoditi ikavizaciju: *sītīt* (/13.18/); ali će se u njegovu govoru pronaći i (jedin) primjer (i)jekavskog refleksa jata: *bijēloga* (/12.26/, točnije /12.33/, /12.36/).

²⁰ Ne treba sintagmu „štakavska“ *ikavica* zamjenjivati pojmom *štakavizam* koji se odnosi na upotrebu suglasničke skupine *št* u riječima poput *kliješta/klišta*, *štap*, *gušterica* itd. (nap. a.)

²¹ *Splitski govor karakteriziraju čakavski i štokavski elementi. Upitna zamjenica ča ili šta ne može sama odrediti njegovu pripadnost narječju jer se u Splitu čuju oba oblika: ča se osjeća zastarjelim jer ga rabe samo predstavnici starijeg naraštaja, i to rijetko, dok veći broj Splitskana govori šta* (Menac-Mihalić, Menac 2011: 9). *Ta je upitna zamjenica očuvana na splitskom i šibenskom području, a na zadarskom se umjesto nje rabi zamjenica što* (Kurtović Budja 2010: 107).

²² Nije, dakako, nemoguće čuti i ovakve upotrebe spomenutih glagola, ali su danas među mlađim govornicima neuobičajeni i najčešće su oznaka govorā Dalmatinske zagore i okolice grada Splita, gdje je ikavizam dosljedniji. Mlađi će Splitskani govornike koji upotrebljavaju takve lekseme nerijetko nazivati „vlajima“ u pejorativnom smislu.

U nekim slučajevima (i)jekavskog refleksa jata riječ je vjerojatno o utjecaju standardnoga hrvatskog jezika na starije stanje u jeziku²³. To se uočava i u govoru M₁ kod, primjerice, imenice *djetinjstvo* (prasl. i stsl. *děť* > hrv. *dijete*); govornik upotrebljava i jedan i drugi oblik: *djětīnstvo* (/0.37/, točnije /0.53/), *ditī⁽ⁿ⁾st^vo* (/2.06/, točnije /2.13/). Polazno kratki praslavenski jat (*ě*) može dati i ekavski refleks, ali vrlo rijetko: su *tréali* (M₁ /1.19/, točnije /1.29/), *trě^bali s^mo* (M₁ /1.34/, točnije /1.40/) < prasl. **terbati*; stsl. *trěba*: *potreba*. U govoru S₁ najčešće su ikavizirani i takvi primjeri: *trība* (/0.09/).

Ikavizacija se, dakle, najčešće provodi, a ikavizirane su i „kratke“ riječi poput priložne riječi *gdje* koja postaje *di* < prasl. i stsl. *kъdě*, *kъde* (u ovom se slučaju gubi i početni glas, velar *g*) ili glagolskog pridjeva radnog pomoćnog glagola *htjeti* u ženskom rodu: *tila* (prasl. i stsl. *xotěti*), pa čak i prilozi poput mjesnog priloga *gōre* koji postaje *gōri* (M₁ /2.14/, točnije /2.26/; S₁ /5.44/, točnije /5.53/) ili prijedlozi poput prijedloga *prěko* koji će se najčešće izgovarati *prīko* (S₁ /5.44/, /6.04/, točnije /6.12/). Isto tako, ikaviziraju se i prefiksi unutar riječi: *pribác⁽ⁱ⁾* (S₁ /5.44/, točnije /6.02/), *priskákāne* (S₁ /6.04/, točnije /6.12/), *priskāčeš* (S₁ /6.28/, točnije /6.37/).

Zaključuje se da i dugi i kratki jat u pravilu daju ikavski refleks, uz određene iznimke. Istraživanja potvrđuju i prisutnost ekavizama u splitskom govoru; tako će se čuti oblici *sest* (*sedi*) i *sist* (*sidi*, *sidite*) (Menac-Mihalić, Menac 2011: 10; Vulić 2008: 333). Moguće je objašnjenje ove iznimke vezane uz glagol *sjesti* pronaći u prepletanju refleksa jata i prednjeg nazala (*ę* > *e*) (Menac-Mihalić, Menac 2011: 10). Kod mlađih govornika javlja se samo oblik *sist* (*sidi*, *sidite*).

²³ Rjeđe jekavske realizacije jata, uvijek jednosložne, uglavnom govore o novijim utjecajima i mogu se čuti kod mlađih govornika (Menac-Mihalić, Menac 2011: 10).

7. 1. 4. 2. Refleks praslavenskoga šva (ə)

Supostojanje starijih i novijih morfoloških oblika očituje se i u dvjema inačicama istoga glagola koje govornik S₁ koristi u istoj rečenici: *ùzēst* (/2.40/, točnije /2.53/) i *uzēt* (/2.40/, točnije /2.55/), od kojih je prvi oblik tipičan za staru splitsku čakavštinu, a drugi oblik danas je uglavnom zamijenio prvi. Kod starije generacije uobičajeni su i primjeri s prefiksom *va-* (< *və-*): *vazēst*, *vāzeja*, *vazēšču*, *vāzīmjat*, a kod mlađe s *u-*: *ùzeja*, *ùzēču* (Menac-Mihalić, Menac 2011: 10). S₁ na jednome mjestu upotrebljava i stari splitski oblik *zarēslo* (/18.39/, točnije /18.56/) iz kojeg je vidljivo starije jezično stanje u kojem je rezultat praslavenskoga šva (ə) rezultirao samoglasnikom *e* koji je najposlije zamijenjen samoglasnikom *a*.

Šva je u pravilu dao *a* samo u jakom položaju, u slabom je položaju uglavnom dao Ø, osim u primjerima jake vokalizacije: *pàsa*, *pàsu*, *pàsima*, *pasīč*, a šva > *a* i u primjerima tipa *màgla* i *dàska*, ali je govorima južne provenijencije svojstven i prijevojni lik s vokalom *e* u korijenskim morfemima glagolā *rest* i *krest* i njihovim oblicima te u leksemu *rebac*, što je registrirano u govoru Splita (Menac-Mihalić, Menac 2011: 10). Jakom vokalizacijom može se smatrati i izgovor samoglasnika *a* uz prijedlog *s* koje se dosljedno provodi u objema generacijama: *sa drùgē bāndē* (S₁ /8.02/, točnije /8.17/), *sa tōg špica* (S₁ /9.10/, točnije /9.25/), *sā vōdoskōkon* (S₁ /13.25/), *sa Fíčon* (S₁ /14.45/), *sa tries gōdīnā* (M₁ /5.42/). Primjećuje se i vokalizacija priloga *jučer*, što bi također bio primjer jake vokalizacije glasa šva u slabom položaju: *jùčēra* (S₁ /10.42/, točnije /10.48/).

Odras praslavenske skupine **vbsb* u osnovi neodređene zamjenice kod starijih se splitskih govornika odražava dvojako: kao *vās* (S₁ /11.04/, točnije /11.12/) i kao *sāv*. Metateza skupine /*vəs*/ (< **vbs*/) u /*sv*/ nakon redukcije poluglasa nije provedena jer je šva u jakom položaju dao /*a*/, pa nije prijetio razvoj netipične konsonantske skupine (Galović 2014: 61). Čakavski dijalekti južne provenijencije, dio središnjeg dijalekta čakavskog narječja te svi dijalekti štokavskog narječja (Lukežić 1998b: 131) imaju odraz praslavenske skupine **vbsb* u osnovi neodređene zamjenice kao *sv*. Mlađi govornici rabe samo oblik *sāv*.

7. 2. Suglasnički (konsonantski) sustav

7. 2. 1. Inventar

Splitski govor starijih u pravilu ima ovakav suglasnički sustav:

b d g
p t k f c
m n ŋ
l (lj)²⁴ ĩ j r v
s z
š ž²⁵
č ž²⁶

Starija generacija vrlo rijetko izgovara glas *h*, pa se on može smatrati rubnim fonemom, a ne punopravnim dijelom fonološkog sustava (Menac-Mihalić, Menac 2011: 12). I kod S₁ javlja se vrlo rijetko. Kod mlađe je generacije restituiran, kao i sliveni *ĩ*.

Splitski govor mlađih ima pomalo izmijenjen suglasnički sustav:

b d g
p t k f c h
m n ŋ

²⁴ Kod govornika S₁ primjetna je razlika između slivenoga [ĩ] i neslivenoga [lj], o čemu će biti riječi kod opisa glasa *ĩ*. Kod govornika S₂ može se čuti samo sliveni *ĩ*, stoga bi trebalo snimiti više govornika ne bi li se donijeli zaključci o postojanju neslivenoga *lj* u inventaru starijih splitskih govornika (nap. a.).

²⁵ U popisu inventara suglasnika splitskoga govora Menac-Mihalić i Menac (2011: 12) ne navode *š* i *ž*, već *š* i *ž*. Smatram ipak da je splitski *š*, kao i splitski *ž*, naročito u govoru starije generacije, u izgovoru u pravilu „umekšan“ (detaljnije opisano dalje u radu), stoga ga zapisujem različito od [š] odnosno [ž] (nap. a.).

²⁶ Menac-Mihalić i Menac (2011: 12) u inventar popisuju *ž*, objašnjavajući pritom da se glas *radi lakše čitljivosti bilježi uobičajenim znakom naše abecede, kao đ*. U transkripciji govora u ovom je radu taj glas bilježen kao *đ* (nap. a.).

$l \quad \acute{l} \quad j \quad r \quad v$

$s \quad z$

$\acute{s} \quad \acute{z}$

$\acute{c} \quad \acute{z}$

7. 2. 2. Realizacija i distribucija

7. 2. 2. 1. Afrikate č i ć

Afrikate (slivenici, prekidni tjesnačnici) č i ć u splitskom se govoru u pravilu izgovaraju kao srednji konsonant č (moguće su i drukčije realizacije). Galović (2014: 57) smatra da je postojanje tzv. „srednjega“ [č], odnosno neutralizacija glasova č i ć pri čemu se *izgovara jedan srednji glas* (Vulić 2008: 333), važnom crtom u konsonantizmu splitskog idioma. Tako je i u bliskim uzobalnim ikavskočakavskim govorima (Kurtović Budja 2010: 113)²⁷. Srednji je glas u govoru Splita, po svoj prilici, rezultatom dodira čakavskog i štokavskog sustava (Galović 2014: 57).

Kod starijih se čakavaca ipak u realizaciji javlja i ć (točnije t') koji se danas uglavnom pronalazi u otočnim čakavskim govorima, pa je moguće da se radi o utjecaju otočne čakavštine na splitski govor prilikom međusobnih kontakata u prošlosti (ali i danas). Tako je moguće pronaći afrikatu ć u govoru S₁: ćipān (/3.38/, točnije /3.52/), íć (/4.00/, točnije /4.13/), zidīć (/4.26/, točnije /4.38/), tiščā (/8.41/). Vrlo su rijetki primjeri u kojima splitski govornik izgovara č, a ako ga izgovara, radi se uglavnom o stranim riječima ili o vlastitim imenima.

U govornoj realizaciji glasa č uočena je i djelomična asimilacija²⁸, primjetnija u govoru starijih govornika (S₁, S₂, S₃), a takva pojava nije neobična s obzirom na činjenicu da stari splitski govor poznaje pojednostavnjivanja konsonantskih skupina, primjerice: a) zamjenu

²⁷ Milan Moguš (1977: 65) ovako opisuje „srednji“ č: *Moglo bi se reći da pri izgovoru toga glasa vrh jezika slabo dodiruje prednje alveole i gornje zube, dakle je negdje na pola puta između donjih zuba (što je karakteristično za štokavsko ć) i uzdignutog položaja prema alveolama (što je karakteristično za č).*

²⁸ Srednji glas č gotovo je bezziman, a u nekim se slučajevima djelomično asimilira prema frikativu š u govornoj realizaciji. U slučajevima kada je polazna afrikata ć (u govoru realizirana kao č), M₁ nerijetko ga izgovara prema frikativu (tjesnačniku) š što je uvjetovano frikativom koji se najčešće nalazi ispred ili iza afrikate ć (č): sīčāⁿ se (/0.01/), òsječān (/2.38/), s^e sīčān (/3.49/); vēc pōshⁿ (/4.37/), vēc san (/6.56/). Afrikata č (u govoru realizirana kao č) rjeđe se djelomično asimilira kod M₁: počétkoⁿ (/3.55/), četvrtā (/6.01/). S₁ izgovara č prema frikativu š puno češće nego M₁, a nerijetko i neovisno o fonološkoj okolini: pōčela [/18.04/, /18.07/, /18.23/; pōčelo (/18.07/, /18.15/, točnije /18.22/)], uk^ljūčen (/0.11/, /0.11/), pódručje (/4.18/). U primjerima kao što su íć (/4.00/, točnije /4.13/) ili zidīć (/4.26/, točnije /4.38/) afrikata ć kod S₁ zvuči kao frikativ š, najvjerojatnije jer se nalazi ispred riječi koja započinje bezvučnim okluzivom p [(íć pò (nega), zidīć pa (^{je} bilo)], stoga je moguće govoriti o svojevrsnom pojednostavnjivanju konsonantske skupine ćp > [šp], odnosno o djelomičnoj zamjeni afrikate manje napetim frikativom (Galović 2014: 61) u govornoj realizaciji. Pojednostavnjivanja konsonantskih skupina u govornoj realizaciji primjetnija su kod starijih splitskih govornika.

afrikate manje napetim frikativom (/čk/ > /šk/: *maška, puška, braška*²⁹), b) zamjenu frikativa sonantom (/sc/ > /jc/: *prajci*) i c) ispadanje okluziva (/dm/ > /m/: *oma', omar*; /dñ/ > /ñ/: *zanja*; /dn/ > /n/: *jena*) (Galović 2014: 61). Rezultat je to otpora koji čakavski sustav pruža zatvorenu slogu, pa je slabljenje napetosti tipičnom čakavskom karakteristikom (Moguš 1977: 85-90, Lukežić 1998a: 38-41, Galović 2014: 61, Pliško 2007: 99). Moguš (1977: 85) čakavsku osobinu promjene prvog fonema u konsonantskim grupama naziva tzv. *teorijom lakšeg izgovora*.

Kod starijih je govornika nerijetka potpuna redukcija dočetnog slivenika kod priloga odnosno čestice *već*: *vě* (S₁ /6.43/). Kod mlađih govornika ne dolazi do redukcije afrikate *ć* odnosno *č*: *věč* (M₁ /6.56/).

7. 2. 2. 2. Frikativ š

Kod splitskih je govornika uobičajen i srednji izgovor frikativa š; ne može se reći da se šumnik š izgovara u potpunosti stražnjotvrdonepčano (što se može čuti u štokavskim govorima), ali se isto tako ne može tvrditi da se radi o prednjotvrdonepčanom š koji se jasno čuje u nekim dalmatinskim otočnim čakavskim govorima, stoga se frikativ koji govornici izgovaraju u radu označava srednjim šumnikom š³⁰. U govoru M₁ u nekim se primjerima ipak realizira stražnjotvrdonepčani š, a razlog za to najčešće je potpuni intervokalni položaj konsonanta u riječi: *Vároš*^u (/0.37/, točnije /0.53/) (s tim da se samo pri prvom spominjanju Varoša kod govornika čuje potpuni tvrdonepčani frikativ š), *sedmáši*, *osmáši* (/4.43/). U svim trima primjerima stražnjotvrdonepčani š nalazi se iza vokala (*o*, *a*) u riječi naglašenoj dugim naglaskom. Govornik na još nekim mjestima izgovara šumnik š: *pà šta* (/3.44/), *nâš* (/6.26/); a stražnjotvrdonepčano se izgovara i u slučaju strana vlastita imena *El Shàtt* [*El Šăt*] (/1.08/). U svim se trima primjerima š nalazi uz otvoreni središnji samoglasnik *a*. Uvijek postoji mogućnost da govornik izgovori frikativ š i u drugim položajima, a razlozi mogu biti različiti – u primjeru *škôle nâšě* (/3.59/) razlog izgovoru tvrdonepčanog konsonanta može biti početni

²⁹ Svi primjeri prema Galoviću (2014: 61) iz Radišićeva *Ričnika spliskoga govora* (2003.).

³⁰ U literaturi nije pronađena potvrda tome mišljenju, ali smatram nužnim zabilježiti razliku koju čujem u izgovoru glasa š u splitskom govoru i u, primjerice, štokavskim govorima Slavonije (nap. a.).

položaj u riječi nakon kojeg slijede velarni okluziv *k* s kojim frikativ *š* čini suglasničku skupinu *šk*, a nakon koje slijedi stražnji otvornik *o*, ali to nipošto nije pravilo, već čak, moglo bi se reći, iznimka; iznimka kojom je u tom trenutku govora govornik vjerojatno imao potrebu naglasiti izgovorenu riječ.

Slično se događa i u govoru S₁. Gotovo su svi frikativi *š* izgovoreni kao *š*, ali u nekim se primjerima ipak čuje izgovor tvrdonepčanog suglasnika: naš (díl) (/0.31/, točnije /0.37/), Šórē [/1.37/, točnije /1.48/, /1.53/, /1.56/; Šóre (/1.53/)]. U prvom primjeru šumnik *š* izgovoren je tvrdonepčano jer mu slijedi zubnik (dental) *d*, a ne samoglasnik, dok je u primjeru vlastita imena Šóre riječ o naglašavanju istoga.

Za razliku od mlađih splitskih govornika, stariji će govornici tjesnačnik sporadično izgovoriti kao prednjotvrdonepčani *ś*, što bi moglo biti rezultatom utjecaja talijanskog izgovora odnosno talijanske fonetike. U govoru S₁ (19' 32") *ś* je izgovoren u svega trima leksemima: tùša (/2.19/), ošèrvā [/15.47/; ošèrvān (/17.00/, točnije /17.08/)], višē (/15.47/); a u jednom trenutku dolazi i do asimilacije frikativa *s* sa spomenutim glasom *ś* u povratnoj zamjenici koja prethodi glagolu ošèrvān³¹ (/17.00/, točnije /17.08/) i tako postaje povratnom zamjenicom *śe* (/17.00/, točnije /17.08/).

7. 2. 2. 3. Frikativ *ž*

Frikativ *ž*, kao afrikate *č* i *ć* te frikativ *š*, u splitskom se govoru uglavnom izgovara kao srednji glas *ž*. Ipak se u govoru M₁ na dvama mjestima čuje stražnjotvrdonepčano izgovoren *ž*: bōže (/2.14/), požēnili (/3.18/), a u obama slučajevima nalaze se u intervokalnom položaju. Kod S₁ tek se na jednome mjestu može jasnije čuti stražnjotvrdonepčani frikativ *ž*: mōže (/4.00/).

³¹ Povratni glagol *ošervat se* talijanizam je: potječe od talijanskoga glagola *osservare* „promatrati, zapažati“, a na splitskom se govornom tlu zadržao u značenju „okrenuti se, osvrnuti se“. Mlađi govornici splitskoga govora danas ga rijetko upotrebljavaju.

7. 2. 2. 3. 1. Rotacizam

U prezentskoj je osnovi glagola *moći* (< **mogti*) došlo do zamjene intervokalnoga *ž* u *r* (Lukežić 1998a: 93): (nè) moreš (S₁ /8.27/). Kod mlađih se splitskih govornika rotacizam ne provodi, a kod starijih se najčešće provodi u niječnom obliku: mōže (S₁ /4.00/).

Rotacizam nalazimo jednako i u južnočakavskim, kajkavskim, ali i u štokavsko-ikavskim govorima (Lisac 2003b: 34).

7. 2. 2. 4. Afrikate *dž* i *đ*

Afrikata *dž* također se ne upotrebljava u govoru Splitskane, pa stoga dvije afrikate, *dž* i *đ*, postaju samo jedna – [ʒ] (*đ*)³²: tinėjđeri (M₁ /3.44/), tinėjđer (M₂ /1.56/).

Stariji splitski govornici *dž* su nerijetko zamjenjivali i fonemom *ž*, što je važnom čakavskom osobinom (Brozović 1998: 221-222, Galović 2014: 57). Noviji podaci potvrđuju da se takva zamjena odvija i danas u splitskom govoru: *žep*, *žigarica* (Menac-Mihalić, Menac 2011: 13); *žep*, *deteržent* (Vulić 2008: 332). Mlađi govornici na tim mjestima redovito rabe *đ*.

Afrikata *đ*, odnosno bolje rečeno glas *d'* sastavljen od zubnika *d* i sonantnog spiranta *j*, u govoru starijih Splitskana, osim kao kod mlađih govornika – kao *đ*, izgovara se ili nesliveno s provedenom metatezom suglasnikā od kojih je sastavljena, ili kao što se izgovara palatal *lj* (*l'*): *j*. Drugi je slučaj zabilježen i kod S₁: dōjemo (/17.13/) umjesto *dođemo*; ali je na drugim mjestima uglavnom izgovarana afrikata *đ*: nāđu (/6.04/), prōđē (/7.52/)³³.

³² U govoru je jedna bezvučna i jedna zvučna palatalna afrikata koje se izgovaraju kao srednje [č] (...) i [ʒ] *među*, *prīdi*, *ugāđāt*, *đāval* (Menac-Mihalić, Menac 2011: 12).

³³ U pjesmi splitskog pjevača Zlatana Stipišića (Gibonnija) naslovljenoj *Projdi, vilo*, kao što je vidljivo i u samom naslovu, ostvaruje se skupina *jd* (provedena je metateza konsonanata skupine **dī*, *dāj*, što je karakteristikom stare splitske čakavštine). Skupina /jd/ ostvaruje se na granici prefiksalnog i korijenskog morfema u prezentskim osnovama glagolā prefigiranih s **idti*, a to je tipično za čakavske i kajkavske govore te dio štokavskih (Galović 2014: 59). Ona je rezultatom starijeg razvoja pri kojem su se dočetni samoglasnik prefiksa i početni samoglasnik korijena stopili u diftonšku sekvenciju *oj* (*pojdeš*), *aj* (*najdeš*) ili *ej* (*prejdeš*) (Lukežić 1998a: 93). Skupinu /jd/ sačuvali su samo najstariji autohtoni Splitskani (Vulić 2008: 332). Pjesma *Projdi, vilo* napisana je na starome splitskom dijalektu, a dokazi toga različite su karakteristike splitske

Galović (2014: 57) u dijelu o refleksima */dǵ/, /dǣj/ navodi da su praslavenska konsonantska skupina */dǵ/ i starohrvatska konsonantska skupina /dǣj/ dale dvojak refleks. I danas u govoru grada Splita supostoje oba refleksa: *slaje*, *izmeju*, *meju* uglavnom govore stariji, a *između*, *među*, *tvrđi* kazuju mlađi (Menac-Mihalić, Menac 2011: 12). Neke primjere starijega splitskoga govora s *j* navodi i Dunja Jutronić (u Mardešić Komac 2016: 9): *tuje*, *mejusobon*, *mejutin*, *dogaja*, *mlaje*.

7. 2. 2. 5. Frikativ *h*

Za splitski je govor specifična djelomična ili potpuna redukcija bezvučnoga velarnog frikativa *h*, i to u svim položajima u riječi: a) na početnome, b) na središnjemu ili c) na dočetnome.³⁴

a) Na početnom se položaju frikativ *h* najčešće gubi: °š³⁵ (M₁ /0.05/) (hoćeš), tija (M₁ /4.22/) (htio), oču (M₁ /6.22/) (hoću), ĩtnit [M₁ /6.49/; zǎjtnit^t (S₁ /4.00/, točnije /4.08/)] (hitnuti; zahitnuti*), ladovina (S₁ /4.50/, točnije /5.00/) (hladovina), a primjer ĩla^du(ǵdǣvesto) (M₁ /0.37/) zapravo je uobičajeniji od izraza *hĩladu* koji je M₁ upotrijebio ranije (*h* se u ovome specifičnom slučaju u pravilu ne izgovara). Ako se *h*- nalazi uz zubnousnenik *v*, čini suglasničku skupinu *hv* koja prelazi u bezvučni zubno-usneni frikativ *f*: *hvála* – *fála*, *hváliti* –

čakavštine kojima se mlađi splitski govornici u govoru obično ne služe [npr. jaka vokalizacija kod imenica *sarce* i *karv*, promjena *ĩ > j* u imenici *žeja*, morfološki oblik *va-* kod (imperativnog oblika) glagola *vazmi* (*vazest*) te leksemi *vers* „stih“ (od talijanske imenice *verso* < lat. *versus*) i *kadena* „lančić koji se nosi oko vrata kao ukras i nakit“ (od mletačke imenice *cadèna* > tal. *catena*)].

³⁴ U konsonantskim sustavima čakavskih govora fonem *h* u pravilu ima čvrsto mjesto. Nestabilnost je fonema *h* karakteristična za štokavske govore u kojima je on nestao ili je supstituiran drugim fonemima, ali i za one čakavske govore koji su pod štokavskim utjecajem. Količina je štokavskog utjecaja vidljiva i na primjeru splitskog idioma u kojemu je *h* „rubnim fonemom“ (Menac-Mihalić, Menac 2011: 12).

³⁵ Pomoćni glagol *htjǣti* u drugom licu jednine prezenta može postati nenaglašenom riječju, prednaglasnikom: *oš da gǵovorĩn dǣrektno ováko?* (M₁ /0.05/) Spomenuti pomoćni glagol u splitskom će govoru zvučati *óćeš* (izjavni oblik) / *óćeš* (upitni oblik) jer se početni glas *-h* gubi, a kraći oblik bit će *oš* i taj će se ponašati kao proklitika ako ima upitnu funkciju. Ako pak ima izjavnu funkciju, češće će se rabiti „puni“ oblik: *óćeš*.

*fălit*³⁶. Može se i samo reducirati: *vătān* [S₁ /3.38/, točnije /3.48/; *vătāš* (S₁ /3.38/, točnije /3.58/)]³⁷ (hvatam; hvataš).

Redukcija početnog *h*- ispred slogotvornoga glasa *ɾ*, umjesto kojega se (radi lakšeg izgovora) umeće samoglasnik *e* zajedno sa suglasnikom *j* koji ima ulogu intervokalnoga glasa, zabilježen je kod S₁: *ɛ̃ɾpa* (/10.15/) umjesto *hrpa*.

b) U medijalnom položaju, a između samoglasnikā, od kojih je prvi stražnji samoglasnik *u*, suglasnik *h* često se zamjenjuje suglasnikom *v*; tako u splitskom govoru vjetar neće *puhati*, već *puvat* [púvāne (S₁ /5.04/)], pušit će se *duvan*, a ne *duhan*, a *uho* će biti *uvo*, [(dö) ūχa (S₁ /0.40/, točnije /0.47/)].

Kod S₁ uočena je i zamjena bezvučnoga velarnog frikativa *h* nakon slogotvornog *ɾ* suglasnikom *j*, i to tako da se uz *j* ubacuje i samoglasnik *i*: *vr̥ɿu* (/17.47/, točnije /17.54/) < *vrhu*. Mlađi splitski govornici reći će *vr̥hu*.

c) Dočetni *-h* kojemu prethodi stražnji vokal *u* također postaje *v*; *kruh* će tako postati *kruv*. Kad se konsonant *h* nalazi nakon vokala koji nije *u*, a dio je korijenskog (leksičkog) morfema, on se u govoru najčešće zadržava: *tih* (S₁ /1.11/, točnije /1.20/) (opisni pridjev m. r. jd.). Kad se radi o konsonantu *h* koji je dijelom gramatičkog morfema, na dočetnom se položaju kod starijih govornika često gubi: *pûstī* (S₁ /17.00/) (*pustih*, pridjev ž. r. mn. u genitivu). Kod mlađih se govornika na tome mjestu restituira: *ih* (M₁ /3.27/), *ⁿjīh* (M₁ /4.43/, točnije /4.50/).

Suglasnik *h* u splitskom se govoru ili gubi [*vătāš*, *pûstī* (S₁)] ili se zamjenjuje s *v* [*ūχa*, *púvāne* (S₁)] odnosno *j* [*ɛ̃ɾpa*, *vr̥ɿu* (S₁)] (Jutronic u Mardešić Komac 2016: 9). Potpuna redukcija dočetnoga *-h* u gramatičkim morfemima vrlo se rijetko događa kod mlađih govornika: *ih* (M₁ /3.27/), *ⁿjīh* (M₁ /4.43/, točnije /4.50/) ≠ *pûstī* (S₁ /17.00/). Česta promjena starijega splitskog govora bila je i zamjena suglasničke skupine *hv* s *f* (*Hvar* > *Far*, *Hvaranin* > *Faranin*), dok se u splitskom govoru mlađih generacija ista zadržala tek u nekim riječima,

³⁶ Glagol *fălit* „hvaliti“ razlikuje se od splitskoga glagolskog oblika *fălit* „nedostajati“.

³⁷ Ispadanje prvog člana konsonantske skupine /hv/ specifično je za organske štokavske govore u kojima /h/ nije stabilan ili je „zamuknuo“, dok se /v/ očuvao (Galović 2014: 56). Ova je pojava regularna u okolnim ikavskim novoštokavskim govorima (Klis, Plano: *uvatit*, *zavatit*) te je, mora biti, utjecala na bliske čakavske govore (Kurtović Budja 2010: 117).

primjerice u riječi *fala*. Mlađi govornici konsonant *h* ne zamjenjuju konsonantom *j* (osim u primjeru imenice *smij* u kojoj se prvo ikavizirao refleks jata: *prasl. *směxъ > smih*³⁸, a potom je dočetni *-h* prešao u *-j*), ali su se potpuna redukcija *h* i zamjena *h* sa *v* u intervokalnom položaju te dočetnome nakon zatvorenog stražnjeg vokala *u* zadržale.

7. 2. 2. 6. Sonant *v*

Zubnousnenik (labiodental) *v* u splitskom se govoru (kako mlađih, tako i starijih govornika) u intervokalnom položaju nerijetko izgovara kao [w]³⁹. Time ovaj konsonant mijenja svoja tvorbeni (artikulacijska), ali i akustička svojstva. Primjer toga pokazna je zamjenica muškog roda *ovaj* (u govoru u službi poštalice; drukčiji je i naglasak): ôvǎj⁴⁰ (M₁ /1.34/). Sonant *v* tu se izgovara kao otvornik *u*, stoga prethodni otvornik *o* čini nazalnim, a glas se *v* skoro i ne čuje: ôvǎj [M₁ /2.38/, točnije /2.47/; ôvǎj (M₁ /3.49/, S₁ /3.16/, /6.39/, /12.02/; ôvǎj (S₁ /14.06/, točnije /14.20/)] – monoftong *v* i monoftong *o* koji mu slijedi kao da se stapaju u diftong ôv̥ (/ôv̥/). Oblici izgovaranja suglasnika *v* prema samoglasniku *u* rjeđe se pronalaze kod S₁: °vǎko [/2.19/, točnije /2.37/; ovǎko (/5.22/, točnije /5.36/, /15.33/, točnije /15.42/)], gyôžda (/5.22/, točnije /5.38/), gyôzda [/5.22/, točnije /5.41/; gyôzda (/8.33/)], Dioklecijánov̥e [/13.25/; Dioklecíánov̥e (/13.36/)].

U splitskom govoru zapravo se češće događa „oslabljivanje“ zubnousnenika *v* pri čemu je način tvorbe takav da zubi vrlo slabo dotiču donju usnicu: zǎpravo [M₁ /1.19/, /3.44/; zǎpravō (M₁ /3.37/)], Dōmovinskōg (M₁ /2.14/, točnije /2.27/), nāvūkla (M₁ /3.49/), ôvǎj [M₁ /4.22/; ôvǎj (S₁ /0.31/)], stvǎ̃no, ovǎko (M₁ /5.07/), četvrtā (M₁ /6.01/), zòv̥e (M₁ /6.06/), ùvik (M₁ /6.26/), govórit (M₁ /6.26/, točnije /6.32/), stǎṽa (M₁ /6.26/, točnije /6.33/), čēlavosti (M₁ /6.26/, točnije /6.34/), ṽeč (M₁ /6.56/), čòvik (S₁ /14.45/)⁴¹. „Oslabljivanje“ tog konsonanta najlakše se provodi u intervokalnom položaju.

³⁸ Dokaz toga srednjodalmatinski su otočki govori u kojima se rabi oblik *smih* (npr. govor otoka Brača).

³⁹ U transkripciji govorā [w] je bilježen znakom ʋ.

⁴⁰ Na mjestima u obama govorima na kojima se glas *j* izgovara prema zatvorenome prednjemu vokalu *i* (a primijećeno uvijek na dočetnome mjestu u riječi), zabilježen je glas *ī*.

⁴¹ Glas *v* u ovim se primjerima obilježava kao *v*, a ne nekako drugačije, jer se radi o tipičnome splitskom izgovoru sonanta *v*, mada nije isti kao u štokavskim govorima. Može se čuti u zvučnim zapisima govorā S₁ i M₁.

U intervokalnom položaju kratko naglašenih riječi *v* se može stopiti s glasovima koji ga okružuju, te se na taj način vrlo slabo čuti: *Žřtā^vā* (M₁ /2.30/), *čò^vik* (M₁ /2.38/), *zāpra^vo* (M₁ /3.32/), *stā^vičemo* (M₁ /6.26/), *čò^viče* (M₁ /6.26/, točnije /6.37/). Zubnousnenik *v* se u riječi *čò^(v)ik* (S₁ /2.19/, točnije /2.36/) nepotpuno reducira (gotovo se ne čuje). U splitskom govoru ta pojava nije rijetkost ni kod starije ni kod mlađe generacije.

V se može slabije čuti i na dočetnom položaju kratko naglašenih riječi, a nakon otvornika, kao u primjeru *čēla^v* (M₁ /6.22/).

U splitskom je govoru također specifično „oslabljivanje“ zubnousnenika *v* kada se nalazi uz drugi konsonant ili više njih:

- a) uz zubnik (dental) *t* odnosno suglasničku skupinu *stv* [diti⁽ⁿ⁾st^vo (M₁ /2.06/, točnije /2.13/)];
- b) uz zubnik (dental) *s* [s^vākā (M₁ /3.02/)];
- c) uz frikativ *š* [bī^všā (M₁ /2.30/)];
- d) zubni (dentalni) sonant *n* [òsⁿò^vnū (M₁ /3.43/, /4.00/, /4.03/, /4.05/)⁴²];
- e) uz nadzubnik (alveolar) *r* (*r*) i, u ovom slučaju, frikativ *š* [za^vřšili (M₁ /5.35/)].

U prvim dvama slučajevima (a, b) suglasnik (ili više njih) nalazi se ispred samog zubnousnenika *v*, a u narednim trima primjerima (c, d, e) iza istoga.

Za splitski je govor karakteristično ograničenje distribucije sonanta /*v*/ (Galović 2014: 56-57) – u splitskom idiomu, ali samo u rijetkim primjerima, uočava se mogućnost redukcije sonanta *v* u skupini u slijedu sa sonantom *r* ili slogotvornim *r* u istom ili u sljedećem slogu, na što ukazuju potvrdnice: *sekrva*, *srab*, *srbi* (3. l. jd. prez.), *mrtac* (Menac-Mihalić, Menac 2011: 15), a ta se redukcija uočava i u govoru S₁: *mřtačkō* (/11.04/, točnije /11.15/). Ta je značajka svojstvena uglavnom govorima sjevernočakavskog areala, kao i kajkavskima (Galović 2014: 57). U govoru S₁ u istim položajima pronalaze se primjeri u kojima se *v* izgovara: *svřřiv* (/0.49/, točnije /1.03/).

⁴² Ovdje je vrijeme izgovorene riječi precizno navedeno jer se radi o nekolicini primjera, dok je na ostalim mjestima navedena minutaža označena u tekstu (radi lakšeg snalaženja), a, ako je razlika u vremenu označenom u tekstu veća od 5 sekundi, to je navedeno u zagradama.

U nekim se riječima (osim u spomenutom pridjevu *mȋtačkō*) konsonant *v* potpuno reducira: óde [M₁ /2.06/, S₁ /0.26/, /1.37/, /1.56/, /2.03/; (pričā)óde (M₁ /2.38/)] (*ovdje* – izbacuje se i palatal *j*, odnosno oba konsonanta koja okružuju zubnik *d*), ovāke [S₁ /8.52/, točnije /8.59/, /9.02/; ovākē (S₁ /14.32/); °vākā (S₁ /14.32/, točnije /14.38/)] (*ovakve* / *ovakva*). Kod mlađih govornika *v* se uvijek potpuno reducira u riječi *ovdje*, a realizira se različito: kao *óde* ili *ódi*. Rjeđe se čuje *óvde* / *óvdi*.

7. 2. 2. 7. Sonant *j*

Sonantni spirant (tjesnačnik)⁴³ *j*, kao i konsonant *v*, u splitskom se govoru izgovara slabije⁴⁴: primjerice na početku riječi u prilogu *jōš* (M₁ /1.02/), unutar korijenskog (leksičkog) morfema nastalog od praslavenskoga *ě* u imenici *djètīnstvo* (M₁ /0.37/, točnije /0.53/) ili na kraju riječi, a unutar korijenskog (leksičkog) morfema, nakon koje slijedi riječ koja ne počinje otvornikom u zamjenici *mōj* (M₁ /1.34/).

J se u intervokalnom položaju kod mlađih splitskih govornika rijetko ostvaruje kao [j]. U govoru M₁ pronalazi se u nekim primjerima: *jâ* (/0.11/); *kōr⁽ⁱ⁾jēni* (/0.32/), *por^jékloⁿ* (/0.37/, točnije /0.49/) [unutar korijenskog (leksičkog) morfema nastalog od praslavenskoga *ě*], *peripètije* (/1.19/) (riječ stranog porijekla), *mōji* (/3.18/), *narkomāniję* (/3.27/), *prijē* (/3.32/, /3.37/), *generácije* (/3.37/).

Kod starijih govornika češće se čuje intervokalni [j]: *bĳja* (S₁ /2.40/, točnije /2.50/, /6.43/, točnije /6.52/), *přtĳja* (S₁ /6.54/).

Oslabljivanje sonanta *j* kod mlađih govornika događa se gotovo u svim intervokalnim položajima pa će tako M₁ čak i svoje ime izgovoriti „umekšavajući“ pritom izgovor konsonanta *j*: *Dūje* (/0.11/).

Oslabljivanje ne ovisi o važnosti glasa unutar riječi, odnosno o fonemskoj ulozi u korijenskome morfemu: *j* u ličnoj (osobnoj) zamjenici nominativa prvog lica jednine *jâ* (M₁ /0.30/) nalazi se između dvaju vokala u rečenici, a ne unutar jedne riječi: ...*štâ jâ znân*,...; a

⁴³ Naziv prema udžbeniku za prvi razred gimnazije *Hrvatski jezik I* Ante Bičanića i Mije Lončarića (2003.).

⁴⁴ *J* se ostvaruje na skali od *j* preko poluvokalnoga *ĳ* do Ø. Teško je jednoznačno odrediti što je u konkretnom ostvaraju izgovoreno (Menac-Mihalić, Menac 2011: 15).

ista je situacija i s nenaglašenim oblikom pomoćnoga glagola *biti: je* (3. l. jd.). Nepotpuna redukcija u intervokalnom položaju česta je pojava u splitskom govoru: b^hali (M₁ /4.54/) (glagolski pridjev radni glagola *bojati se*), v^hali (M₁ /1.52/, točnije /2.01/), generaci^ha [M₁ /3.02/; generaci^ha (M₁ /3.03/, /3.44/); generaci^a (M₁ /3.32/)].

U intervokalnom položaju može doći i do potpune redukcije: b^hali (M₁ /4.43/, točnije /4.50/). Potpuna redukcija češća je kod mlađih govornika čiji je govor sporiji i nazalan (pa je tako i kod M₁).

Na dočetnom položaju u riječi i iza samoglasnika, suglasnik *j* može se realizirati kao *ǰ*: áǰ (M₁ /0.08/), kòǰǎ (M₁ /1.19/, točnije /1.28/), ôǰǎ [M₁ /1.34/; ôǰǎ (M₁ /2.38/, točnije /2.47/); ôǰǎ (M₁ /3.49/, S₁ /3.16/, /6.39/, /12.02/)], mùǰǎ [S₁ /13.00/; Mùǰǎ (S₁ /13.22/)].

7. 2. 2. 7. 1. Protetski *j*

Stari splitski govor poznao je protetski *j* u riječima poput *jopet, jočiman, justa, najokolo, jokon, Jamerika, juši* (Jutronic u Mardešić Komac 2016: 9), a novija istraživanja potvrđuju da se i danas među starijim splitskim govornicima mogu čuti primjeri *jòko, justa* (Vulić 2008: 332), *jídít se* i *najídǐja, jíče, jǐst te jíde, jídu* uz *íst* i *íja, jòpet* uz *òpet* (Menac-Mihalić, Menac 2011: 15). Govor mlađih Splitsana gotovo i ne poznaje protetski *j*. Mlađi ga govornici koriste uglavnom pejorativno *i*/ili u šali, kod oponašanja govorā dalmatinskog zaleđa: *jòkon*.

7. 2. 2. 8. Sonant *l*

Bočni sonant ili lateral *l* u splitskom je govoru također izgovaran umekšano, kao *l'*, i vrlo se često Dalmatinci (stanovnici južnih priobalnih i otočnih područja), a pripadnici koje bilo generacije, prepoznaju upravo po izgovoru toga glasa. Prema mjestu tvorbe ovaj je suglasnik prednjojezičan i spada u nadzubnike (alveolare) zajedno s vibrantom *r*.

L se nerijetko nepotpuno reducira (izgovara se nečujnije): pòs^{l̥n} (M₁ /1.08/, točnije /1.16/), m̥s^{l̥n} [M₁ /5.55/; m̥s^{l̥n} (S₁ /6.04/, točnije /6.16/)].

U nekim slučajevima *l* se može potpuno reducirati: m̥sn⁴⁵ [M₁ /6.49/; m̥s^{l̥n} (S₁ /1.11/)].

Primjećuje se da se u ovim primjerima lateral *l* beziznimno nalazi između frikativa *s* i zatvorenoga prednjeg vokala *i*, pa se može zaključiti da se spomenuti sonant nakon šumnika tijekom brza izgovora može potpuno ili djelomično reducirati.

U splitskom se govoru čestica *li* u pitanjima koja počinju pomoćnim glagolima *biti* ili *htjeti* pokraćuje ili se potpuno reducira. Naime, splitski će govornik pitanje *Je li otišao?* vrlo često postaviti upitnom sintagmom *Jel otiša?*⁴⁶, a nerijetko će se iz govora izbaciti i lateral *l*: *Je otiša?* U izoliranim primjerima kao što je *Je^l?* (M₁ /6.56/) takva će se pokrata događati još češće.

7. 2. 2. 8. 1. Dočetni (finalni) -*l*

Specifičnost splitskoga govora nalazi se i u glagolskom pridjevu radnome muškog roda. Dočetni *-l* u splitskom je govoru vokaliziran u *-a*. Hoće li glagolski pridjev radni imati intervokalni glas *j*⁴⁷ (više ili manje čujan), ovisi o glagolskoj vrsti i razredu, odnosno o tome završava li glagolski pridjev radni muškog roda jednine dvovokalnom sekvencijom *-aa* ili *-ea*, *-ia*, *-oa* i *-ua* (< *-al*, *-el*, *-il*, *-ol*, *-ul*). S obzirom na činjenicu da kod glagola II. vrste⁴⁸ tematski (sufiksadni) morfem *-nu-* u splitskom govoru prelazi u tematski (sufiksadni) morfem *-ni-*, i oni pripadaju onim radnim glagolskim pridjevima koji završavaju na *-ia*, točnije *-i(j)a* [u nekim slučajevima uz *-i(j)a* mogu završavati i na *-ā*: *digā* uz *digni(j)a*]. Kod glagolskih pridjeva

⁴⁵ U ovom se slučaju gubi glasovna skupina *-li-*.

⁴⁶ Zbog izgovora kojim se nenaglašeni oblik pomoćnoga glagola *biti* potpuno stapa s upitnom česticom *li* koja mu slijedi, u tekstu se isto tako pišu zajedno, a pokraćivanje vokala u čestici ne označava se apostrofom.

⁴⁷ Galović (2014: 59) govori o interpolaciji hijatskoga /j/ u primjerima *rodija*, *počeja*, *radija*, *vidija* i *razumija*, *ustravija*, *bija*, *čuja* i *uputija* iz dvaju čakavskih tekstova Tonka Radišića (1917. – 1999.), tiskanih u sklopu njegova *Ričnika splitskoga govora* (2003.).

⁴⁸ Vrste i razredi u ovom su radu opisivani po uzoru na *Gramatiku hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* Josipa Silića i Ive Pranjkovića (2007.).

radnih glagola V. vrste [sufiksadni morfem *-a-* plus gramatički morfemi *-m*, *-š*, *-Ø*; *-mo*, *-te*, *-(j)u*] finalni je *-a* produljen zbog *-aa* > *-ā*⁴⁹. Primjeri razlika u duljenju dočetnih samoglasnika mogu se pronaći i kod M₁: (jē) žívija (/0.37/), (jē) pròvea (/0.37/, točnije /0.53/), (saⁿ) krétā (/3.37/), išā (saⁿ) (/4.04/), (san) krénī'a (/4.37/) itd.

Splitski govor prepoznatljiv je po još jednoj fonološkoj karakteristici, a ta je čuvanje finalnoga *-l* u leksičkim i gramatičkim morfemima imenica i pridjeva, dok u nekim prilogima može otpasti (Galović 2014: 59); prilog *pòla* odnosno čestica *pól* gube dočetni *-l*, pa postaju *pô*: *Za^vřšili smo nã pō púta*. (M₁ /5.35/) U primjeru priloga *žâj* (žăo) finalni je *-l* supstituiran sonantom *j* (Galović 2014: 59), a može se čuti i bez *-l*: *Žâ mi ga je, baš nema sriće*.

Stariji govornici čuvaju dočetni *-l*: dīl [S₁ /0.31/, točnije /0.38/, /0.49/, točnije /0.56/; dīl (S₁ /4.50/)]. Mlađi govornici također čuvaju *-l* pa će se danas u Splitu reći *pòsāl* uz oblik bez finalnoga *-l*: *pòsā*. Čuvanje *-l* zapravo je najlakše primijetiti u opisnim pridjevima muškog roda. Tako će topao, veseo i debeo čovjek u Splitu i kod starijih i kod mlađih govornika biti *topal*, *vesel* i *debel* čovik.

Noviji podaci pokazuju da je *l* sačuvan u finalnom položaju imenica i pridjeva te razvoj *-l* > *-a* u jednini muškog roda glagolskog pridjeva radnoga (Vulić 2008: 333; Menac-Mihalić, Menac 2011: 11-12). Promjena */l/* > */a/* česta je u čakavaca s jačim štokavskim utjecajem pa je za zaključiti da je splitski govor krenuo štokavskim pravcem i po ovoj osobini (Galović 2014: 59).

7. 2. 2. 9. Sonant *í* ≠ sonant *lj*

Jedna od najuočljivijih promjena u odnosu na govor starijih govornika s područja grada Splita u govoru se mlađih govornika očitava u nepčanicu (palatalu) *ĩ*⁵⁰. Naime, u govoru starijih govornika promjena palatala *í* u *j* odvija se gotovo uvijek, a, u slučaju njezina neprovođenja u govoru starijih Splitsana, ne može se govoriti o potpuno slivenom glasu. Kod

⁴⁹ O sažimanju *-āā* > *-ā* govori Moguš (1977: 82-83).

⁵⁰ Nesliveni nepčanic u tekstovima je označavan kao *lj* kako bi se razlikovao od slivenoga *í*.

S₁ palatal *ĺ*, odnosno *lj*, prelazi u *j* u većini leksema: *divjākā* (/1.27/), *dājē* (/1.27/, točnije /1.34/), *jūdi* [/1.37/, točnije /1.45/; *jūdī* (/7.52/)], *nàpravjena* (/2.19/, točnije /2.25/), *ùzimjēš* (/3.38/, točnije /3.57/), *stāvjeni* (/6.28/, točnije /6.35/). U nekim primjerima nesliveni lateral jedva se čuje pa je upitno treba li ga uopće bilježiti: *uk^ljūčen* (/0.11/, /0.11/).

Kod starijih se govornika vrlo rijetko može čuti potpuno sliveni glas *ĺ*, što se u govoru S₁ izvrsno čuje u primjeru *šílka* [/5.44/, točnije /6.00/; *šílak* (/5.44/, točnije /6.01/); *šílakā* (/6.04/, točnije /6.13/); *šílke* (/6.04/, točnije /6.14/); *šílci* (/6.28/, točnije /6.34/)], ali i u drugim primjerima: *lūdi* (/1.56/), *dālē* (/4.00/, točnije /4.16/)⁵¹.

Iz posljednjih se dvaju primjera (*lūdi* – *jūdi*, *dālē* – *dājē*) uočava i supostojanje dviju inačica izgovora istog leksema; u govoru starijih Splitskana dvostruke su mogućnosti vrlo uobičajene i rezultat su utjecaja novijega splitskog govora.

U govoru S₂ i S₃ *ĺ* se u malom broju zabilježenih primjera restituira: *ròditelā* (S₂ /2.59/), *fāmiľōn* (S₃ /3.55/).

Mlađi govornici poznaju samo sliveni palatal *ĺ* (izgovaran kao jedinstveni fonem *ĺ*): *íla^du(čdèvesto)* (M₁ /0.37/), *násľédstva* (M₁ /1.19/), *ròditeli* (M₁ /1.52/, točnije /2.04/), *detále* (M₁ /2.30/), *izgubľena* (M₁ /3.02/, /3.44/), *izgubľen* (M₁ /3.08/), *baùlali* (M₁ /5.07/), *lūdī* (M₁ /5.16/), *nājbòľ^{e(ima)}* (M₁ /5.16/, točnije /5.26/).

U odnosu na mlađe govornike, *ĺ* starijih govornika bit će, dakle, ili nesliven ili potpuno zamijenjen sa *j* (*ĺ* > *lj*, *ĺ* > *j*), a o potpunoj se slivenosti teško može govoriti (*ĺ* > *ĺ*). U starijem splitskom govoru suglasnik *ĺ* redovito se ostvarivao kao *j*: *boje*, *jutito*, *juti*, *judi*, *šapje*, *juski*, *fameju*, *jubav*, *nastavja*, *prijatej*, *skupjat*, *jubimac*, *vajani*, *košuja* (Jutronić u Mardešić Komac

⁵¹ U radu se bilježi kao potpuno sliveni palatal *ĺ*, iako je različit od *ĺ* mlađih govornika. Može se čuti u zvučnim zapisima govorā S₁ i M₁.

2016: 9). U govoru mlađih Splićana promjena $\acute{l} > j$ gotovo se ne provodi; može se čuti tek u čestim imenicama poput *judi* ili kod korištenja imenica kao hipokoristika: *jubav*.⁵²

7. 2. 2. 10. Sonanti – nazali *m* i *n*

Blaga redukcija konsonanta *m* u intervokalnom položaju kod mlađega govornika M_1 primjećuje se u poštapalici kao što je *razù^mm̃š* (M_1 /5.00/). Kod starijega govornika, kojemu je *razù^mm̃š* (*li*) najčešćom poštapalicom u govoru, nazal *m* se ne reducira. Ako se spomenuta riječ koristi u svome punom značenju te je time nositeljem rečeničnog naglaska, *m* se izgovara artikulirano: *Razù^mm̃š li tî šta ti gòvorīn?*

M se u intervokalnom položaju može potpuno reducirati: *něaⁿ* [M_1 /3.18/, točnije /3.24/; (z-)nēan (M_1 /6.15/)], ali se u imenici ž. r. jd. *nēmān* glas *m* nikad ne gubi. Potpuna redukcija češće se odvija kod M_1 , i to uz nazalizaciju prethodnog samoglasnika⁵³: ...*něaⁿ* *pójma* (M_1 /3.18/, točnije /3.24/) ≠ *Nēman pójma* (S_1 /1.11/).

Često se u govoru na kraju glagolā u prvom licu jednine prezenta s dočetrnim konsonantom -*m* odnosno -*n* gubi spomenuti glas (potpuna redukcija), a nazalnost se može prenijeti na vokal ispred njega: *prīčā(óde)* (M_1 /2.38/), ali i ne mora: *nisa* (M_1 /6.26/, točnije /6.33/), (*mòlā*) *sa* (S_1 /9.10/, točnije /9.21/). Uočava se i nepotpuna redukcija (*n* se na kraju glagola blago reducira): *sīčāⁿ* se (M_1 /0.01/), *znāⁿ* (M_1 /5.16/), *q̃ⁿ* (S_1 /0.11/), *Vă⁽ⁿ⁾* (S_3 /5.07/).

⁵² U govoru je grada Splita, kao u mnogim idiomima uz jadransku obalu, fonem / \acute{l} / u pravilu supstituiran fonemom /*j*/ (Galović 2014: 60), odnosno kod starije je generacije fonem \acute{l} rijetko potvrđen, uglavnom u posuđenicama. Kod mlađe se generacije često restituira (Menac-Mihalić, Menac 2011: 12).

⁵³ O nazalizaciji vokalā u govornoj realizaciji detaljno u poglavlju 7. 1. 3. 1. Nazalizacija.

7. 2. 2. 10. 1. Adrijatizam (-m > -n)⁵⁴

Za splitski je govor karakterističan adrijatizam: prelazak dočetnog -m u riječima u dočetni -n. Takav je prijelaz zabilježen kod svih govornika na kraju riječi:

1. u gramatičkim morfemima:

- a) u prezentu 1. l. jd. (vrlo se rijetko u govoru čuje dočetni -m): gòvorīn (M₁ /0.05/), se zòven (M₁ /0.11/), (ròđen) sän (M₁ /0.15/), stävīn (S₁ /0.02/), san (òstā) (S₁ /8.33/);
- b) u nekim od kosih padeža, primjerice u instrumentalu jednine imenica te zamjenica i pridjeva koji se s istima [imenicama] slažu u rodu, broju i u padežu: ...(sa) svòjōn klāpōn (S₁ /3.21/), ...(s) jè^dnīn balūncīnon (S₁ /3.21/, točnije /3.29/), strānputicōn (M₁ /3.27/), nēkīn (M₁ /3.27/) (neodređena zamjenica *neki* u instrumentalu množine ženskog roda), nan (M₁ /5.00/) [nenaglašeni oblik lične (osobne) zamjenice *ja* u dativu množine];
- c) u nepromjenljivim riječima⁵⁵: (p^o)òsin (M₁ /0.30/), međūtīn (S₁ /6.04/), uglāvnoⁿ (S₁ /12.02/);
- d) u brojevima: sēdan [seandēsētf^h] (M₁ /3.55/), òsan [osans^opēt^ē] (M₁ /0.20/);

2. unutar (fonetske) riječi ispred dentala: zàpānti [zàpānti (S₂ /4.42/)], od pāntivika, Srān te bìlo! (Menac-Mihalić, Menac 2011: 13).

U splitskom govoru u gramatičkim morfemima promjenljivih, ali i nepromjenljivih riječi, vrlo rijetko ne dolazi do adrijatizma. Odstupanje od pravila primijećeno je kod S₁: tīm balūnom (/3.38/, točnije /3.52/).

U leksičkim morfemima promjenljivih vrsta riječi -m se obično ne zamjenjuje s -n: *film*, *grôm*, *mèlēm*, *pójām* (Menac-Mihalić, Menac 2011: 13).

⁵⁴ Galović navodi da je prijelaz finalnoga /m/ u /n/ svojstven čakavskim govorima uz Jadransko more, štokavskim govorima bližima moru, ali i nekim nehrvatskim govorima (2014: 59). Iz tog razloga Dalibor Brozović prijelaz -m u -n svrstava među adrijatizme (1988: 84). Starija dijalektološka literatura pojavu zamjene dočetnoga -m u -n na kraju riječi pripisuje osobitostima čakavskog sustava u cjelini (Moguš 1977: 79-82), ali i nečakavskim govorima (Lisac 2003: 54).

⁵⁵ O zamjeni m > n prema opisu iz *Frazeologije splitskoga govora s rječnicima* (Menac-Mihalić, Menac 2011: 13).

7. 2. 2. 10. 2. Navezak -n

Za splitski je govor također karakteristično navezivanje -n na kraju nekih riječi; tu je riječ o navezivanju zubnika -n koje je u starome splitskom govoru bila vrlo uobičajena praksa, a danas se među mladima sve rjeđe pojavljuje.

Govornik S₁ vrlo često upotrebljava navezak -n: òstāliman (/3.38/, točnije /3.44/), prîn (/4.18/), kòstimān (/4.50/, točnije /4.57/). U kopnenim su južnočakavskim govorima evidentirani navesci -n i -r. Prvi se javlja u sklonjivih riječi u dativu, lokativu i instrumentalu množine, a potonji je frekventan u prilogima (Kurtović Budja 2010: 119). I kod mlađih govornika kojima su obitelji porijeklom splitske, uočava se utjecaj stare splitske čakavštine, a čija je jedna od karakteristika i spomenuto navezivanje -n. Primjer u govoru M₁ prilog je *poslije* odnosno *posli* kojemu se na dočetni vokal -i vezuje -n: pòs^ln [1.08/, točnije /1.16/; pòs^ln (/4.37/)] i nenaglašeni oblik lične (osobne) zamjenice ženskog roda jednine u dativu *joj*: j^on (/1.19/, točnije /1.30/).

7. 2. 2. 11. Okluziv b

Dvousnenik (bilabijal) *b* u splitskom se govoru nakon *e* i *o* kod psovki i drugih poštapalica može nepotpuno obezvučiti – kao *b̥*: jē^{b̥}i... (M₁ /0.55/), jē^{b̥}āte (M₁ /2.38/), jē^{b̥}āte (M₁ /6.56/), dō^{b̥}ro [M₁ /3.08/, /6.10/; dō^{b̥}ro (M₁ /6.44/); dō^{b̥}ro (M₁ /5.35/, /5.39/, /6.49/)]. Kod starijih govornika ne dolazi do djelomičnog obezvučenja: dō^bro [S₁ /0.16/; dō^bro (S₁ /0.16/)].

Dvousnenik *b* u intervokalnom se položaju kod mlađih govornika može i potpuno reducirati: tréali (M₁ /1.19/, točnije /1.29/). Kod starijih se govornika ne pronalazi primjer redukcije intervokalnoga glasa *b* u istom leksemu: trība (S₁ /0.09/).

7. 2. 2. 12. Okluzivi d i t

Zubnici *d* i *t* slabije se izgovaraju (djelomično se reduciraju) na dočetnim položajima u riječi, a nakon vokala: o^{d56} (M₁ /1.34/), ka^d [M₁ /2.14/, točnije /2.20/, /4.37/; kă^d (M₁ /6.26/)],

⁵⁶ Ovdje je dental *d* djelomično obezvučen pa je označen kao *d̥*.

să^d (M₁ /3.14/), òtka^d (M₁ /6.42/); žìvo^t (M₁ /0.37/), òpē^t (M₁ /3.14/), dà^t (M₁ /5.00/), pričā^t (M₁ /6.44/, /6.52/), dòpliva^t (S₁ /4.00/, točnije /4.06/), zàⁱitni^t (S₁ /4.00/, točnije /4.08/).

Nije rijetkost ni da se konsonant *d* izgovara nečujnije ispred drugih konsonanata, primjerice ispred nosnika, a iza vokala: jè^dnu (M₁ /1.19/; jè^dna (S₁ /2.40/; jè^dnīn (S₁ /3.21/, točnije /3.29/), zà^dīi (S₁ /6.43/), ò^dma (S₁ /8.46/).

Na takvim se položajima može i u potpunosti reducirati, što je ipak karakterističnije za starije govornike: jèna (S₁ /2.19/), òmā (S₁ /10.20/)⁵⁷.

Na dočetnim položajima *d* i *t* se nerijetko potpuno gube (potpuno se reduciraju), neovisno o fonološkoj okolini: sà (M₁ /2.14/, točnije /2.29/, /3.27/, /3.59/; S₁ /3.38/, točnije /3.58/, /6.54/), ka (M₁ /3.37/; kà (M₁ /4.29/), ĩspri (S₁ /6.43/, točnije /6.51/); òpē (M₁ /3.18/), dese [S₁ /2.14/; dēse (S₁ /2.40/), pē (S₁ /2.40/, točnije /2.46/), četrdēse (S₂ /2.31/), pēna (S₁ /5.44/, točnije /5.52/), pribác⁽ⁱ⁾ (S₁ /5.44/, točnije /6.02/). Redukcija fonemā /d/ i /t/ na dočetnom položaju u riječi najučestalija je kod jednosložnih riječi s kratkim naglaskom te kod brojeva (što se da zaključiti iz navedenih primjera), ali se uočava i kod višesložnih riječi.

U govoru starijih Splićana prijedlog *od* često gubi dočetni zubnik *-d* (ili se isti djelomično reducira) ako mu slijedi riječ koja započinje zvučnim glasom: ò (**d**ese) (S₁ /2.14/), ò, ò (nē **b**ovāni) (S₁ /2.19/, točnije /2.28/), o^d (**b**lökētā) (S₁ /2.19/, točnije /2.30/), o^d (**d**esétak) (S₁ /5.22/, točnije /5.36/), o^d (**D**ioklecijánovē) (S₁ /12.50/, točnije /12.57/). Međutim, pronalaze se i primjeri s nereduciranim *-d* ispred zvučnika: od (**g**ȳòžđa) (S₁ /5.22/, točnije /5.38/), od (**g**ȳòzda) (S₁ /8.33/), od (**v**ās) (S₁ /16.05/). Ispred bezvučnoga glasa i vokala *-d* se najčešće ne reducira: od (**t**èga) (S₁ /3.38/), od (**t**òg) (S₁ /10.58/, /13.51/), òd **i**spo^d (**t**ê) (S₁ /17.47/). U posljednjem primjeru *-d* se djelomično reducira ispred bezvučnika *t* i u prijedlogu *ispod*, u kojemu se dočetni *-d* ispred zvučnika također često gubi, a čuva ispred bezvučnika i vokala: ĩspo (**z**idíča) (S₁ /14.45/, točnije /14.54/); ĩspod (**ò**voga) (S₁ /4.26/). Ipak, zabilježen je i primjer reduciranoga *-d* prijedloga *od* i ispred bezvučnoga glasa: o (**s**albúna) (S₁ /2.03/).

⁵⁷ O pojednostavnjivanju konsonantskih skupina bilo je riječi u poglavlju 7. 2. 2. 1. Afrikate *č* i *ć*. Moguš (1977: 88) primjerima *odmah* > *oma* i *jedna* > *jena* objašnjava izjednačenu napetost, pa zbog toga i redukciju udaljenijeg konsonanta.

D se može potpuno reducirati i u intervokalnom položaju: *tríesē^t* [M_1 /0.15/; *tríesetē* (M_1 /0.37/); *tríesē*(\cup pê \bar{t} o) (M_1 /0.58/, točnije /1.05/)], *seandēsē^h* (M_1 /3.55/).

T se može se potpuno reducirati ispred zubnog frikativa *s*: *děvesto* (M_1 /0.15/), (í \bar{a} ^d \cup)*děvesto* (M_1 /0.37/).

Potpuna redukcija u posljednjim dvama primjerima odvija se, primjetno je, kod **brojeva**. Brojevi se u splitskom govoru izgovaraju tako da se gube zubnici (dentali) *d*, *t* i *z*⁵⁸. Ako se radi o višeznamenkastom broju, prethodni broj postaje prednaglasnicom odnosno gubi svoju leksičku samostalnost, a nerijetko i naglasak: *osans* \cup pê \bar{t} ē (M_1 /0.20/), *šēs* \cup sê \bar{d} mē (M_1 /2.14/, točnije /2.23/). U posljednjem se primjeru gube zatvornici *z*, *d* i *t* zajedno s otvornikom *e* koji s njima tvori slogove u punoj riječi *šezdeset*⁵⁹. Ipak, redukcija više glasova može se dogoditi i na jednoj riječi (ovdje: jednom broju) koja zadržava svoj naglasak i leksička svojstva: *tríes* (M_1 /5.42/), *dvá*^(e)*s* (S_1 /6.43/, točnije /6.50/).⁶⁰

7. 2. 2. 13. Frikativ *z*

Kao i kod prethodno opisanih dentala *d* i *t*, potpuna redukcija ovoga glasa događa se u intervokalnom položaju u povratnom glagolu *zěān se* (M_1 /0.20/)⁶¹.

Kod ovog je dentala, a kod poštapalica odnosno učestalih izraza *znači* i *znaš ono/šta*, češća potpuna redukcija na početnom položaju u riječi, a ispred nosnika (nazala) *n*: *nāčī* (M_1 /2.14/, točnije /2.21/), *naš*(\cup štā) (M_1 /3.18/).

⁵⁸ Glas *z* posebno se objašnjava u narednom poglavlju (7. 2. 2. 13. Frikativ *z*).

⁵⁹ Naglasak se zapravo i ne bi trebao označiti, ali govornik M_1 napravio je kratku stanku u govoru pa je akcent ipak zabilježen.

⁶⁰ Kapović govori o skraćenom i stegnutom izgovoru brojeva u govornom jeziku, govoreći o primjerima u kojima se naglasak može naći na kraju riječi: *trizdvā* za *trídesēt dvā* ili *dvajspê \bar{t}* za *dvādesēt pêt* (2015: 32). Gubljenje zubnika *t* u brojevima *petsto* i *devetsto* Moguš (1977: 87) objašnjava slabljenjem udaljenijeg suglasnika – da bi se postigla veća početna napetost suglasnika bližeg samoglasniku: *petsto* > *pecto* > *pesto*, *devesto*. Slabljenje napetosti čakavskih konsonantskih skupova Moguš objašnjava i primjerom *jedana \bar{j} st* > *jedana \bar{j} s*, gdje je riječ o bezvučnome konsonantskom skupu na kraju riječi (1977: 89).

⁶¹ To je jedini takav primjer zabilježen u obama govorima, ali se kod mlađih splitskih govornika ponekad može čuti *zěān se*. Događa se samo u povratnom glagolu; u prijelaznom (*Ōna sāmō zě \bar{z} ā*) i neprijelaznom glagolu (*Zě \bar{z} ān te/Ūvīk te zě \bar{z} ān*) ne dolazi do redukcije intervokalnoga *z*.

U govoru S₁ u ovom je položaju primijećen oslabljen izgovor početnoga glasa (djelomična redukcija): ^znāči (/4.50/).

Glas *z* potpuno se reducira samo ako nije riječ o nositelju semantičke obavijesti; ako bi se htjelo reći da nešto zaista *znači* ili da netko nešto *zna*, zubnik *z* ne bi se reducirao.

Potpuna redukcija konsonanta *z* odvija se i kod brojeva⁶² (ili, u govorenom smislu, godina); broj *šezdeset*, ako mu slijede jedinice (odnosno godina *šezdeset x-a*), glasi: šēs̥sêdmē (M₁ /2.14/, točnije /2.23/).

7. 2. 2. 14. Okluziv *g*

Na nekim se mjestima u govoru M₁ djelomično obezvučuje velar (mekonepčanik) *g*⁶³ pa je u tekstu zabilježen kao *g*: ^(z)b'jêg (ū El Shätt [El Šāt]) (/1.08/, točnije /1.14/), generác'ja (/3.02/).

Kod starijih govornika dolazi do potpunog obezvučenja velara *g* koje se gotovo nikad ne događa u govoru mlađih Splitsana: koliko *kô* (S₁ /17.27/). Čestica *god* u starijem splitskom govoru tako se izgovarala kao *kôd*, *kôr* ili, kao kod S₁, *kô*: *Koliko kod da joj se daje, ona uvijek dvostruko vrati* (Mardešić Komac 2016: 6).

U govoru M₁ na nekim mjestima dolazi do „prigušivanja“ izgovora ovoga stražnjijezičnog konsonanta odnosno njegova djelomična redukcija, najčešće u intervokalnom položaju: *kô^ga* (M₁ /5.30/), *mô^guče* (M₁ /6.01/).

Velar *g* može se djelomično reducirati ispred nazala *m*: *zbo^g* (*màram^e*) (M₁ /6.06/). Iako se nalazi na dočetnom položaju, sintagma *zbo^g màram^e* jedna je fonološka riječ, stoga se radi o djelomičnoj redukciji na morfemskoj granici.

⁶² O brojevima detaljnije u prethodnom poglavlju (7. 2. 2. 12. Okluzivi *d i t*).

⁶³ Radi se o neuobičajenim mjestima za obezvučenje glasa *g*, s obzirom na činjenicu da se u određenim okolnostima, odnosno u određenim položajima – ispred bezvučnoga glasa odnosno na dočetnom položaju u riječi – obezvučenje *g > k* i očekuje: *Bog te vidija!* S tim u skladu, u Splitu će se češće reći *bôkte* uslijed iznenadne situacije/iznenađenja, gdje će služiti kao (najčešće usklična) poštapalica: *Bokte, šta si to napravija!* Tu se, dakako, radi o potpunom obezvučenju.

G se ispred *m* može i potpuno reducirati, primjerice kod čestice *bògme* koja se u Splitu (ali i u drugim krajevima) izgovara kao *bòme*.

7. 2. 2. 15. Suglasnička skupina šć

U govoru starijih govornika uočava se upotreba glagolā sa starijom suglasničkom skupinom šć odnosno šč koju su zamijenile suglasničke skupine *st* i *sk*: popûšć (S₁ /7.37/, točnije /7.45/), tiščā (S₁ /8.41/). Šćakavski je odraz karakterističan za govor starih Splićana (Vulić 2008: 334), no danas su ipak zastupljena oba slijeda: *guščerica*, *klišća*, *koščurine*, *lupeščina*, *piščavica*, *ščap*, *tiščat se*, *viščica* uz *klišta*, *kučiste*, *puštat*, *šteta* (Menac-Mihalić, Menac 2011: 12).

7. 3. Naglasci (akcentologija)

Dosta je već pisano i govoreno o naglascima i akcentuaciji splitskoga govora, a u ovom će radu u prvom redu biti riječi o sličnostima i razlikama između današnjeg i nekadašnjeg naglašavanja pojedinih (fonetskih) riječi, ali i o njihovu odnosu prema standardnohrvatskoj akcentuaciji (temeljenoj na štokavštini).

Splitski govor današnjice poznaje četiri naglasaka i zanaglasnu dužinu, dok govor starijih splitskih čakavaca poznaje pet naglasaka i zanaglasnu dužinu⁶⁴; dakle, splitska čakavština sadržava i akut (˘)⁶⁵. To nije jedina razlika u odnosu na govor starijih Splićana, ali je zasigurno najuočljivija i odraz je sveobuhvatne jezične promjene.

⁶⁴ Akcenatski sustav splitskoga govora ima pet naglasaka: kratkosilazni (ǎ), kratkouzlazni (ǝ), dugosilazni (ā), dugouzlazni (á), akut (ǎ) i dužinu (ā) (Menac-Mihalić, Menac 2011: 15).

⁶⁵ Polazišni je čakavski sustav tronaglasni (˘, ˆ, ˘) s prednaglasnim i zanaglasnim duljinama (čakavski su se govori u načelu manje udaljili od toga izvornog sustava nego štokavski) (Kapović 2015: 58).

7. 3. 1. Stariji splitski govornici: akut i faze akcenatskih promjena splitskoga govora⁶⁶

Akut se još uvijek može čuti na prostoru starije splitske čakavštine, pa se tako nerijetko čuje i u govoru S₁: ovôd (/0.02/), uprît (/0.09/, /19.28/), uk^ljûčen (/0.11/), unûtra (/2.40/, točnije /2.50/), uzêt (/2.40/, točnije /2.55/), stâri (/3.04/), vodê (/3.16/), bižîdu (/3.38/, točnije /3.45/), balîn (/3.38/, točnije /3.50/), livôn (/8.02/, točnije /8.10/), tû (/15.14/) itd., kao i u govoru S₂: rîih (/0.56/), rîçi (/0.57/), kâžû (/1.05/), jâ (/2.31/), žûtâ (/4.49/) i S₃: tû (/3.22/), Bêč (/4.00/). Postojanje akuta prva je akcenatska faza splitskoga govora, ono je karakteristikom stare splitske čakavštine i danas se u govoru mlađih splitskih govornika ne može čuti.

Akut se u drugoj fazi splitskoga govora gubi i prelazi u dugosilazni naglasak⁶⁷; tako će spomenuti leksemi u drugoj fazi splitskoga govora zvučati *ovôd*, *uprît*, *uk(l)jûčen*, *unûtra*, *uzêt*, *stâri*, *vodê*, *bižîdu*, *balîn* itd. Posljednji primjer, oblik mjesnog priloga s akutom *tû*, danas se naglašava dugosilaznim naglaskom, ali je u starijem splitskom govoru glasio i *tôt* (S₁ /15.14/, točnije /15.20/). Potvrde duge silaznosti na mjestu nekadašnjeg akuta pronalaze se u govoru S₁: ovôd [/0.27/, /8.33/; ovôde (/0.27/)], sidê [/15.14/, točnije /15.20/; sidî (/15.33/)] ili livâ (/8.02/, točnije /8.19/). U govoru starijih govornika nije neuobičajeno čuti dvostrukosti: livôn (S₁ /8.02/, točnije /8.10/) (instrumental) ≠ livâ (S₁ /8.02/, točnije /8.19/) (nominativ). Potvrda za to bila bi i imenica ženskog roda *noga* kojoj se naglasak u nominativu jednine nalazio na posljednjem slogu: *nogà*, a u instrumentalu jednine (kao i u ostalim kosim padežima) na posljednjem se slogu nalazio akut: *nogôn* (S₁ /12.26/) ≠ *nogôn* (S₁ /8.02/, točnije /8.11/), *nogê* (S₁ /9.39/, /14.06/, točnije /14.15/).

U posljednjoj, trećoj fazi akcenatskih promjena splitskoga govora, najčešće se na slogu koji se nalazi ispred prethodno naglašenoga javlja kratkouzlazni naglasak, a od dugosilaznog naglasaka u, primjerice, instrumentalu jednine ostaje zanaglasna dužina: *nògôn*. Tu se

⁶⁶ U stručnoj se literaturi faze akcenatskih promjena splitskoga govora ne navode na način prikazan u tekstu, već dijakronijskim prikazima promjena naglašavanja. Međutim, smatram da je preglednije i svrsishodnije ovome sinkronijskom istraživanju današnju govornu situaciju Splita kategorizirati upravo na tri navedene faze akcenatskih promjena. O tome je bilo govora i u fusnoti 7 (nap. a.).

⁶⁷ Iako mnogi [čakavski] govori čuvaju neoakut, promjena je $\sim > \hat$ razmjerno česta (pogotovo u zadnjem slogu) (Kapović 2015: 59). Ipak, Kapović tvrdi da ne možemo pouzdano znati je li do povlačenja *vodê* > *vòdê* došlo izravno ili je to, kako se tradicionalno pretpostavlja, moralo ići kroz faze *vodê* > *vodê* > *vòdê* (2015: 643). Na drugome mjestu (2015: 662) navodi da neoakut fakultativno prelazi u \hat općenito na Jčak. obalnom pojasu sjeverno od Trogira pa sve do sjeverno od Zadra (a tu geografski ne upada grad Split).

primjećuje utjecaj novoštokavske akcentuacije. Novoštokavski su ` i ´ nastali pomicanjem ` , ^ (i ~) s idućeg sloga (unutarnjega ili posljednjega). Pomicanjem naglasaka na kratak slog dobivamo kratki (uzlazni) naglasak (^), a pomicanjem naglasaka na dug slog dobivamo dugi (uzlazni) naglasak ('): *ženă* > *žèna*; *glāvă* > *gláva*. Ako se pomica dugi naglasak, na njegovu mjestu ostaje (sada zanaglasna) dužina: *muškî* > *mùškî*, G. *glāvê* (> *glāvê*) > *glávê* (Kapović 2015: 27). Treća se faza akcenatskih promjena u govoru S₁ primjećuje u nominativu jednine: *nòga* (/8.02/, točnije /8.20/, /8.33/, točnije /8.39/), u kojem se odvija metatonija – kratkosilazni naglasak s posljednjeg sloga prebacuje se na prethodni slog mijenjajući time naglasnu vrijednost i postajući kratkouzlaznim naglaskom. Govornik S₁ imenicu *likar* izgovara također dvojako: na nekim mjestima naglašava ju dugosilaznim naglaskom na posljednjem slogu, što je pojavom druge faze akcenatskih promjena [*likâr* (/16.35/, /17.27/, /18.28/)], a na nekim ju mjestima naglašava kratkouzlaznim naglaskom na prvom slogu te zanaglasnom dužinom na mjestu nekadašnjega dugosilaznog akcenta, što je promjenom treće faze akcenatskih promjena [*likâr* (/16.35/, /17.13/, točnije /17.22/)]. Posljednja se faza primjećuje i u pokaznoj zamjenici u kojoj se u istom govoru mogu uočiti sve tri faze splitske akcentuacije: *òvòd* (S₁ /8.02/, točnije /8.25/), te u primjeru *ùzēst* (S₁ /2.40/, točnije /2.53/), neposredno nakon čega se javlja i oblik s akutom: *uzēt* (S₁ /2.40/, točnije /2.55/). Unutar treće faze katkad se uočavaju varijacije – mjesni prilog *unutra/iznutra* pronalazi se u trima oblicima: u obliku s akutom, *unûtra* (S₁ /2.40/, točnije /2.50/), što je oblikom prve akcenatske faze; u obliku s dugosilaznim naglaskom na mjestu akuta, *unûtra* (S₁ /10.42/) / *iznûtra* (S₁ /2.19/, točnije /2.36/), što je oblikom druge faze; i u obliku s dugouzlaznim naglaskom, *unútra* (S₁ /9.50/), što je oblikom treće faze akcenatskih promjena govora grada Splita. Ipak, u splitskom se govoru jednako često može čuti i oblik priloga *ùnûtra*.

Splitski govor mladih nalazi se u trećoj fazi akcenatskih promjena⁶⁸.

Kod starijih govornika često dolazi do različitog naglašavanja istih riječi; najučestaliji je primjer višestruka naglašavanja u govoru S₁ primjetljiv u radnome glagolskom pridjevu pomoćnoga glagola *biti* ženskog i srednjeg roda jednine te muškog i ženskog roda množine.

⁶⁸ Akcentuacija govora mladih Splitana detaljnije je analizirana u poglavlju 7. 3. 2. Današnje stanje splitskoga naglasnog sustava.

Muški rod jednine uvijek se naglašava kratkosilaznim naglaskom: *bija* (S_1 /2.40/, točnije /2.50/, /3.21/; S_2 /0.48/, /0.52/).

Glagolski pridjev radni pomoćnoga glagola *biti* ženskog roda najčešće se naglašava dugouzlaznim i dugosilaznim akcentom, od kojih je prvi odraz novijega, a drugi starijega akcenatskog stanja (iako se njime služi i mlađa generacija splitskih govornika): *bila* (S_1 /2.40/, točnije /2.58/, /4.50/, točnije /4.59/; S_2 /4.48/), *bile* (S_1 /4.26/, točnije /4.36/); *bila* (S_1 /2.19/, /8.33/, točnije /8.39/).

Glagolski pridjev radni pomoćnoga glagola *biti* srednjeg roda kod starijih se splitskih govornika naglašava kratkosilaznim ili dugosilaznim akcentom, što je također razlika u odnosu na mlađe govornike koji najčešće upotrebljavaju dugouzlazni naglasak, ali *fetivi* govornici i dalje koriste dugosilazni naglasak koji je pokazateljem njihova porijekla i pripadnosti splitskoj govornoj sredini. Ipak, M_1 , porijeklom Splitsanin, ne koristi dugosilazni naglasak na tom mjestu: *bilo* (/1.34/, točnije /1.41/).

S_1 i u obliku glagolskog pridjeva radnoga muškog roda množine čuva dugosilazni akcent, iako koristi i novoštokavski dugouzlazni: *bili* (/4.50/, točnije /5.00/, /6.04/, točnije /6.19/). Veliki utjecaj treće, „novoštokavske“ faze akcenatskih promjena – kratkouzlazni naglasak na slogu koji se nalazi ispred onoga koji je u drugoj fazi nosio dugosilazni naglasak, a u prvoj fazi akut – primjećuje se tijekom čitava govora S_1 i dokazom je supostojanja svih triju faza akcenatskih promjena kod govornika. Tako će on, primjerice, reći *priskāčeš* (/6.28/, točnije /6.37/), a ne *priskāčeš* odnosno *priskāčeš*. Neke će lekseme, pak, izgovoriti na više načina, pa će tako imenicu *gvozd* u genitivu jednine naglasiti trima različitim naglascima: *gyōzda* (/5.22/, točnije /5.41/), *gvōzda* (/5.22/, točnije /5.42/), *gyōzda* (/8.33/).

7. 3. 1. 1. Dvostruko naglašavanje kod starijih splitskih govornika

Upotreba dvaju naglasaka unutar iste fonološke riječi još je jednom akcenatskom karakteristikom starijih splitskih govornika: *nà drùgō* (S_1 /4.00/, točnije /4.11/), *pò ñĩ* (S_1 /4.00/, točnije /4.13/). To je dokazom supostojanja starijeg i novijeg naglašavanja, odnosno splitskog izraza, ali i utjecaja novije (štokavske) akcentuacije gdje se novoštokavska retrakcija naglasaka odvija ne samo na pojedinačnim leksemima, već i u fonetskim riječima koje se sastoje od prijedloga, veznika ili čestice (koji nemaju svog naglasaka) i naglašene riječi, a koje

se u načelu ne razlikuju od običnih riječi sa starijim naglaskom na nepočetnom slogu (kao *čovjek*). U novoštokavskim se govorima i u jednom i u drugom slučaju očekuje retrakcija naglaska na prethodni slog: *čovjek* > *čovjek*; *uorāt* > *ùorāt* (Kapović 2015: 28).

Također, u govoru se starijih splitskih govornika unutar samih leksema nerijetko mogu čuti dva naglaska istovremeno: *šùšûra* (S₁ /1.27/), *picigîna* (S₁ /3.21/, točnije /3.34/), *šugàmâne* (S₁ /4.50/), *zapòvîda* (S₁ /17.27/, točnije /17.35/), *mudàntîne* (S₁ /10.08/, /12.26/), *potàràcāno* (S₁ /4.26/, točnije /4.46/), *betònîran* (S₁ /4.50/), *profěšûre* (S₂ /1.20/), *plàfôn* (S₂ /4.53/); od čega je kratkouzlazni akcent rezultatom novoštokavskog pomicanja naglaska na prethodni slog, a dugosilazni/kratkosilazni naglasak odnosno akut ostaci su primarnoga splitskog jezičnog stanja. Naime, na drugome mjestu u govoru S₁ upotrebljava novoštokavsku akcentuaciju: *pobetùnîrano* (/4.26/, točnije /4.42/).⁶⁹

Dva naglaska kod starijih se govornika nerijetko čuju i u složenicama: *vòdoskòkon* (S₁ /13.25/).

⁶⁹ Kapović također govori o *dvostrukom naglasku* u Splitu (primjer: *lòpāta*) kojim se odvija svojevrsni kompromis između staroga splitskog čakavskog naglaska (*lopāta*) i novoštokavskog naglaska (*lòpata*) iz zaleđa (2015: 686).

7. 3. 2. Današnje stanje splitskoga naglasnog sustava

U svrhu analize današnjeg stanja splitskoga akcenatskog sustava poslužili su i govori starijih govornika, ali naglasak je stavljen na tipičnu akcentuaciju mlađih govornika⁷⁰.

7. 3. 2. 1. Inventar

Naglasni sustav mlađih splitskih govornika poznaje četiri naglaska (dva uzlazna i dva silazna) te zanaglasnu dužinu:

Akut (´) se čuje kod starijih govornika, kod mlađih ga nema.

⁷⁰ Tipična akcentuacija starijih govornika u opreci prema akcentuaciji mlađih govornika analizirana je u prethodnim dvama poglavljima (7. 3. 1. Stariji splitski govornici: akut i faze akcenatskih promjena splitskoga govora, 7. 3. 1. 1. Dvostruko naglašavanje kod starijih splitskih govornika).

7. 3. 2. 2. Realizacija

Iznose se primjeri tipičnog naglašavanja sa splitskog područja kod današnje mladeži (ali i starijih, a čiji se starosplitski naglasni sustav gubi, mijenjajući se i prilagođavajući novijoj splitskoj akcentuaciji). Posebnosti splitskog naglašavanja zamjećuju se u svim vrstama riječi: u glagolima, imenicama, prilogima, zamjenicama, prijedlozima, ali i u manjim vrstama riječi poput veznika, uzvika i čestica.⁷¹

1. ^ : `

Kratkouzlazni naglasak (KU) zabilježen na HJP-u u splitskom govoru mlađe generacije ostvaruje se kao dugosilazni naglasak (DS) u:

- a) glagolima: *ić* : *ìci*⁷²;
- b) prilogima: *pòmńivo* (S₁ /5.44/, točnije /5.58/, /15.14/, točnije /15.24/) : *pòmńjivo*, *interesântno* : *interesàntno*;
- c) superlativima: *nâjvišē* (M₁ /3.55/) : *nàjvišē* (superlativi u splitskom govoru nerijetko imaju dva naglaska);
- d) poštalicama: *ôvāj* [M₁ /1.34/; *ôvāj* (M₁ /2.38/, točnije /2.47/)] : *òvāj* (zamjenica). Poštalica *ovaj* češće neće imati naglasak (nenaglašeno duljenje slogova), a to se u tekstu označava dvjema točkicama iznad vokala: *övāj* [M₁ /1.52/, točnije /2.05/, /4.43/; *övāⁱ* (M₁ /4.17/); *övāj* (M₁ /4.22/); *övaj* (M₁ /3.49/; S₁ /3.16/, /6.39/, /12.02/); *övaj* (S₁ /14.06/, točnije /14.20/)].

⁷¹ U nekim se slučajevima radi o drukčijem naglašavanju zbog brzine govorenja, ali ti primjeri nisu navedeni. Navode se samo primjeri koji služe kao potvrda razlika u naglašavanju mlađih splitskih govornika sa standardnojezičnom akcentuacijom ponuđenom na internetskoj stranici Hrvatskoga jezičnog portala (u radu naveden kraticom HJP) (<http://hjp.znanje.hr/>). Svi polazni akcenti pronađeni su na pretraživaču HJP-a (nap. a.).

⁷² Prvi navedeni oblici pronalaze se u splitskom govoru, dok su drugi navedeni oblici preuzeti s Hrvatskoga jezičnog portala (HJP-a).

2. ´ : `

KU zabilježen na HJP-u u splitskom govoru mlađe generacije ostvaruje se kao dugouzlazni naglasak (DU) u:

- a) glagolima: ^{se} dogovórit (M₁ /1.34/, točnije /1.44/) : *dogovòriti se*, govórit (M₁ /6.26/, točnije /6.32/) : *govòriti*;
- b) imenicama: zajebánci'a (M₁ /6.26/) : *zajebàncija*;
- c) prilogima: ováko [S₁ /5.44/; M₁ /0.05/, /5.07/; °v'áko (S₁ /2.19/, točnije /2.37/)] : *ovàkō*, táko (S₁ /1.27/, točnije /1.34/; M₁ /3.08/) : *tàkō*, záto (S₁ /1.11/, točnije /1.18/⁷³) : *zàtō* (u svim se primjerima gubi i zanaglasna dužina), dóbro (S₁ /0.16/; M₁ /6.18/) : *dòbro*;
- d) poštalicama: dóbro [M₁ /3.14/; dóbro (M₁ /6.44/)];
- e) usklikima: áj (M₁ /0.08/) : *(h)àj(de)*.

3. ` : `

KU zabilježen na HJP-u u splitskom govoru mlađe generacije ostvaruje se kao kratkosilazni naglasak (KS) u:

- a) nekim glagolskim oblicima:
 - *stàjati* : *stàjati*, ⁱmā (M₁ /2.14/, točnije /2.22/) (bezlični oblik glagola *imati*, u splitskom govoru: *imat*) : *imā*. Uvijek se realizira s KS: ⁱmāⁿ (M₁ /6.01/), ⁱmā (M₁ /6.39/, /6.42/), osim u infinitivu i u glagolskome pridjevu radnom muškog roda u tvorbi perfekta (*Ōn je tād imā 6 gōdīmā*),
 - (su) nàjebali (M₁ /3.55/) : *nàjebali* (infinitiv u splitskom govoru: *najèbat* : *najèbati*);
- b) imenicama: òca (M₁ /1.19/, točnije /1.30/) : *òca*, fašizma (M₁ /2.30/) : *fašizma*, pròbisvjeti (M₁ /5.16/, točnije /5.24/) : *pròbisvijēti*, *polītika* : *polītika*, *metòdika* :

⁷³ U govoru S₁ spomenuti prilog zapravo je u službi veznika, odnosno uz zamjenicu *šta* čini veznu riječ, ali situacija s naglaskom je ista.

metòdika, māsline : māsline, pòslovi [pòslove (M₁ /3.18/)] : pòslovi, kvàrtovi : kvàrtovi, likovi [likōvā (M₁ /5.07/)] : likovi;

c) priložima: mòžda (M₁ /1.19/, točnije /1.46/, /5.35/, /6.22/) : *mòžda*;

d) pridjevima: *Dòmovinskōg* (M₁ /2.14/, točnije /2.28/) : *Dòmovinskōg*.

4. ^ : ´

DU zabilježen na HJP-u u splitskom govoru mlađe generacije ostvaruje se kao DS u:

a) glagolima: nāč (S₁ /5.44/, točnije /5.55/) : *nāci*;

b) imenicama: vrīme (M₁ /1.08/, /3.37/) : *vrijéme, tēnis : ténis, kīno : kíno*;

5. ` : ´

DU zabilježen na HJP-u u splitskom govoru mlađe generacije ostvaruje se kao KS u:

a) imenicama: kvòtu (M₁ /6.56/) : *kvótu, rùža : rúža, trèñēr : tréner, vālovi, žúljevi, pùževi, kljùčevi* (množinski oblici jednosložnih imenica koje u nominativu jednine imaju DS) : *válovi, žúljevi, púževi, kljúčevi*.

6. ` : ´

DU zabilježen na HJP-u u splitskom govoru mlađe generacije ostvaruje se kao KU u:

a) nekim glagolskim oblicima: *Živila! / Živile!* [nazdravljanje osobama ženskog spola (optativ)] : *Žívjela! / Žívjele!* (infinitiv u splitskom govoru: *živít : živjeti*);

b) brojevima s reduciranim brojem glasova: *tríes* (M₁ /5.42/) : *trídeset*;

c) pridjevima: *nèzini* (M₁ /1.52/, točnije /2.04/) : *njézini* (česta i realizacija s DU).

7. ^ : "

KS zabilježen na HJP-u u splitskom govoru mlađe generacije ostvaruje se kao DS u:

- a) glagolima: *sícat se* / *síčān se* [sîčāⁿ se (M₁ /0.01/), s^ě~sîčān (M₁ /3.49/), se sîčān (M₁ /5.07/)] : *sjěćati se*;
- b) tvorbi perfekta muškog roda prilikom -*ǎǎ* > -*ā*: (nísaⁿ) znā (M₁ /4.09/);
- c) broju *dvā* s ikavskim refleksom jata (stsl. *dъvě* > *dvî*): dvî (M₁ /5.55/) : *dvîje*, ali u Splitu *dvîsto/dvîsta* : *dvjěsto*;
- d) priložima: nŏn-stŏp (M₁ /4.54/) : *nŏn-stŏp*;
- e) poštalicama prilikom kontrakcije vokala: kâ (M₁ /4.54/, /5.16/) : *kăo*.

8. ' : "

KS zabilježen na HJP-u u splitskom govoru mlađe generacije ostvaruje se kao DU u:

- a) glagolima: *trébat/tríbat* [tréali (glagolski pridjev radni u množini muškog roda) (M₁ /1.19/, točnije /1.29/)] : *trěbati*;
- b) poštalicama: *jél* (rjeđe *jèl*) [j'él (M₁ /2.14/, točnije /2.28/), jé^l (M₁ /4.08/); jè^l (M₁ /4.22/)] : *jě li* (čestica).

9. ` : "

KS zabilježen na HJP-u u splitskom govoru mlađe generacije ostvaruje se kao KU u:

- a) imenicama: čò^vik (M₁ /2.38/) : *čŏvjek* [(vokativ u splitskom govoru: čŏ^viče (M₁ /6.26/, točnije /6.37/) : *čŏvječe*];
- b) priložima: tòtāl^o [M₁ /3.44/; tòtālno (M₂ /4.36/)] : *tŏtālno*;
- c) poštalicama: jèbiga (M₁ /5.42/) : *jěbiga*.

10. ' : ^

DS zabilježen na HJP-u u splitskom govoru mlađe generacije ostvaruje se kao DU u:

- a) priložima: stvǎ^fno (M₁ /5.07/) : *stvârno*.

11. " : ^

DS zabilježen na HJP-u u splitskom govoru mlađe generacije ostvaruje se kao KS u:

- a) poštapalicama:

- nǎčī [M₁ /2.14/, točnije /2.21/ (potpuno se reducira početni z-); znāči (S₁ /0.11/)] : *znâčī*. U splitskom govoru jednako se često realizira i oblik *znâčī*;
- ^(nâš) (M₁ /2.38/), naš^uštā (M₁ /3.18/) (nenaglašeni oblik – prednaglasnica; potpuno se reducira početni z-) : *znâš*. U splitskom govoru jednako se često realizira i oblik *znâš*;
- nĕaⁿ pójma (M₁ /3.18/, točnije /3.24/) (sintagmatski izraz) : *nĕmām pójma*. U splitskom govoru jednako se često realizira i oblik *nĕman* (uz gubljenje zanaglasne dužine).

12. Kraćenje ĩ

Opće kraćenje slogotvornog ĩ (npr. *kĭv* > *křv*) jedna je od promjena tipičnih za (štokavsko-čakavske) govore uz Jadran (adrijatizam). To se kraćenje dogodilo u dosta čakavskih i štokavskih govora uz more (od gradova npr. u Dubrovniku, Splitu, Zadru itd.), u nekim govorima u zaleđu blizu mora, ali i u nekim štokavskim govorima daleko od mora – recimo, u Bosni i Hercegovini. U takvim govorima slogotvorno ĩ može u principu biti samo kratko (Kapović 2015: 745). Realizira se trojako:

- a) ĩ : ř

DS u imenici *křv* ili u pridjevu *cřn* u Splitu je KS *křv* odnosno *cřn*: *křvi* [S₁ /8.52/; *křv* (S₁ /9.39/, točnije /9.45/, /10.08/); *křv* (S₁ /10.08/)];

b) ě : ě

DS zabilježen na HJP-u u splitskom govoru mlađe generacije često se ostvaruje kao KU ako je naglasak na središnjem slogu sa slogotvornim *r*, *ř*: *zavěřili* (M₁ /5.16/, točnije /5.25/); *zavěřili* (M₁ /5.35/) : *zavřřili* (infinitiv u splitskom govoru: *zavřřit* : *zavřřiti*), *navřřit* : *navřřiti*, *svřřit* : *svřřiti*.

c) ř : ř

DU prošloga glagolskog priloga *svřřivši* u govoru S₁ ima KS: *svřřiv* (/0.49/, točnije /1.03/). Mlađi govornici rekli bi *svřřiv(ši)*.

13. Ø : -

Zanaglasna dužina (ZD) zabilježena na HJP-u u splitskom se govoru mlađe generacije često ne čuje u:

a) nekim glagolskim oblicima:

- prezent: *ĭdemo* (M₁ /2.30/), *nĕan* (M₁ /6.15/), *nĕĉemo* (M₁ /6.44/);
- glagolski pridjev radni ženskog roda: *krĕnĭla* (M₁ /4.29/), *sástojala* (S₁ /3.38/). U slučaju da ZD svjedoči o starijem mjestu naglasaka, u splitskom se govoru najčešće čuje: *pòtĕgla* (S₂ /4.58/) < *potĕgla* < *potĕgla*;

b) priložima: *ònda* (M₁ /1.19/, točnije /1.29/, /1.34/, točnije /1.41/, /1.34/, točnije /1.44/, /3.44/, /4.09/, /4.29/; S₂ /4.48/, /4.55/), *òvamo* [vāmo (M₁ /4.22/)] (potpunom redukcijom početnoga *o* naglasak se pomiče i krati).

14. - : Ø

ZD u splitskom se govoru uvijek izgovara u:

a) glagolskom pridjevu radnome muškog roda (-*al* > -*āā* > -*ā*): *ôn je glĕdao* : *ôn je glĕdā* [saⁿ krĕtā (M₁ /3.37/), sa řĕā (M₁ /3.59/)]; bi *rĕkā* (M₁ /5.00/). Kad se ne radi o dvovokalnoj sekvenciji -*aa*, nema ZD: *ôn je rádio* : *ôn je rádi(j)a*.

ZD može se u splitskom govoru realizirati u:

- a) imenicama: ambijēnt (S₁ /1.11/, točnije /1.22/), náslēdstva (M₁ /1.19/), tinējđer (M₂ /1.56/), *stùdēnt/-ica*;
- b) priložima: prījē (M₁ /3.37/; S₂ /4.45/);
- c) zamjenicama: kàkvī (M₁ /0.32/).

15. Dvostruko naglašavanje⁷⁴

Superlativi, bili oni prilozi ili pridjevi prema vrsti riječi, u splitskom govoru nerijetko imaju dva naglasaka: nâjbòl^{é(ima)}⁷⁵ [M₁ /5.16/, točnije /5.26/; nâjbòjē (S₁ /16.05/, točnije /16.16/)], nâjgòrē (M₁ /5.49/); nâjgòrī (M₁ /5.16/, točnije /5.22/). Ako imaju jedan naglasak u riječi, to je dugosilazni naglasak na prvom slogu: nâjvišē (M₁ /3.55/), nâjmañē (S₁ /16.05/, točnije /16.15/).

16. Metatonija

U splitskom govoru moguća su i prebacivanja naglasaka unutar riječi, i to:

- a) imenicā: *nàrkomān* [nàrkomāni (M₁ /5.00/)] : *narkòmān*, *tinējđer* [tinējđeri (M₁ /3.44/)] : *tinejdžer*;
- b) prilogā: *tòlik*^o (M₁ /5.16/) : *tolikō*;

Kod starijih splitskih govornika često ne dolazi do potpune metatonije u kosim padežnim oblicima. Stariji Splićani nerijetko će genitiv jednine kod imenica muškog roda, uz starije naglašavanje, naglašavati i prema obliku nominativa jednine istih; tako bi genitiv jednine imenice *pòntōn* (S₁ /4.26/, točnije /4.33/) glasio *pòntōna*, kao što će genitiv jednine imenice

⁷⁴ Detaljno o dvostrukom naglašavanju starijih splitskih govornika u poglavlju 7. 3. 1. 1. Dvostruko naglašavanje kod starijih splitskih govornika. Ovdje se navodi dvostruko naglašavanje koje se pojavljuje i u govoru mlađe generacije.

⁷⁵ U ovom se slučaju ne može sa sigurnošću reći radi li se o prilogu ili o pridjevu, ali problem dvaju naglasaka prati i jednu i drugu vrstu riječi.

picìgīn biti *picìgīna* (S₁ /3.21/, točnije /3.34/). Takve pojave mogu se pronaći i u akuzativu množine muškog roda, *šugàmāne* (S₁ /4.50/). Mlađi Splitsani te će deklinacijske oblike danas ipak najčešće izgovarati *pontóna* odnosno *picigína* te *šugamāne*.

17. Prebacivanje naglasaka na prednaglasnicu

Za štokavske je govore, pa tako i za splitsku „štakavsku“ ikavicu, karakteristično prebacivanje naglasaka na prednaglasnicu (proklitiku). U primjerima u kojima se odgovara na pitanje *gdje* u govoru mlađega govornika M₁ naglasak se ne prebacuje:

a) U Splitu?

/0.24/ U Splitu. Û^{po} ròditištu.

b) /0.37/ *Mmm*, dīda jē žīvija cīlī živo^t u Splitu; òn jē ròđen īlād^u dēvesto trīsētē, ā, òn jē, zāpravo, ròđen jē, òni su porjékloⁿ iz Lúčca, āl jē glāvnō djètīnstvo prōvea u Vāroš^u.

c) /1.52/ A mòji mātēr i òtac, òni sū... Òtac jē, a īsto cīlī život u Splitu, mātēr īsto, mātēr je, īako nīje iz Splitā, nōj su vlā^{ji}, ònō – bāba i dīda mòji tojes^t nēzini ròdītēlī – òvāj...

U primjerima s glagolima kretanja naglasak se prebacuje na nenaglašenu riječ:

a) /1.08/ Òna jē za vrīme rāta òtišla ù Ēgipāt, ù ^(z)bjēg ù El Shātt [El Šāt] i pōs^ln rāta jē **dōšla** ù Split živ^{it}.

b) /1.34/ Mōj p^arab-prābab...ôyāj, òni sū odsēlīlī o^d... Trē^bali s^mo bīt u tū kùču, ⁽ⁱ⁾a ònda jē, tū je bīlo, ònō, trōje-čētvero brāčē, nīs^u se ùspīli dogovōrit i ònda **je dōšla** ù Split ī, štā, tū je mòžda imāla desēta^k gōdīnā ka je dōšla, tàkō da je i òna *de fācto* cīlī život ó^{de}.

U drugim primjerima u govoru M₁, ali i u govoru S₁, naglasak se prebacuje ako naglašena riječ sama ima silazni naglasak, i to KS: pò sebi (M₁ /3.08/), ùkurac (M₁ /3.32/), nà kraju (M₁ /5.16/, točnije /5.24/), ù nesvīst (S₁ /0.26/), dō ūya (S₁ /0.40/, točnije /0.47/), ò dese (S₁ /2.14/); ili DS: nā pō (M₁ /5.35/), ù zīd (M₁ /6.49/). Leksemi s DS kod M₁ katkad ostaju naglašeni i uz prednaglasnicu: oko škōle (/5.07/). Kod S₁ ne dolazi do prebacivanja naglasaka u

primjerima poput: do krāja (/0.49/, točnije /1.05/), na dāske (/1.56/), na tōme (/3.04/, točnije /3.10/), a javljaju se i sintagmatski oblici s dvostrukim naglašavanjem: nà dāske (/1.37/, točnije /1.47/), nà drùgō (/4.00/, točnije /4.10/), pò ñĩ (/4.00/, točnije /4.13/)⁷⁶. U niječnim oblicima glagolā sa silaznim naglaskom akcent uvijek pada na niječnu česticu *ne*: nē znān (M₁ /5.30/).

Upitna zamjenica *štā* u sintagmatskoj frazi *šta san ti(j)a reć*, koju mlađi splitski govornici često rabe, na sebe preuzima KU: štà saⁿ tija rēč (M₁ /4.22/).

⁷⁶ Detaljno o dvostrukom naglašavanju starijih splitskih govornika u poglavlju 7. 3. 1. 1. Dvostruko naglašavanje kod starijih splitskih govornika.

8. Morfologija

8. 1. Prefiksacija dvovidnih glagola

Dvovidnim glagolima često se dodaju prefiksi (prijedlozi). Tako će govornik M₁ reći *izdrogírat* (/5.00/); ubacit će prefiks *iz-* kako bi napravio svršeni glagol. Takvih je primjera kod mlađih splitskih govornika mnogo: *izdeprimírat*, *izogovárat* [glagol *ogovárat* nesvršen je, ali nema svoj svršeni parnjak] itd.

8. 2. Mater / ćer

N. jd. imenice *māti* u splitskom govoru izjednačen je s akuzativnim oblikom *mātēr* i kao takav, uz oblike *māma* i *stārā*, najčešće se upotrebljava. Oblik *mājka* koristi se samo ako situacija tako zahtijeva – bilo da se radi o ozbiljnoj ili o neozbiljnoj situaciji. Iako govornicima drukčijih idioma riječ *mātēr* može zvučati pejorativno, u Splitu je to neutralan leksem, a sâm je na području Dalmacije ostao još iz staroslavenskog jezika u kojemu je imenica *mati* pripadala r-deklinaciji, dakle u svim je padežima (osim u nominativu) nosila morfem *-er-* pa se analogijom i u nominativnom obliku koristi leksem *mater*. Tako je i s imenicom *kći* koja je također pripadala r-deklinaciji staroslavenskog jezika, a u splitskom govoru nominativni oblik jednine ove imenice glasi *ćer/ćerka*, odnosno *čér/čerka* [početni velar *k-* potpuno se reducira jer se nalazi uz afrikatu *ć* (č)].

8. 3. Tematski morfem *-ni-* (glagoli II. vrste)

U splitskom govoru tematski (sufiksalni) morfem *-nu-* kod glagola II. vrste u pravilu prelazi u tematski (sufiksalni) morfem *-ni-*, a moguće je da se radi o rezultatu polaznoga *ny: *krén¹lo* [M₁ /3.27/; *krén¹la* (M₁ /4.29/, /4.29/, točnije /4.35/; *krén¹a* (M₁ /4.37/)], *itnit* [M₁ /6.49/; *zà¹itni¹* (S₁ /4.00/, točnije /4.08/)], *stišnija* (S₁ /12.15/). Sekvencija *ni* u glagola II. vrste danas je općeproširena, dok su još sredinom 20. stoljeća bile česte i realizacije sa slijedom *nu*, odnosno oblici s *ni* tipičan su primjer utjecaja novoštokavskih ikavskih govora (Vulić 2008: 333-334).

Često se u glagolskom pridjevu radnom glagola II. vrste tematski (sufiksalni) morfem *-nu-* potpuno reducira pa *dignuo* u splitskom govoru može zvučati dvojako: kao *digni(j)a* ili kao *digā*, ovisno o govorniku⁷⁷, a u govoru S₁ uočava se leksem *mětli* (/4.50/) „metnuli“ odnosno *mětnili* [glagolski pridjev radni m. r. *metni(j)a*].

8. 4. Stariji splitski govornici: morfološki oblici

8. 4. 1. *Jèmat*

Stari splitski govor (splitska čakavština) poznao je glagol *jèmat*, a potvrđuje se u govoru S₁: *jèmāš* (/3.16/), *jèmali* (/6.54/). Radi se o govornikovojoj želji da se na nekim mjestima služi starosplitskim inačicama određenih riječi; premda govornik sâm najčešće ne upotrebljava oblik glagola s početnim *je-*, upotrebom upravo starijih tematskih morfema on pokazuje kako se nekada govorilo.

Mlađi splitski govornici koriste samo noviji oblik *imat*: *imāⁿ* (M₁ /6.01/), *imā* (M₁ /6.39/, /6.42/).

8. 4. 2. Glagolski prilog prošli

Kod starijih splitskih govornika nije neuobičajeno čuti morfološke oblike glagolskoga priloga prošlog koji upućuju na njegovu stariju, kraću tvorbu sufiksom *-v*, a ne *-vši*: *svřšřiv* (S₁ /0.49/, točnije /1.03/).

Mlađi splitski govornici rijetko rabe oblike glagolskoga priloga prošlog u govoru, a kod uporabe je uobičajenija tvorba sufiksom *-vši*: *Svřšřivši s igrōn, òtišli su dōma*.

⁷⁷ Čini mi se da se kod starijih govornika češće može čuti oblik *digni(j)a*, dok mlađi govornici više rabe skraćeni oblik *digā*, no nemam govorne potvrde tog mišljenja. Ipak, S₁ u govoru upotrebljava stariji oblik imperativa glagola *pomoći* (2. l. jd.) tvoren prema prezentskoj osnovi: *pomōgni* (/13.07/); a ne imperativni oblik *pomōzi*.

8. 4. 3. Treće lice prezenta

Stariji govornici u govoru koriste i starije i novije oblike morfoloških obličnih nastavaka za 3. lice množine prezenta. U primjerima kao što su *bižidu* (S₁ /3.38/, točnije /3.45/), *glèdadu* (S₁ /10.20/) i *čedu*⁷⁸ (S₁ /10.20/, /18.15/) stariji govornik S₁ upotrebljava flektivni morfem *-du* za 3. lice množine prezenta, uobičajen za stariji splitski govor. Kod mlađih se govornika oblični morfem *-du* ne pojavljuje: *Āl mī smo se bō'ali jer su, ònō kâ, nâs nôn-stòp t'ânt'ali da su òvī kâ...kâ^(k) o bi rēkâ, nârkomāni-i da će nas pònudīt drógon, da će n^as izdrogirat, razū^m īš, da će nan dâ' svâšta, ònō kâ.* (M₁ /4.54/)

U splitskom se govoru, kao i u mnogim čakavskim govorima, glagol sa značenjem „ići“ izražava prezentskom osnovom *gre(d)-* (< **grēd-*) i infinitivom *hodi-* (Galović 2014: 64). U govoru S₁ zabilježen je primjer *gre* (/4.18/) (3. l. jd. prez.), dok se u govoru mlađih govornika može čuti samo oblike glagola *ići*: *īdemo* (M₁ /2.30/).

Stariji govornici upotrebljavaju i oblike 3. lica množine prezenta novijeg postanja, tipične za današnji splitski govor: (nè) *skāčū* (S₁ /1.27/), *sidê* (S₁ /15.14/, točnije /15.20/), (ne) *kāžū* (S₂ /1.05/), *moderniziraju* (S₂ /3.35/), *rēčū* (S₃ /1.36/), *imaju* (S₃ /3.28/). Od govora mlađih splitskih govornika ti se oblici mogu razlikovati naglaskom [*sidê*, (ne) *kāžū*]. Mlađi govornici u svom govoru upotrebljavaju samo novije gramatičke oblike.

Osim flektivnog morfema *-du* za 3. lice množine prezenta, S₁ u svom govoru upotrebljava i neke starije oblike za 3. lice jednine prezenta – u primjeru *třčē* (/3.38/, točnije /3.44/) govornik zapravo polazi od glagola *trkat(i)*, a ne današnjega glagola *trčat*, čime ovaj glagol pripada trećoj, a ne četvrtoj glagolskoj vrsti⁷⁹. To se potvrđuje oblikom *otrkali* (S₁ /6.43/) za glagolski pridjev radni množine (muškog roda) koji pretpostavlja svršeni glagol *otrkat(i)*, a ne *otrčat(i)*. Mlađi govornici rabe samo oblik *trčat*.

⁷⁸ Nema akcenta (nenaglašeni oblik pomoćnoga glagola *htjeti* u 3. l. mn. prezenta).

⁷⁹ Glagol *trkati* može se analogijom usporediti s glagolima treće vrste kao što su: *skakati* (*skačem*), *micati* (*mičem*), *pisati* (*pišem*) i sl. [prema: Josip Silić i Ivo Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* (Zagreb: Školska knjiga, 2007), 44.].

U govoru S₁ zabilježeno je da je ekvivalent glagolu *stàjat* kod starijih Splitsana glagol *stât(i)*⁸⁰, što se vidi u obliku radnoga glagolskog pridjeva ženskog roda *stála* (/5.44/) te muškog roda *stâ* (/8.41/), a glagol *pòsipati* u staroj je splitskoj čakavštini glasio *pòsipljat(i)* odnosno *pòsipjat(i)*, čega je dokaz radni glagolski pridjev srednjeg roda *pòsipjalo* (S₁ /11.34/). Mlađi govornici rabe oblike *stàjat* i *stât* te *pòsipat*.

8. 4. 4. Genitiv množine; instrumental množine

Jedna od najvažnijih karakteristika starijih govornika koja predstavlja možda najveći morfološki generacijski odmak, genitivni su oblični morfemi imenica u množini. Stariji govornici nerijetko će, uz novije oblike, koristiti i stariji oblik genitiva množine imenica. Imenice ženskog roda u genitivu množine imat će tako nulti flektivni morfem, -Ø [gòđin (S₁ /2.14/, /17.00/)], a imenice muškog roda morfem -i {bovâni (S₁ /2.19/, točnije /2.29/), mètrī [S₁ /2.40/, točnije /2.46/; mètri (S₁ /6.43/, točnije /6.50/); mètri (S₁ /6.43/, točnije /6.53/, /14.22/, točnije /14.31/)], pûti (S₁ /7.25/), mìnūti (S₁ /7.37/)}. Rijetki su se takvi genitivni oblici očuvali u govoru mlađih splitskih govornika, a jedan je primjer genitiv množine *mìnūti*, s tim da imenica ženskog roda *minúta* (tjeđe: *mìnūta* analogijom prema *mìnūt*) u splitskom govoru može biti i imenicom muškog roda: *mìnūt*.

Moguće su dihotomije kao s imenicom *minúta/mìnūt*, primjerice s imenicom *špīca/špīc*: *špīc* (S₁ /5.22/, točnije /5.37/) (genitiv množine imenice ženskog roda) ≠ *špīci* (S₁ /6.54/, točnije /7.17/) (genitiv množine imenice muškog roda). Oblik koji je S₁ najvjerojatnije tražio jest *špīc* („šiljak“), dok *špīca* u splitskom govoru obično označava „košticu“. Na drugim mjestima S₁ koristi novije genitivne oblike imenica, bilo ženskog roda [blòkētā (/2.19/, točnije /2.32/), a ne *bloket*] bilo muškog roda [šílakā (/6.04/, točnije /6.13/), a ne *šiljki*]. U njegovu su govoru ipak zastupljeniji stariji oblici. Mlađi splitski govornici rabe samo novije genitivne oblike (*špīcā/špīcēvā*, *blòkētā*, *šíljākā* itd.).

Na jednom se mjestu u govoru S₁ javlja i stariji oblik instrumentala množine imenica ženskog roda: *kòstimān* (/4.50/, točnije /4.57/) (imenica ženskog roda i-deklinacije, *kôst*). Tu je riječ o navezivanju nosnika -n u dativu, lokativu i instrumentalu množine sklonjivih riječi

⁸⁰ Radi se o nesvršenom glagolu; svršeni pamjak glasio bi *stât(i)*.

karakteristično za kopnene južnočakavske govore: *voliman* (Kaštel Kambelovac), *kostiman* (Trogir), *nogami(n)/nogan*, *koñima(n)* Dmn., *selima(n)* Lmn. (Primošten), *noćima(n)* Lmn., *sinovima(n)* (Tribunj), *namin* (Sukošan), *janciman*, *papučaman* (Stanovi), *vamin* (Petrčane) (Kurtović Budja 2010: 119-120). Mlađi splitski govornici rabe samo novije instrumentalne oblike {[s(a)] *kòstima*, [s(a)] *nògama* itd. }.

8. 5. Kratka množina

Stariji govornik S₁ koristi i kratku množinu jednosložnih imenica muškog roda: *bõri* (/4.50/, točnije /5.01/), karakterističnu za stariju splitsku čakavštinu.⁸¹ Mlađi splitski govornici gotovo uvijek rabe oblike duge množine s tematskim morfemom *-ov-* odnosno *-ev-* (*bõrovi*, *vùkovi*, *pànjevi*), ali mogu se čuti i neki oblici kratke množine (uvijek sa silaznim akcentom), npr. *brízi* (uz *brjègovì*), *slũčāji* (uz *slũčajevì*), *pòjāsi* (uz *pòjasevì*) i sl.

8. 6. Palatalna i nepalatalna deklinacija

Stara splitska čakavština bila je prepoznatljiva po palatalnoj deklinaciji nakon palatalnih, ali i nepalatalnih osnova. U govoru mlađih govornika današnjega splitskog idioma nakon nepalatalnih osnova provodi se nepalatalna deklinacija, dok se palatalna deklinacija javlja iza palatalnih osnova. Ipak, stariji će govornici splitskoga govora u nekim slučajevima nakon nepalatalnih osnova još uvijek upotrebljavati palatalnu deklinaciju te će i ta pojava biti jednom od uočljivih jezičnih generacijskih promjena. S₁ u svom govoru upotrebljava i palatalnu i nepalatalnu deklinaciju (supostoje dvije inačice), ali samo u slučaju pokazne zamjenice muškog roda *tāj* odnosno *tî* (splitska inačica analogijom prema određenim pridjevskim oblicima s nastavkom *-i* u nominativu jednine muškog roda). Moguće su dvostrukosti; S₁ u genitivu jednine zamjenice *tāj/tî* upotrebljava i nastavak palatalnih osnova koji je karakterističan za stariji splitski govor, *-eg(a)*, ali i nastavak nepalatalnih osnova, *-og(a)*: *tèga* (/3.38/, /13.51/, /17.00/, točnije /17.10/), *tòg* [/4.00/, točnije /4.06/, /13.51/; *tòga*

⁸¹ Nažalost, potvrda za sibilizirane morfološke oblike u nominativu množine muškog roda poput *vuci* ili *brizi* u govorima nema, ali se sibilizacija pronalazi u lokativu jednine imenice ženskog roda i kod starijega govornika: (na) *nòzi* (S₁ /17.00/). Stariji Splitsani na tom bi mjestu češće upotrijebili akuzativni oblik (na) *nogu*. Mlađi splitski govornici beziznimno upotrebljavaju sibilizaciju na predviđenim mjestima.

(/5.22/, točnije /5.28/)]. Mlađi govornici M₁ i M₂ iza nepalatala ne upotrebljavaju palatalnu deklinaciju.

Kod starijih govornika u nominativu jednine (m. r.) spomenute zamjenice dolazi do morfološkog ujednačavanja iste prema pridjevima – na određeni i neodređeni oblik: *tī* (balūn) [S₁ /3.38/, točnije /3.50/; *tī* (dân) (S₁ /5.15/); *òtī* (dân) (S₁ /5.15/); *òtī* (pût) (S₁ /8.02/)], *tâj* (šp̣ic̣) [S₁ /9.39/, /17.00/; *tâj* (prášak), *tâj* (Becûtân) (S₁ /17.27/, točnije /17.39/)]. Kod mlađih govornika rijetko se javlja oblik *tî*.

Stariji govornici u nominativu jednine koristit će određeni pridjevski nastavak *-i* i u slučaju pokazne zamjenice *òvāj*: *òvī* (pût) [S₁ /18.28/; *òvī* (S₁ /18.39/)]. Oba oblika mogu biti poštapalicom, pri čemu se mijenja naglasak (a najčešće ga nema). Tako je i kod mlađih govornika; rabe se oba oblika (*òvāj* i *òvī*) u službi zamjenice i poštapalice (pri čemu najčešće nema naglasak).

Palatalna deklinacija, kao i nominativni oblici s nastavkom *-i* prema određenim pridjevnim oblicima, u splitskom su se govoru zadržali uglavnom kod oblika pokaznih zamjenica muškog roda. Oblici pokaznih zamjenica poput (*o*)*tī*⁸² i *òvī* mogu se i danas čuti u govoru grada Splita, a supostoje zajedno s oblicima *tâj* i *òvāj*. Kod ostalih vrsta riječi nakon nepalatalnih osnova i kod starijih govornika prevladava nepalatalna deklinacija: *drùgome* (S₁ /0.40/, točnije /0.46/), *ö-ònoga* (S₁ /1.27/), *òvoga* [S₁ /4.26/; *òvogā* (S₁ /5.22/, točnije /5.29/)], *tòga* (S₁ /5.22/, točnije /5.28/), *vèslačkog* (S₁ /5.22/, točnije /5.30/), *mâlōga* (S₁ /10.20/), *bijêloga* (S₁ /12.26/, točnije /12.33/, /12.36/), *grà^tckog* (S₁ /12.50/, /13.38/), *cìloga*⁸³ (S₁ /16.35/, točnije /16.47/), *òvōme* (S₂ /2.43/).

8. 7. Kondicional prvi

Kondicional prvi u splitskom se govoru najčešće tvori glagolskim pridjevom radnim u skladu s njegovim vlastitim promjenama i oblikom pomoćnoga glagola *biti* – *bi*. Vrlo rijetko javljaju se drugi oblici. Tako će govornik S₁ reći *ùvatī'a bi* (/7.34/), ali će na jednome mjestu ipak upotrijebiti gramatički oblik za 2. lice množine kondicionala prvoga: *òstali biste* (/16.35/,

⁸² Analogijom prema *ovi* fakultativno se dodaje vokal /o/ na početku pokazne zamjenice *ti* (Galović 2014: 55).

⁸³ U pjesmi *Cesarica* čiji je tekstopisac Zlatan Stipišić (Gibonni), a izvođač Oliver Dragojević, u istoj se riječi upotrebljava stariji splitski oblik s palatalnom deklinacijom: *cilega* (*života*).

točnije /16.46/). Mlađi govornici u tvorbi kondicionala prvoga također rabe oblik *bi* u svim licima.

9. Sintaksa (i sintagmatika)

9. 1. Padežni oblici

Posebnost splitskoga govora u sintaktičkom smislu predstavljaju određeni padežni oblici odnosno padežni oblici koji se javljaju nakon određenih prijedloga.

Genitivni oblici:

a) U splitskom govoru mlađih (ali i starijih) čuva se posebni genitivni oblik uz prijedlog *u*. U Zagrebu će se Splićanina prepoznati ako kaže, primjerice, *u „Žapca“⁸⁴ smo sad* umjesto *u „Žapcu“ smo sad*. U govoru M₁ to se događa samo u jednom primjeru: ...*ònd^a s^u se presèlili gòri u Dòmovinskòg ràta, ^jél, di sà žívīn i jà.* (/2.14/, točnije /2.25/) U ovom slučaju jasno je da je genitivni oblik određen implicitnim značenjem, a to je *u Ulici Domovinskog rata*, odnosno dio koji je iz govora izbačen naznačen je genitivnim oblikom u rečenici. Genitivnim oblikom uz prijedlog *u* služi se i S₁: u Šórē (/1.37/, /1.53/, /1.56/).

b) U Splitu se vrlo često može čuti sintagmatska konstrukcija *volin Hajduka, sve za Hajduka*, gdje je riječ o upotrebi genitivnog, a ne akuzativnog oblika⁸⁵. Takvi se primjeri pronalaze i kod S₁: ...*múlci ka múlci bȳzo nâđu náčina*,... (/6.04/), *nâč náčina* (/5.44/, točnije /5.56/).

Akuzativni oblici:

a) Još je jedan specifični splitski slučaj upotreba akuzativnog oblika na mjestu lokativa. U govoru mlađih splitskih govornika ta je upotreba povremena, nije dosljedna i ne provodi se u svim slučajevima, a tipična je za prostore čakavskoga govora npr. srednjodalmatinskih otoka,

⁸⁴ „Žabac“ je naziv kafića u Zagrebu.

⁸⁵ U ovom se specifičnom slučaju može govoriti i o genitivnoj dihotomiji za živo odnosno neživo.

pa je bila dosljedna i u govoru starih Splitsana. U govoru mlađega govornika M₁ uglavnom se koristi lokativni oblik na mjestu kojega bi stariji splitski govornik upotrijebio akuzativni, primjerice: *U Splītu. Ū^{po} rōdilištū. (/0.24/), ...āiⁱ jē glāvnō djētūstvo prōvea u Vāroš^u. (/0.37/, točnije /0.52/)* Mlađi govornici sve rjeđe rabe akuzativni oblik u značenju lokativa: *Trē^bali s^mo bīt u tū kūču,...* (M₁ /1.34/, točnije /1.40/), *Óna^j ē òpēt nēkāko pòvėžāna jer^j ē òna rōđena u Vāroš^u, óde u Bòsanskū i pròvela^j ē cīlō dīt⁽ⁿ⁾st^vo u Vāroš^u. (M₁ /2.06/), Ė, ^{pa} tō je vāmo, na òvū bāndu, jēl?* (M₁ /4.22/) U govoru starijega govornika S₁ na nekim mjestima upotrijebljen je akuzativni oblik: *u svòje dōba (/6.04/, točnije /6.18/),* dok je na nekim mjestima upotrijebljen lokativni oblik: *na òvō^m mīstu (/0.27/), u tōj klāpi (/0.40/).* U ovome se također ogleda promjena splitskoga govora na sintaktičkoj razini, i to čak kod starijih govornika. Ipak, ima starijih govornika koji još uvijek dosljedno rabe akuzativ, a jedan od takvih govornika jest S₃: *bòravili na òve pròstore (/0.38/), Mēni je čēr bilā...na gòdišnji òdmor... (/3.51/), ĩmā Vā⁽ⁿ⁾ u māslīne (/5.07/).*

9. 2. Posvojnost; poimeničenje pridjevā

Vrlo je zanimljiva i upotreba posvojnosti u splitskom govoru – sintagmatskom konstrukcijom s prijedlogom *od* i imenicom u genitivu: *od Kūznīč^ā (M₁ /0.32/), od òca (M₁ /1.19/, točnije /1.30/).* Među mlađim govornicima mogu se čuti i konstrukcije s posvojnim pridjevom: *u māterinōj kūčⁱ (M₁ /1.19/, točnije /1.33/);* uz konstrukciju s prijedlogom *od* (*u kući od matere*). Stariji govornici rabe isti sintagmatski oblik, ali je kod njih češći prijedlog s potpuno reduciranim zubnikom *-d, o*.

Konstrukcija prijedloga *od* (*o'*) i imenice u genitivu zamjenjuje posesivne, gradivne i kvalitativne pridjeve (Jutronić u Mardešić Komac 2016: 10). U govoru starijih govornika mogu se čuti genitivni oblici s prijedlogom *o*: *škātulē o pŕvē pòmoči (S₁ /11.19/);* ali i oblici bez prijedloga: *...ĩmā jā škātulu pŕvē pòmoči... (S₁ /10.26/, točnije /10.35/)*

Katkad se umjesto posvojnog pridjeva u Splitu upotrebljava dativni oblik imenice ili lične (osobne) zamjenice⁸⁶: ...*mătēr je, ĩako nĳe iz Splĳta, ĳôj su vlăĳi, ô nō*... (M₁ /1.52/, točnije /1.58/)

U Splitu je također (a prema otočkim govorima) uobičajena upotreba posvojnog pridjeva na mjestu imenice, točnije upotreba ktetika kao etnika, pri čemu se riječ, dakako, piše velikim početnim slovom. Tako će stanovnica grada Komize na otoku Visu biti *Kòmĳškā* (M₁ /1.02/), a stanovnik *Kòmĳškĳ* ili *ônāj* (čovik i sl.) *s Kòmĳžē*.

Poimeničenje je pridjevā u splitskom govoru često; tako će M₁ reći da se druži samo *s mlādĳma* (/2.51/), misleći pritom na mlade ljude (mladež). U Splitu će se također reći *kùpācĳ* umjesto sintagmatskog izraza *kupaĳi kostim* ili *kùpācē* umjesto *kupaĳe gaĳe/gaĳice*. Isto će se tako za čovjeka reći da je negdje *dòmācĳ*, misleći pritom na izraz *domaĳi stanovnik/žitelj*, a crno vino bit će samo *c`nō*, kao što će bijelo vino biti samo *bĳlō*. Stolni nogomet ili stolni tenis bit će samo *stōlnĳ* itd.

⁸⁶ Galović to naziva posesivnim dativom (2014: 66).

10. Leksikologija i frazeologija

10. 1. Leksikologija

M₁ u svom govoru upotrebljava jednostavne i složene rečenice, a vokabular kojim se koristi sadrži riječi koje odaju mladićevu jezičnu kompetenciju i znanje, odnosno obrazovanje. Koristi se riječima poput *peripètije* (/1.19/) i *rezignīrani* (/5.35/), a upotrebljava i latinski izraz *de fàcto* (/1.34/, točnije /1.49/) i izraze kao što je *strànputicōn* (/3.27/). U govoru se služi i leksikom karakterističnim za splitsko govorno područje: direktno (/0.05/) (a u Splitu se može čuti i imenica *direkt* koja nosi isto značenje), *īla^du(ǝdēvesto)* (/0.37/), *pōs^htⁿ⁸⁷* [/1.08/, točnije /1.16/; *pōs^htⁿ* (/4.37/)], *fōrsīrāⁿ* (/2.38/, točnije /2.43/), *kvārta* (/4.09/), *bāndu* (/4.22/), *t^rānt^rali* (/4.54/), *bāza* (/6.15/), *zajebānci^a* (/6.26/), *đīr* (/6.39/).

S₁ i S₂ u svom govoru upotrebljavaju mnoštvo starosplitskih čakavskih leksema, izraza i sintagmatsko-sintaktičkih oblika. Razlike u odnosu na govor mladih (očigledne i usporedbom govora S₁ s govorom M₁) velike su i uočavaju se ponajviše na leksičkom te akcenatskom planu. Leksik se splitskoga govora ne može promatrati izolirano; on je, naime, usko vezan za naglaske i splitski akcenatski sustav [primjerice leksem *žūtā* (S₂ /4.49/) starije generacije razlikuje se od leksema *žūtā* mlađe generacije samo akcentom]. Promjenom leksika mijenja se i naglasni sustav i obratno⁸⁸, a nerijetko starosplitske riječi smjenom generacija dobivaju novi, drukčiji naglasak⁸⁹. Starosplitski leksemi (uglavnom talijanizmi) u leksikološkom su smislu najvećim pokazateljem generacijskih razlika.

⁸⁷ U ovom se slučaju prije radi o oblikotvornim promjenama karakterističnima za splitski govor nad samom riječju, ali navezak -n čini ovu riječ prepoznatljivim dijalektalnim leksemom.

⁸⁸ Radovan Vidović u djelu *Čakavske studije* (1978.) navodi da se splitski čakavski supstrat razvodnio pritjecanjem hibridnih čakavsko-štokavskih i čisto štokavskih etnolingvističkih slojeva već od kandijskog rata u 17., a pogotovo u 19. stoljeću. S druge strane, dugogodišnja mletačka vlast i utjecaj talijanske kulture, uz određen, iako ne osobito velik pritjecaj talijanskih doseljenika, djelovat će na sve jače usvajanje talijansko-mletačkog leksika i drugih jezičnih osobina u splitskome čakavskom supstratu (1978: 60). U 21. stoljeću mlađi govornici sve više rabe novoštokavske jezične izraze, dok se talijanizmi polako prorjeđuju.

⁸⁹ Detaljnije o tome govori se u poglavlju 7. 3. Naglasci (akcentologija).

S₁ u svom govoru rabi lekseme koji se danas u govoru mlađih govornika gotovo uopće ne pojavljuju. Zabilježeni su:

- a) glagoli i/ili glagolski oblici: (mi se) pjažā (/1.11/, točnije /1.17/), bacilā (glagolski pridjev radni, m. r.) (/3.21/), tiščā (/8.41/, /10.26/), izlizā (/9.39/) – ùlizā (/9.50/, /16.50/, točnije /16.57/), fāšā (/14.22/, točnije /14.28/) – infāšanū⁹⁰ (/15.14/, točnije /15.28/) – òtfašā (/18.39/), grē [/12.15/; grēmo (/17.13/, točnije /17.20/)], (se) ošèrvā [/15.47/; (še) ošèrvān (/17.00/, točnije /17.08/)], zašk⁹rpúnilo (/18.39/, točnije /18.49/);
- b) imenice i/ili imenske riječi: salbùnāda [/1.56/; (dnò o) salbúna (/2.03/)], pìneze (akuzativ množine, m. r.) (/3.04/), (s) balùncìn (3.21/, točnije /3.29/), potàràcāno (/4.26/, točnije /4.46/), pèrikū¹ (/6.54/), fila (/7.37/, točnije /7.50/), (u) ârīi [/8.02/, točnije /8.21/; (u) ârīu (/9.28/)], tàvèle [/10.42/; tàvele (/10.52/, /11.04/)], vās (/11.04/), (sa) štrācōn (/11.43/, točnije /11.59/), (sa) pāšicōn [/12.15/; pāšycē (genitiv jednine, ž. r.) (/14.22/, točnije /14.31/)], likār [/14.06/, /16.35/; likār (/16.35/, /17.13/, točnije /17.23/)], (po) čiverici (/15.08/), bûlete (/15.53/), pištulu (/16.05/, točnije /16.13/);
- c) prilozi: inšoma⁹¹ (/1.37/, /17.13/), prīn⁹² (/4.18/), sīmo (/10.26/, točnije /10.35/), tôt (/15.14/, točnije /15.20/), pōza (/17.00/).

Oblik *vās* (S₁ /11.04/) primjer je morfološke promjene starijega splitskog govora – mlađi govornici upotrebljavaju samo oblik zamjenice tvoren metatezom: *sāv*, dok oblik *vās* označava starije jezično stanje.

Većina ovih riječi potječe iz talijanskog jezika. Talijanske su riječi do Splita dopirale prekomorskim putem stoljećima; u Splitu su one preinačivane, mijenjane, prilagođavane duhu hrvatskog. Tako je talijanska imenica *aria* („zrak“⁹³) u splitskom dijalektu postala imenicom *ârija* („zrak“) i zadržala isti izgovor i isto značenje koje ta riječ ima u talijanskom jeziku, s

⁹⁰ U ovom se slučaju radi o glagolskom obliku trpnome/pasivnome glagolskom pridjevu, ali on nosi vrijednost opisnog pridjeva. Spomenut je na ovome mjestu iz razloga što se tvori od istog korijena kao i spomenuti glagolski oblici iz Petrićeva govora.

⁹¹ U ovom bi slučaju riječ *inšoma* prije bila u službi čestice.

⁹² Kao i u primjeru *poslin*, i ovdje se radi o navesku *-n*, ali se, kao i u spomenutom primjeru, može govoriti o prepoznatljivome dijalektalnom leksemu.

⁹³ Svi prijevodi iz: *Talijansko-hrvatski rječnik* (Deanović, Mirko; Jernej, Josip), Zagreb: Školska knjiga, 2012.

umetanjem intervokalnoga glasa *j*, a talijanska imenica *pericolo* („opasnost, pogibao“) u Splitu je prešla u istoznačnicu *pèrikūl*. Talijanska imenica *tavola* („daska; stol“) u Splitu postaje imenicom *tavela*, a relativno se mijenja i značenje: splitska će *tavela* označavati „(keramičku) pločicu“. Riječ kao što je *štrāca* dolazi iz mletačke riječi *strazza* koja u današnjemu talijanskom glasi *straccio*, a tu se uočava tipična hrvatska preinaka talijanskoga glasa *s* u *š*, pa će riječ u splitskom idiomu zvučati *štrāca*, a talijanski prilog *insomma* („napokon, konačno, najzad, najposlije; dakle; ukratko, jednom riječju“) glasit će *inšoma*. *Straccio* u svome primarnom, denotativnom značenju označava „dronjak, prnju, krpu; poderano mjesto, poderotinu“, ali u sekundarnom, konotativnom značenju opisivat će nečiju bezvrijednost. Mlađi splitski govornici upotrebljavaju je u svome novijem, sekundarnom značenju, ali kao pejorativni naziv za ženu sumnjivog morala.

Riječ *čīverica* nije dijalektološki obojena, ali se izraz *dòbit po čīverici* (*S*₁ /15.08/) u Splitu danas može čuti samo kod starijih govornika.⁹⁴

Stariji govornici imenicu *klāpa* [*S*₁ /0.40/; *klāpu* (*S*₁ /0.31/); (*u tōj*) *klāpi* (*S*₁ /0.40/)] rabe u značenju „društva, skupine prijatelja“, što je kod mlađe generacije zamijenjeno imenicom *ekīpa*, dok *klāpa* kod potonje označava „vokalni sastav koji njeguje dalmatinsko pučko pjevanje“, a nerijetko i samu vrstu glazbe.

Generacijska razlika uočava se i u vezniku *jerbo* (*S*₁ /3.21/) u kojem se čuva starocrkvenoslavenski veznik *bo* i kojim se odražava starije jezično stanje. Kod starijih se govornika čuva, dok ga mlađi govornici koriste sporadično (samo u određenim situacijama, najčešće u šali). U pravilu se kod mlađe generacije čuje samo oblik *jer* (*M*₁ /2.06/, /4.54/).

Drukčija je pak situacija s priložima *drīto* i *čīpo* (*S*₁ /16.50/) koji se vrlo često upotrebljavaju i među mlađim splitskim govornicima. Međutim, mlađi splitski govornici prvi će prilog upotrebljavati kao mjesnu, a drugi kao vremensku oznaku, dok ih *S*₁ oba, zajedno s oblikom *tòčno* (/16.50/), upotrebljava u mjesnom značenju.

Supostojanje starijih i novijih oblika u govoru *S*₁ potvrđuje se i u različitim oblicima mjesnog priloga *ovdje*: óde (/0.26/, /1.37/, /1.56/, /2.03/), ovôd [/0.27/, /1.11/, /7.37/, točnije /7.43/,

⁹⁴ U govoru *S*₁ zabilježen je samo spomenuti frazem. U takvom ga se obliku najčešće može čuti među starijim govornicima.

/8.33/; òvōd (/8.02/, točnije /8.25/)], ovôde (/0.27/), ó^vde (/9.54/). Kod mlađih se govornika danas obično mogu čuti oblici ó(v)di i ó(v)de, s tim da se v češće reducira.

Dvostrukosti u govoru S₁ uočavaju se i na drugim mjestima: *Tàko ti je bìlo ì tī dān. Ī ò-òdnosnō i òtī dān.* (/5.15/) Na jednome mjestu čak i naglašava leksičke promjene od stare splitske čakavštine do današnjega splitskog dijalekta: *I mī smo pōčeli ìgrat se, razūmīš li, ā mòji stārī su ìspod òvoga zidīča, di je pòntōn bīa za, z...ū, òdnosno di su bìle tē dāske, razūmīš, je bīa zidīc pa^{je} bìlo mālō, mālō **pobetūn-pobetūnīrano**, òdnosno stāri Spļičanīⁿ bi rēklo – **potārūcāno**.* (S₁ /4.26/)

U govoru starijih govornika pronalaze se i leksemi koji su dijelom splitskoga dijalektalnog inventara obiju generacija. U govoru S₁ to su:

- a) glagoli i/ili glagolski oblici: (mī) pāšē (/1.11/, točnije /1.24/), ċipān (/3.38/, točnije /3.52/), fālijēn (/4.00/), ùteknēmo (/4.00/, točnije /4.15/), pobetūnīrano⁹⁵ (/4.26/, točnije /4.41/), napūmpali (/5.04/), lāndrā (/5.13/), pīšilo (/7.25/), mòlā (glagolski pridjev radni, m. r.) (/9.10/, točnije /9.20/), zamòtat (/10.26/, točnije /10.40/), òtrat (/11.43/, točnije /11.57/);
- b) imenice i/ili imenske riječi: mulārija (/0.31/), múlci (/0.40/, točnije /0.46/), šùšūra (/1.27/), vālī (/2.03/), bovāni (genitiv množine, m. r.) (/2.19/, točnije /2.29/), blōkētā (genitiv množine, ž. r.) (/2.19/, točnije /2.32/), (u) đīru (/2.40/, točnije /2.58/), balūna (/3.21/, točnije /3.33/), picìgīna (/3.21/, točnije /3.34/), šugāmāne (/4.50/), štrāmac (/5.04/), špīc (genitiv množine, m. r.) (/5.22/, točnije /5.37/), mūl [/8.02/, točnije /8.14/; mūla (/5.44/)], mòt (/6.54/, točnije /7.00/), bāndē [/8.02/, točnije /8.18/; (na drūgū) bāndu (/9.28/, točnije /9.37/)], mudāntīne (/10.08/), škātulu (/10.26/, točnije /10.36/), àfān (/11.04/), Đardīn [/13.38/; Đardína (/13.38/)], pūnta [/14.22/; pūnti (/17.13/, točnije /17.25/)], frīškā (/16.30/), cõtavi (/16.35/, točnije /16.46/).

Ipak, i kod nabrojenih riječi vidljive su generacijske razlike: razlike u naglašavanju i u morfološkim gramatičkim oblicima poput genitiva množine.

⁹⁵ I ovdje se radi o trpnome/pasivnome glagolskom pridjevu.

Promjene se uočavaju i na akcenatskom planu u odnosu prema jeziku davaocu. Jedna od uobičajenih akcenatskih promjena prelazak je silaznog „akcenta“ u kratkouzlazni s pomakom na prethodni slog (Gačić 1979: 14): tal. *asciugamâno*⁹⁶ > spl. *šugàmân*; ven. *forèsto* > spl. *fùrešt* (ranije *furèšt*, potom *fòrešt*).

10. 1. 1. Poštapalice

Splitski govor poznaje brojne poštapalice. Vezna su sredstva pritom vrlo raznolika: od jedne riječi, pa čak i jednog slova (što je ustvari vrlo često) do čitavih sintagmatskih sklopova.

Ono po čemu je splitski govor prepoznatljiv upravo je upotreba izoliranih vokala kao konektora; najčešći je *e*: *Ē*, *síčāⁿ se rāt^a* (M₁ /0.01/), *Ě*, *dóbro^je* (S₁ /0.16/), *Ě*, *na òvō^m mīstu* (S₁ /0.27/), koji obično označava suglasnost sa sugovornikom. Nerijetko izolirani vokal može značiti cijelu rečenicu, a iz konteksta razgovora (uz naglasak i ton govornika) zaključuje se o smislu: *Ė* (M₁ /0.23/), *Ě* (S₁ /0.21/), gdje sami vokal znači potvrdu i apel sugovorniku da treba postaviti pitanje. Može označavati i suglasnost bez indikacija: *Ē*. (M₁ /0.55/, /1.01/), *Ě* (S₁ /0.31/). Iz ovakvih je (semantičkih, odnosno kontekstualnih) razloga na takve izolirane vokale stavljan naglasak jer ga oni svakako imaju.

Kao poštapalica koristi se i vokal *a*; on se u splitskom govoru ne koristi samo kao suprotni veznik, već su njegove funkcije mnogobrojne. U primjeru *Ā?* (M₁ /0.15/) označava pitanje odnosno daje govorniku vremena da odgovori jer je moguće da nije isprve čuo postavljeno pitanje, dok u primjeru *A štā^j ĵā znân*, (*po^o ĵōsin po prèzimenu...*) (M₁ /0.30/) stoji uz sintagmatski izraz (retoričko pitanje) *šta ja znan* često uporabljivo u splitskom govoru mladih, a koje ne označava nužno neznanje. Najčešće se koristi kao zamjena za misao *nisam siguran, ali imam o tome mišljenje*, što se vidi i u primjeru *Pa mògūče, štā ĵā znân, òni s^u se sã^d...a dóbro, òpē^t s^u se nãšli*. (M₁ /3.14/) U primjeru *Ā od Kùzmīč^ā* (M₁ /0.32/) samoglasnik *a* služi kao konektor kojim se sugovorniku implicira da je pitanje nejasno postavljeno. Stariji splitski govor poznaje i oblik *an* s istim značenjima.

Osim izoliranih vokala, kao vezna sredstva koja imaju vlastito značenje služe i leksemi poput *pa*, *ovaj/ovi*, *ono*, *jel*, *ma*, *dobro*, *ka*, *razumiš*, *(z)nači* i sintagmatski izrazi *ono ka*, *a*

⁹⁶ Naglasci na ovim primjerima označeni su prema pravilima hrvatskog naglašavanja; talijanski ih jezik ne označava prema tonu.

dobro, naščšta, ne(m)an pojma, ono, ovo, ono i drugi. Oni u govoru nemaju svoju prvotnu gramatičku vrijednost; primjerice, *ovaj* ne upućuje ni na što na što bi pokazna zamjenica *ovaj* inače upućivala, a *ka* ne služi usporedbi i ne povezuje sinonime ili antonime ili njima definirane sintagmatske izraze⁹⁷. Često se kod poštapalica mijenja i naglasak: ôṽăĭ (M₁ /1.34/, /2.38/, točnije /2.47/; öṽăĭ (M₁ /3.49/, S₁ /3.16/, /6.39/, /12.02/; öṽăj (S₁ /14.06/, točnije /14.20/). Glagolski oblik drugog lica jednine prezenta *razumiš* također ne određuje nužno razumijevanje (ili upit o razumijevanju) sugovornika, već se koristi kao poštapalica. S₁ u svojem ju govoru upotrebljava vrlo često, i to najčešće u sintagmatskom obliku *razumiš li*. Upotreba ove poštapalice može zbuniti strane govornike ili govornike hrvatskog jezika iz drugih zemalja jer se može shvatiti kao (stalno)ponavljajuće pitanje o razumijevanju⁹⁸.

Sve je ove izraze moguće čuti kod većine mlađih govornika – oni nisu specifičnost jednoga govornika. U svima njima važan je i naglasak. Stariji govornici ne upotrebljavaju poštapalice novijeg tipa poput *ka / ono ka* i *ne(m)an pojma, ono*, a mlađi će često u govoru rabiti i sintagmatsku frazu *šta san (ono) ti(j)a reć*: štà saⁿ tĭja rěč (M₁ /4.22/).

Osim ovih, vrlo se često čuju i psovke čija je semantička uloga ista kao i kod već spomenutih poštapalica. Najčešće su psovke i izrazi vezani za glagol *jebati* i njegove inačice *zajebati, najebati* i tomu slično: Ě, počétkoⁿ osandèsētĭ^h, krâj seandèsētĭ^h – òni **su năĭebali** năjvišē, ^{ònô}. (M₁ /3.55/) U većini slučajeva ne radi se o pravim psovkama, već o poštapalicama koje razgovor čine opuštenijim, otvorenijim i duhovitijim: *Jebⁱ...* (M₁ /0.55/), *Băš se òsječān ko stârĭ čô^vik, jěbâte, ònô, ^(năš) prĭčăôode...* (M₁ /2.38/)

Poštapalice su vrlo često uzvici koji se koriste umjesto čitavih rečenica i sklopova rečenica, a mogu izricati različite osjećaje (od sreće i uzbuđenja do tuge i razočaranja, nemoći, a često i iznenađenja): **Jěbâte**, věč san ĭspunĭa svòju kvòtu. (M₁ /6.56/) Na taj način osjećaj iziritiranosti zbog nemogućnosti da se sjeti željene informacije upotrebljava i S₁: ^(H)jěbēnti stô. (/12.50/) Tu se zapravo radi o sintagmatskome frazemskom obliku, iako se prvi sintagmatski član (*jebenti*) nerijetko rabi i sam.

⁹⁷ Obje se riječi, dakako, koriste i u svome denotativnom značenju.

⁹⁸ Poljakinja K. S., studentica kroatistike, koja je provela 5 mjeseci u Splitu posvjedočila je o ovome i rekla da joj je trebalo vremena da se navikne na splitske poštapalice (nap. a.).

10. 2. Frazeologija

Frazeologija splitskoga govora bogata je i raznovrsna. Neki su izrazi, odnosno fraze opisani u sklopu prethodnog rada na tekstu⁹⁹, ali važno je spomenuti još neke frazeološke izraze kojima se mlađi Splićani danas nerijetko koriste:

1. *nać se* „srediti vlastiti život na društveno prihvatljiv način“: *Našć štä, năšći su se nêkī òvī mòji vršhácĩⁱ, poženili su se, òpē su năšli nêkē pòslove, nċaⁿ pójma, ò^{nō}...* (M₁ /3.18/);

2. *otić u kurac* „propasti na neki način ili na više načina u životu“: *Jäko mälö ih znâⁿ šta^j e sä băš krénⁱlo nêkīn, ònō, strànputicōn narkomànije, ^ovo-òno; tò^j e òva generáci^a jòš prījē mēne, òni su zäpra^vo òtišći ù-kurac.* (M₁ /3.27/);

3a. *bit u kurcu* „ponašati se loše i/ili činiti nekome loše“;

3b. *bit u kurcu* „biti (psihčki) vrlo loše (tužan, nesretan, razočaran, zlovoljan i sl.)“.

Frazemi zabilježeni u govoru S₁ (uz druga značenja):

1. *uvatit mot* „steći rutinu; postati vješt u čemu“: *Ūvatī^a bi mōt – (fićuk) – i u trēnu bi se pribáci^a, razūmīš li.* (/7.34/);

2a. *jemat mot(a)* „biti vješt u čemu“: *...a mī smo vċċ jēmali mōt da se ùvatimo zä pĵvū górnū,...* (/6.54/);

2b. *jemat mot(a)* „biti u čemu talentiran“. Frazemski oblik s glagolom *jemat* stariji je oblik i mlađi ga govornici ne upotrebljavaju; oni rabe noviji oblik glagola: *imat*, dakle govore *imat mot(a)*. Semantički se frazem nije promijenio.

3a. *padat/past u afan* „osjećati/osjetiti fizičku slabost uslijed nagle tjelesne ili psihičke promjene“: *Jä saⁿ pōċe^(j)a pòmalo pādat u āfān.* (/11.04/);

3b. *past u afan* „jako se šokirati“;

⁹⁹ Vidjeti dio 10. 1. 1. o poštalicama u dijelu 10. Leksikologija i frazeologija.

4. *dobit po čiverici* „biti (fizički) kažnjen, najčešće od strane autoriteta“: *dòbit po čiverici* (S₁ /15.08/). Frazem se može čuti samo kod starijih govornika. Mlađi govornici češće koriste oblike poput *najèbat* u istom i u sličnim značenjima.

5. *za popizdit* „jako; puno, mnogo“: *Ně s-ně sâmo š^a mi je pòčela òtica nòga, nego šta me pòčelo bòl^{it} za...* (/18.07/);

6. *više nego šta triba/više nego šta je potriba*: *Dica su ùv^{ik} pèkmezasta, da se razùmimo, razùm^{iš}, ùv^{ik} čedu pläkat v^{iš}è nègo š^a tri-š^a ^je pòtriba, ali me stvárno pòčelo bòlit, razùm^{iš}.* (/18.15/). Stariji će se govornik S₁ u svom govoru nerijetko služiti i starijim i novijim leksemima, pa je tako i sa sintagmatskim izrazima. Vidljivo je da u istoj rečenici upotrebljava dva izraza istog značenja (isti izraz izrečen na dva načina), od kojih je drugi karakterističniji za starije splitske govornike.

11. Tablica s prikazom generacijskih razlika splitskoga govora 21. stoljeća

	STARIJI SPLITSKI GOVORNICI (rođ. 1940-ih i 1950-ih)	MLAĐI SPLITSKI GOVORNICI (rođ. 1980-ih i 1990-ih)
FONETIKA I FONOLOGIJA		
Samoglasnički (vokalski) sustav		
$\partial > a$ (u jakom položaju)	+	+
$\partial > e$ (u jakom položaju)	+	-
$\partial > a$ (u slabom položaju)	+	+
* $vbsb > v\partial s > v\grave{a}s$	+	-
Suglasnički (konsonantski) sustav		
realizacija \check{c} kao \acute{c} [t']	+	-
redukcija finalnoga $-\acute{c}$ ($v\grave{e}$)	+	-
realizacija \check{s} kao \acute{s}	+	-
rotacizam: $\check{z} > r$	+	-
$d\grave{a}j > j$	+	-
$h_{\check{r}} > (V)j_{\check{r}}$	+	-
$\check{r}h > \check{r}(V)j$	+	-
redukcija finalnoga $-h$ u gramatičkome morfemu (G $p\grave{u}st\check{i}$)	+	-
redukcija v u skupini u slijedu $s_{\check{r}}$ u istom ili sljedećem slogu ($m\grave{r}ta\check{c}k\bar{o}$)	+	-
(nesliveni) izgovor lj [lj]	+	-
promjena $\check{l} > j$	+	-

redukcija intervokalnoga <i>b</i>	-	+/- ¹⁰⁰
redukcija <i>d</i> uz <i>m/n</i> (<i>jèna</i> , <i>òmā</i>)	+	-
(prijedlog) <i>od</i> > <i>o</i>	+	-
redukcija intervokalnoga <i>z</i>	-	+/- ¹⁰⁰
<i>g</i> > <i>k</i> (<i>koliko kô</i>)	+	-
(suglasnička skupina) <i>šč</i> (<i>popûš^{šč}</i>)	+	-
<i>Naglasci (akcentologija)</i>		
akut (˘)	+	-
DS na zadnjem slogu	+	-
dvostruko naglašavanje (<i>plàfōn</i>)	+	- ¹⁰¹
dvostruko naglašavanje u kosim padežima (N <i>picìgīn</i> – G <i>picìgīna</i>)	+	-
MORFOLOGIJA		
(glagol) <i>jèmat</i>	+	-
sufiks -v (GPP ¹⁰²)	+	+/- ¹⁰⁰
flektivni morfem - <i>du</i> (3. l. mn. prezenta)	+	-
prezentska osnova <i>gre(d)-</i> „jćí“	+	-
flektivni morfem -Ø (G mn. ž. r.)	+	-

¹⁰⁰ Oznaka +/- označava postojanje vrlo malog broja primjera koji potvrđuju spomenutu pojavu. Ipak se navodi u tablici radi generacijske usporedbe u kojoj se određena pojava kod jedne generacije vrlo rijetko može realizirati, a kod druge ne može (-) ili se obično realizira (+).

¹⁰¹ Osim u superlativima.

¹⁰² GPP = glagolski prilog prošli.

flektivni morfem <i>-i</i> (G mn. m. r.)	+	-
navezivanje <i>-n</i> (D, L i I mn. sklonjivih riječi)	+	-
kratka množina	+	+/- ¹⁰⁰
palatalna deklinacija nakon nepalatalnih osnova	+/- ¹⁰⁰	-
LEKSIKOLOGIJA		
starosplitski leksemi, uglavnom talijanizmi (npr. <i>pìnezi, ârija, pèrikŭl, inšoma</i>)	+	-
poštalice (<i>ònō</i>) <i>kâ, nê(m)an pójma, ònō, jěbāte</i> i sl.	-	+
FRAZELOGIJA		
(frazem) <i>dòbit po čìverici</i>	+	-

12. Zaključak

Razmatranja o splitskom dijalektu u ovom radu rezultat su sinkronijskog istraživanja govora na području grada Splita; grada u koji se mnoštvo ljudi useljava te iz kojega se mnoštvo ljudi iseljava. Split postaje i turističkim središtem – popularnom (ljetnom) destinacijom, pa nije rijetkost ni da se stare splitske kuće i veći dijelovi zemljišta iznajmljuju, otkupljuju i prodaju. Prilika je to za stalnu mijenu živoga jezičnog organizma, splitskoga govora.

Splitski govor nalazi se u prijelaznoj životnoj fazi, a ono što za njim ostaje pisani su zapisi i entuzijizam zaljubljenika u jezični stratus koji se stalno mijenja. Promjene je najlakše uočiti na leksičkoj i leksičko-akcenatskoj razini, ali u radu su uočene razlike na svim jezičnim razinama: od fonetike i fonologije do frazeologije i semantike. Temeljito usporedbom govora dvaju govornika, predstavnika dviju reprezentativnih generacija splitskog idioma, uočavaju se tipične razlike i odmicanja od staroga splitskog dijalekta u govoru mlađih Splitsana. U radu su korišteni zvučni zapisi petorice *fetivih* Splitsana: trojica govornika predstavnici su starije splitske generacije, a dva su govornika predstavnici mlađe splitske generacije. U govorima se uočavaju elementi uobičajenih jezičnih promjena i posebnosti generacijskih razlika u splitskom govoru 21. stoljeća. O fazama promijenjenoga splitskog govora nerealno je govoriti; jezik se mijenja svakodnevno i splitski govor današnjice nimalo ne nalikuje onomu iz 60-ih godina prošlog stoljeća, a već je o tom govoru pisano kao o promijenjenu govoru u odnosu na splitski govor ranijih desetljeća 20. stoljeća. 21. stoljeće za grad Split označava jednu potpuno novu jezičnu situaciju; doseljavanja i iseljavanja te jezični utjecaji stranih jezika, ali i standardnoga hrvatskog jezika i jezika medijā, mijenjaju sliku splitskoga govora iz dana u dan. Splitski je govor, dakle, heterogen govor u kojem dolazi do preklapanja dvaju sustava: čakavskoga supstratnoga i štokavskoga superstratnoga (Galović 2014: 51). Generacijske razlike u istomu sve su uočljivije i naglije. Ne treba od toga bježati, ali jezik predaka valja baštiniti poznavanjem i poštovanjem istoga, a svoj jezik čuvati ljubavlju, znanjem i svjesnošću o njegovoj važnosti.

13. Popis literature

1. Anić, Vladimir. 2003. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
2. Barić, Eugenija i suradnici. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Bičanić, Ante; Lončarić, Mijo. 2003. *Hrvatski jezik 1: Udžbenik za 1. razred gimnazije*. Zagreb: Profil.
4. Brozović, Dalibor; Ivić, Pavle. 1988. *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“.
5. Brozović, Dalibor. 1998. „Čakavsko narječje“. *Hrvatski jezik* (ur. M. Lončarić). 217-230.
6. Deanović, Mirko; Jernej, Josip. 2012. *Hrvatsko-talijanski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
7. Deanović, Mirko; Jernej, Josip. 2012. *Talijansko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
8. Dumanić, Nađan. 2015. *Splitu na dar: Moja dica o' besid*. Split: DES Split.
9. Gačić, Jasna. 1979. „Romanski elementi u splitskom čakavskom govoru“. *Čakavska rič*, IX/1, 3-54.
10. Galović, Filip. 2014. „Prilog poznavanju splitske čakavštine prve polovice 20. stoljeća“. *Čakavska rič*, XLII/1-2, 51-69.
11. Kapović, Mate. 2015. *Povijest hrvatske akcentuacije: Fonetika*. Zagreb: Matica hrvatska.
12. Kurtović Budja, Ivana. 2010. „Kopneni čakavski govori u okolici Splita, Šibenika i Zadra“. Celić, Anita; Kurtović Budja, Ivana; Čilaš Šimpraga, Ankica; Jozić, Željko. *Prinosi hrvatskoj dijalektnoj fonologiji*. Split – Zagreb: Književni krug Split, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. 77-157.

13. Langston, Keith. 2006. *Čakavian Prosody: The Accentual Patterns of the Čakavian Dialects of Croatian*. Bloomington, Indiana: Slavica.
14. Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1.: Hrvatski dijalekt i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
15. Lisac, Josip. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2.: Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
16. Lukežić, Iva. 1998. *Govori Klane i Studene*. Crikvenica: Libellus (Knjižnica Analize, portreti, studije. Kolo 2; knjiga 1).
17. Mardešić Komac, Jadranka. 2016. *Enti past a ne udri se*. Split: Naklada Bošković.
18. Menac-Mihalić, Mira; Menac, Antica. 2011. *Frazeologija splitskoga govora s rječnicima*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
19. Mihaljević, Milan. 2002. *Slavenska poredbena gramatika, 1. dio: Uvod i fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.
20. Moguš, Milan. 1977. *Čakavsko narječje: Fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.
21. Petrić, Željko. 2008. *Splitski rječnik. Rječnik starih splitskih riječi i izraza*. Split: Naklada Bošković.
22. Pliško, Lina. 2007. *Štokavsko-čakavski govori Tinjanštine – mjesni govor Hlistića*. Zadar: Croatica et Slavica Iadertina, br. 3. 95-106.
23. Silić, Josip; Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
24. Vidović, Radovan. 1978. *Čakavske studije*. Split: Čakavski sabor.
25. Vulić-Vranković, Sanja. 2008. „Sociolingvistička situacija u gradu Splitu i okolici“. *Miasto w kulturze chorwackiej/Urbano u hrvatskoj kulturi*. Warszawa (Varšava): Instytut Slawistyki Zachodniej i Południowej UW. 329-338.
26. Internetska stranica: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=43158>.

27. Internetska stranica: <http://hjp.znanje.hr/>.

14. Sažetak

Generacijske razlike u splitskom govoru 21. stoljeća

U ovom radu, temeljenom na terenskom istraživanju, proučavaju se jezične različitosti dviju generacija splitskih govornika, kao i jezične posebnosti splitskoga govora općenito, a relevantnih za donošenje korisnih i kvalitetnih zaključaka na sinkronijskoj razini. Obuhvaćene su sve jezične razine, od fonetike i fonologije do leksikologije i frazeologije. Uspoređuje se govorni sustav starijih govornika (rođenih 1940-ih i 1950-ih godina) s govornim sustavom mlađih govornika (rođenih 1980-ih i 1990-ih godina). Istraživanjem se potvrđuje sve manji broj izvornih splitskih „čakavaca“ na području grada Splita, kao i postojanje generacijskih razlika u odnosu na mlađu generaciju. U skladu s tim, donose se zaključci o postojanju „novoga“ splitskog dijalekta: „štakavske“ ikavice s četveronaglasnim sustavom.

Ključne riječi: splitski govor, generacijske razlike splitskoga govora, dijalektologija, jezične promjene, stariji splitski govornici, mlađi splitski govornici

Differences Among Generations in the Speech of the Citizens of Split in the 21st Century

This paper, based on field research, studies the language differences of two generations of Split speakers, as well as the language characteristics of the idiom of Split in general, which are relevant for making useful and quality conclusions on the synchronic level. The paper includes all the language levels, from phonetics and phonology to lexicology and phraseology. It compares the speech system of the older Split speakers (born in 1940s and 1950s) with the speech system of the younger Split speakers (born in 1980s and 1990s). The research confirms the decreasing number of the original Chakavian speakers of Split, as well as the existence of the “new” Split dialect: “*štakavska*” *ikavica* with the four accents system.

Key words: the idiom of Split, differences among generations in the idiom of Split, dialectology, language changes, the older Split speakers, the younger Split speakers